

ТЕРНОПІЛЬЩИНА

Розпочалося будівництво замку в нинішньому обласному центрі 1540 року. Зводилася фортеця на березі ріки Серет та її притоки Рудки за ініціативою Яна Тарновського майже вісім років. Додатковим захистом для фортифікації стали торф'яні улоговини.

Будівля мала прямокутну форму, була огорожена валом із дубовим частоколом і глибоким ровом. З іншого боку, який не виходив у місто, власники створили штучний став, води якого теж захищали замок. Французький мандрівник Ульріх фон Вердум зазначав, що замок побудовано в італійському стилі.

Через те, що замок був розташований над ставом, із різних боків він мав різну кількість поверхів. Із західного боку було на два поверхи більше. Це каземати й підвали, у яких знаходилися бійниці. Крім основної фортифікаційної споруди, до замкового комплексу також входили палац, арсенал, пекарня, кухня, стайня.

Палац — двоповерховий. До в'їзної брами вів підвісний міст. У арсеналі було багато гармат, гаківниць, ядер, олова, мушкетів і пороху. У XVII столітті замок використовувався для муштри міщан. Сюди на військове тренування приходило місцеве населення зі зброєю.

1672 року замок зазнав значних руйнувань від набігів турків. А через три роки татарська орда спалила його дощенту. Ставок висушили.

Наступні власники — Собеські — взялися відбудувати знищену споруду й протягом тривалого часу підтримували її у гарному стані.

У кінці XIX — на початку XX століття Франциск Коритовський перебу-

НА БЕРЕЗІ СЕРЕТУ

дував замок на палац. Усі інші фортифікаційні споруди зруйнував, палац обгородив муром із тесаного каменю, головну браму оздобив рідними гербами дружини.

У наступні роки замок-палац виконував функції грального дому, там проводили різноманітні прийоми та бали.

Близько 1810 року поблизу перебудованої фортифікації зводять нову будівлю з каменю. Вона дістає назву Новий замок. Новий замок —

будівля з величезними підвалами. 1875 року в ньому палала страшна пожежа, яка частково зруйнувала його. У Новому замку в перші роки його існування був театр (спершу аматорський, а потім професійний). Для нього спеціально облаштували зал із трьомастами глядацьких місць. Саме в замку зосереджувалося музичне життя Тернополя. У Новому замку проводилися вечори — «Товариство друзів музики».

Під час Першої світової війни

Новому замку завдали значної шкоди. Пізніше його відновили й розмістили там Подільський регіональний музей і наукову бібліотеку. На жаль, усе знову було знищено під час Другої світової війни. Дев'ять днів тримали гітлерівці замок в облозі, а потім-таки захопили...

Відреставрували Старий замок 1957 року. Приміщення почали використовувати як спортивну школу. А Новий замок, на жаль, не відбудували.

ПРИРОДА ЗАХИЩАЛА, А ЛЮДИ — НІ

зініціювали відбудову дерев'яно-земляного замку. До XVI століття власники замку дуже швидко змінювалися: Корятович, литовський князь Вітольд Великий, Станіслав Лянцкорський (староста в Кам'янці).

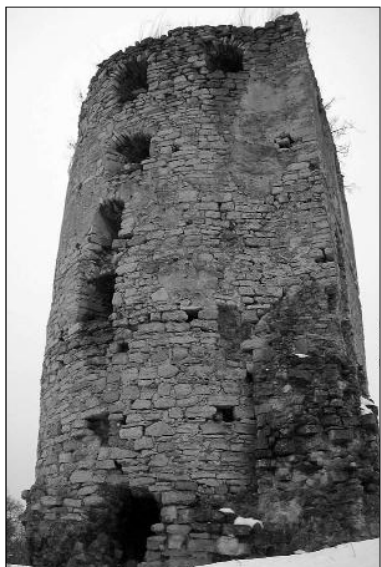
1516 року татари знову спалили будівлю, тож власник доречно подумав про перебудову фортифікації на кам'яну. Новий бастион мешканці Скали мурували протягом кількох років. Горда споруда була надійно захищена самою природою: із трьох боків — скелями, а з четвертого — річкою. Лише південний бік був ахіллесовою п'ятою (там був головний вхід, до якого вів підйомний міст), тому перед ним викопали глибочезний рів, встановили порохову вежу. Вона прямокутна (лише внизу заокруглена), має чотири яруси. Народні перекази свідчать, що з цієї вежі йде багато таємних підземних ходів.

1672 року Поділля захопили турки, які її знищили. Часткову реставрацію проводив староста міста Адам Тарло.

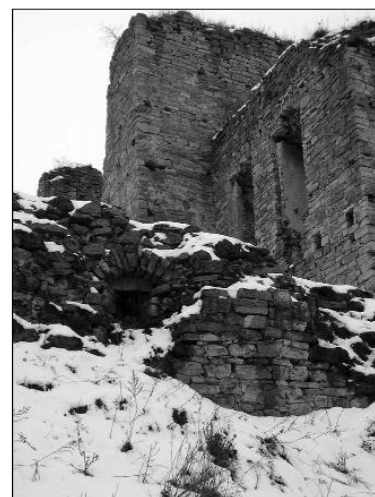
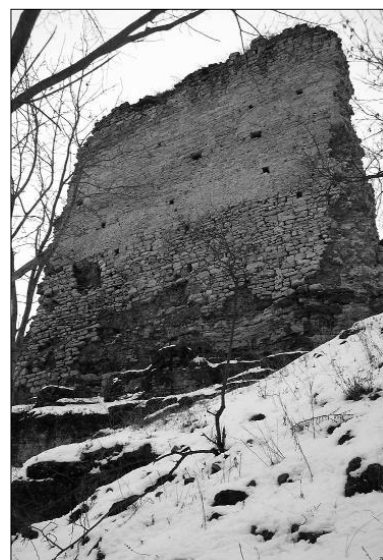
Далі буде.

Підготувала
Євгена СЛОБОДЯНЮК

Скала-Подільська — невеличке, але дуже гарне містечко Борщівського району Тернопільської області. І там приблизно на початку XIV століття над річкою Збруч збудували дерев'яний замок.

У 70-ті роки XIV століття Поділлям правили князі Корятовичі. Вони

Засновник:
Всеукраїнське
Товариство «Просвіта»
Імени Тараса Шевченка
Регістраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний
редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА
Ярема ГОЯН
Павло МОВЧАН
Анатолій ПОГРІБНИЙ
Олександр ПОНОМАРІВ
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора,
відділ політики
Володимир ПАВЛІВ
279-49-47

Заступник головного
редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
278-63-69

Відділ мови
Олександра ТКАЧ
270-55-57

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ культури
Валентина ДАВИДЕНКО
270-55-57

Відділ просвітницької роботи
ІРИПІНА
279-49-47
ІРИПІНА
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна МИХАЙЛЕНКО
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail:
slovo_prosvity@ukr.net

http://
slovoprosvity.com.ua

Індекс газети
«Слово Просвіти» — 30617

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
«Преса України» у середі.
Зам. № 3301223

Наклад — 12000

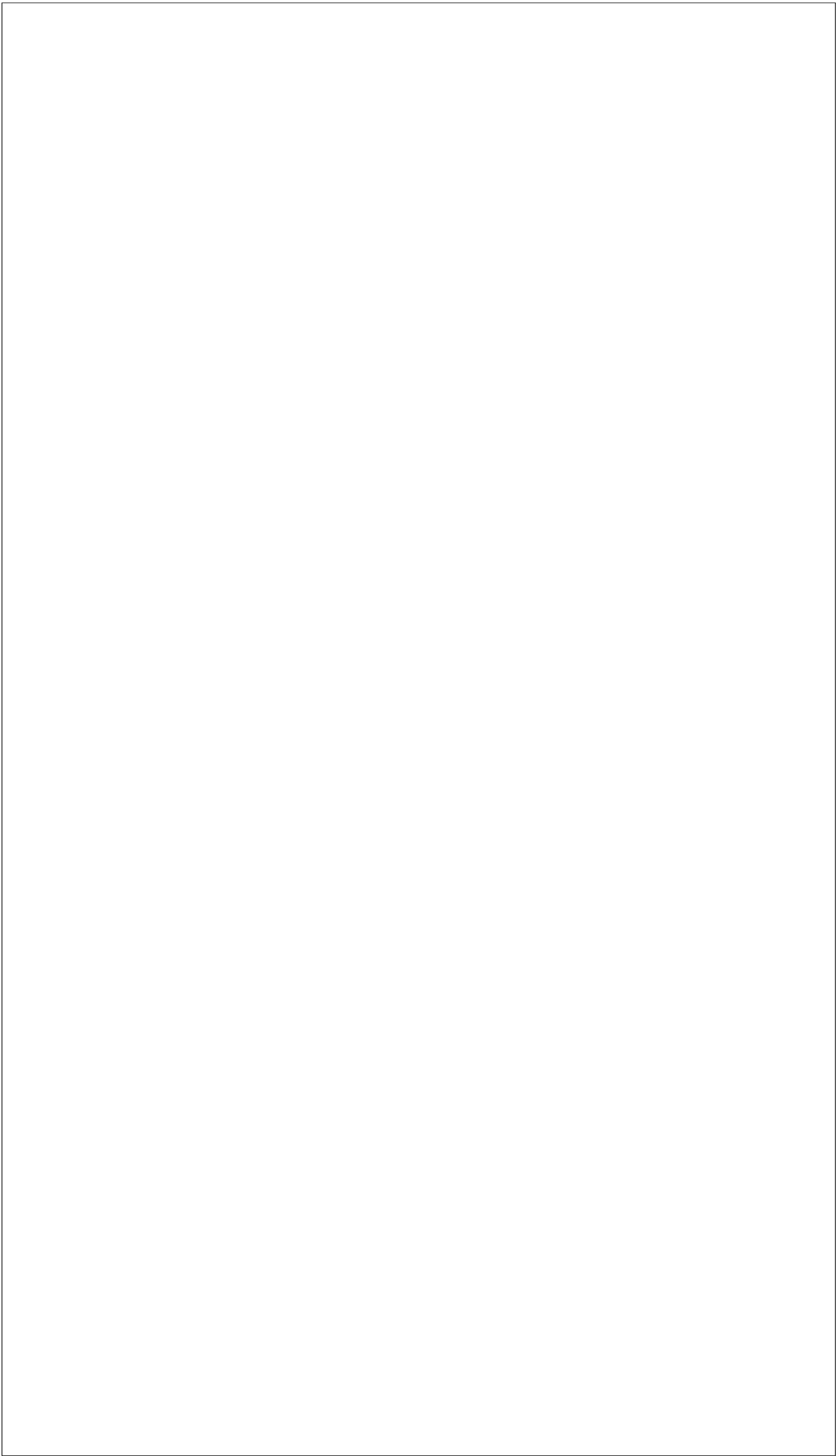
Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

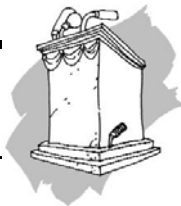
Відповідальність за достовір-
ність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою
право редагування та скорочення
текстів.

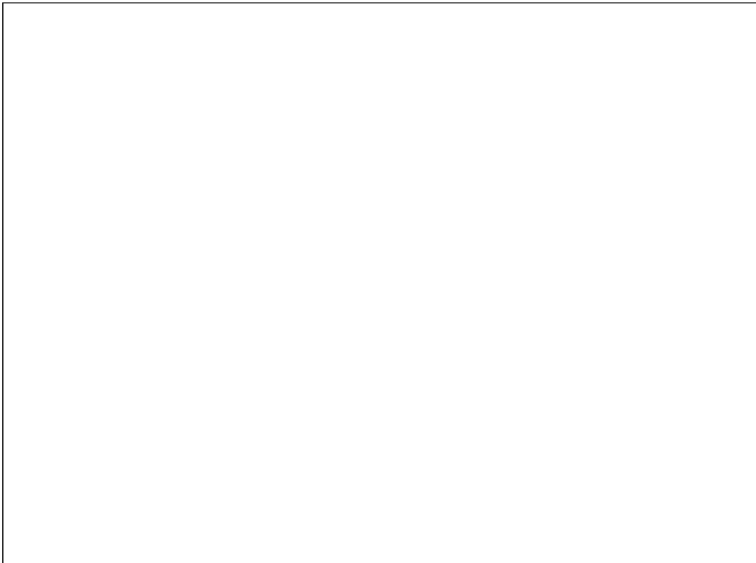
При використанні наших
публікацій посилання на «Слово
Просвіти» обов'язкове.

Передплатна ціна, врахо-
вуючи поштові послуги:
на місяць — 3,29 грн.
на 3 місяці — 9,59 грн.
на 6 місяців — 19,18 грн.

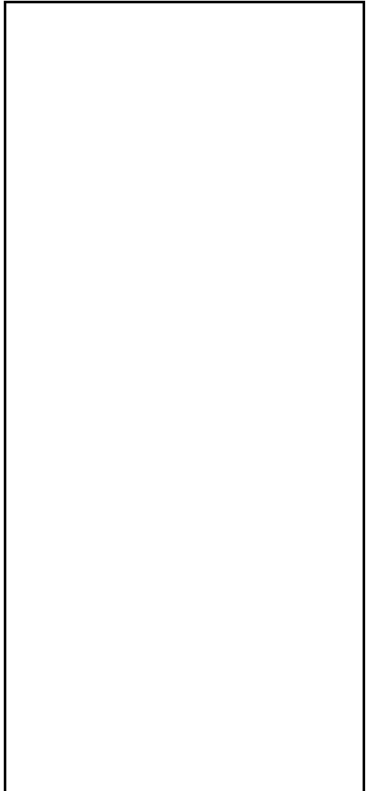
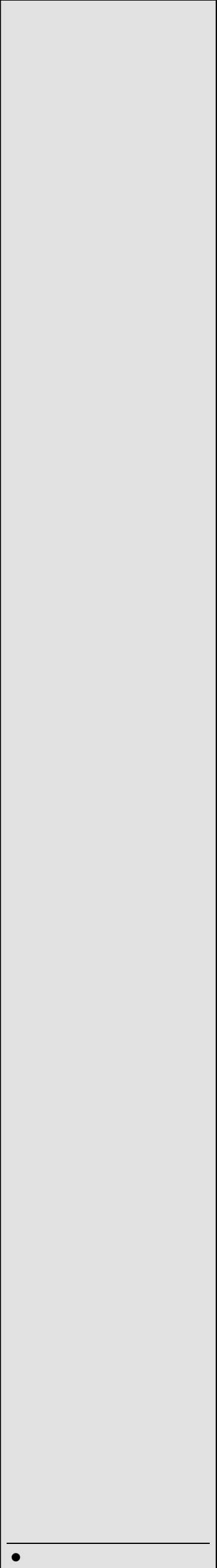

МОВА І ВЛАДА

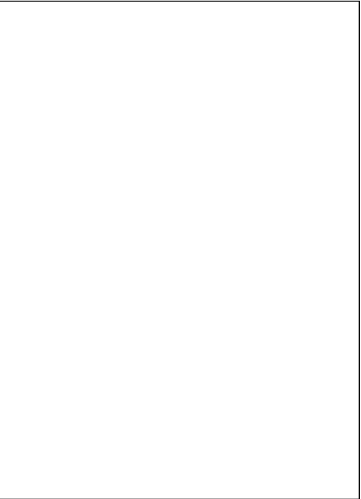

Улюблена тема російських ЗМІ

СВІТ

ВШАНУВАННЯ

ПОГЛЯД

Новітня історія українських національно-визвольних змагань почалася з Установчого з'їзду Народного Руху України, коли на сцену актового залу Київського політехнічного інституту під звуки “Козацького маршу” вийшов Володимир Яворівський. “Козацьким маршем” ще довго потім розпочиналися численні мітинги, які з кожним роком ставали менш людними. Зараз, уперше за всю історію Незалежності України, націонал-демократи не будуть представлені у Верховній Раді автономною політичною силою. У їхній поразці віддзеркалюється стан українського суспільства й української нації.

Пригадується пісня про червону калину, що націонал-демократи співали спочатку з натхненням аж до сліз. Зараз її співають украй рідко — бо спів натхненням не виходить. Ніби ті, що її співають, не мають твердої віри, що вони таки піднімуть червону калину й розвеселять славу України. Юрій Костенко після поразки його партії на парламентських виборах сказав, що вони, мовляв, починатимуть усе спочатку, тобто з вулиці, отже, треба гадати, знову з мітингів. Загальна лише, скільки людей тепер на них приходять, а скільки приїжджатиме “Мерседесами”.

Якщо відхреститися від заявленого терміну “демократ”, найкращим означенням до політичної течії, про яку йдеться, було б словосполучення “націонал-патріоти”. Справді, тоді, коли значна частина українства втратила національну пам'ять, коли частина нації внаслідок тривалих асиміляційних процесів опинилася на межі перетворення в іншу націю, коли гасло “какая разница, на каком языке разговаривать”, стало визнаватися як само собою зрозуміле, коли в столиці незалежної держави й у переважній частині її міст панує мова іншої держави, мусили знайтися національні патріоти, які поставили за мету повернути українців до своїх національних витоків і побудувати українську національну державу.

Націонал-патріотів легко відрізнити від ліберал-демократів за їхнім ставленням до розуміння національної ідеї. Якщо ліберали зводять національну ідею до ситого життя, націонал-патріоти, не маючи нічого проти нього, розуміють під національною ідеєю побудову справді незалежної, справді соборної, справді української національної держави. Націонал-патріоти розглядають русифікаторів усіх мастей і калібрів як своїх політичних ворогів. Жоден націонал-патріот не даватиме інтерв'ю олігархічним виданням чи телеканалам російською мовою, тоді як ліберал-демократ зробить це залюбки, оскільки має недостатню практику усного українськомовного спілкування.

Відтак перед націонал-патріотами постало відразу два надважких завдання. З одного боку, йшлося про побудову замість державного капіталізму, який комуністи називали соціалізмом, капіталізму ринкового. З іншого боку, необхідною було зупинити розпочате російськими царями та продовжене кремлівськими вождями зросійщення української нації, що проявлялося передовсім у витісненні з українського середовища, насамперед з освіти, української мови.

Після проголошення Незалежності націонал-патріоти втратили вплив на ситуацію в країні. Незважаючи на прийняття за їхньої активної участі законів, які відкрива-

ли шлях до роздержавлення власності, воно пішло не за їхнім сценарієм. Водночас не було припинено зросійщення українців. Навпаки: воно набуло ще небезпечнішого і зловіснішого характеру. Чому так сталося?

Значна частина колишньої комуністичної й комсомольської номенклатури, яка кинулася приватизувати державну власність, не мала достатніх грошей, аби платити реальну ціну за об'єкти, що приватизовувалися. Ця обставина спонукала “червоний директорат” сфальсифікувати в 1994 р. президентські вибори в Донецькій області і в такий спосіб привести до

довження зросійщення і асиміляції української нації, бо лише в мутній непатріотичній обстановці їй було легше красти і ховати кінці у воду. Ось чому Україна не стала будуватися як власне українська держава.

Відмова від політики національного відродження призвела до того, що українська нація замість її об'єднання стала ще глибше розколюватися на дві нації. Щоб переконатися в цьому, варто придивитися до електоральної мапи Ющенка і Януковича зразка 2004 р. На ній прослідковується чітка кореляція: чим менше української національної свідомості й української мови, тим більше голо-

раїні влада була справді українською, яка б своєю послідовною мовною політикою зробила своєрідний аборт, повівши зросійщених українців до національного відродження.

Висловлена вище позиція не поділяється багатьма аналітиками. Вони схильні говорити про різний менталітет українців, що живуть на сході й заході України, про їхню орієнтацію на різні культури, про різномовність тощо. А як інакше, як не різними етносами, можна назвати спільноти людей, що мають різний менталітет, різні релігійні й побутові традиції, різні мови та ще й густо зосереджені в різ-

рібно Москві й комуністам. Останні принципово не вживають словосполучення “український народ”, надаючи перевагу іншому — “народ України”.

Отже, нашій ідеї національного відродження об'єктивно протистояла така могутня сила, перебороти яку кільком сотням тисяч переселених між собою націонал-патріотів не вдалося. Проте цікаво, чому націонал-патріоти не реагували на мовну політику, що велася при Кучмі, як кажуть, адекватно? Чому не вдавалися до рішучих дій? Чому не знайшовся серед націонал-патріотів бодай один Олекса Гірник? Той спалив себе живим, протестуючи проти русифікації українців. Зараз не треба спалювати себе живим. Достатньо спалювати себе у конкретній і сміливій боротьбі за українську національну справу. Чому покірно мовчать більшість членів національно-патріотичних партій та організацій, що працюють у КПП та в інших університетах? Чому вони не подали до суду бодай на одного професора чи доцента, які відмовляються читати лекції державною мовою?

У відповіді на ці питання приховується гірка істина. Українські націонал-патріоти виявилися надто слабкою політичною силою. Після проголошення Незалежності їхні лідери почали створювати під себе політичні партії, які більше переймалися з'ясуванням стосунків між собою, ніж українськими національними справами. Не можуть похвалитися певними здобутками численні громадські організації з національно-патріотичною спрямованістю. Важко навіть пригадати, чого суттєвого й конкретного вони добилися. Українські націонал-патріоти більше захищаються, ніж наступають. Ось уже більше року, як до влади прийшли “помаранчеві”, а про розробку державної програми захисту прав українців і підтримки української мови нічого не чути. Не було, до речі, нічого легшого, як домогтися заміни бодай частини більшовицької топоніміки. Адже іменами катів українського народу засіяні мапи міст, селищ і сіл України. Та ніхто навіть не згадав про це проблему. Схоже, багатьох патріотів приспали комфортні “Мерседеси”, солодке життя в квартирах з європейським ремонтом і регулярні відпочинки на морі з проживанням у багатозіркових готелях.

Перераховані фактори лише на перший погляд видаються суб'єктивними. Нерішучість і безсилия українського національно-патріотичного руху об'єктивно впливає із несформованості й розпорошеності української нації. Якщо немає сильної нації — немає й сильної національно-патріотичної інтелігенції та відсутня її згуртованість і рішучість. У цьому сенсі нині особливий підстав для оптимізму немає. Не підбадьорює навіть виступ Президента під час відкриття сесії Верховної Ради, де він запевнив, що державність української мови буде забезпечена. Президент так сказав, бо йому так написали. Якби він справді розпочав реально забезпечувати державність української мови, зустрівся б із запеклим опором із боку Москви і її “п'ятої колонії” в Україні. Поки що ніхто нічого не забезпечує, а рішучий наступ веде лише “п'ята колона”, мало не шодня проголошуючи регіональний, а реально — державний статус російської мови то в одній, то в іншій області. Чим він закінчиться? Що ж то буде зараз після поразки націонал-патріотів на виборах? Що ж то буде з червоною калиною та славою Україною?

ЧОМ КАЛИНУ НЕ ПІДНЯЛИ...

Доповідь Юрія Гнаткевича на конференції, присвяченій 100-річчю Київської “Просвіти”

Історія Київської “Просвіти”, як і всього Товариства “Просвіта”, тісно пов'язана з національно-демократичним рухом. На жаль, цей рух не виконав завдань, які ставив перед собою після проголошення Незалежності. Не виконала своїх планів і “Просвіта”. Аби коректно поставити перед собою завдання, що виникають у нових умовах, слід проаналізувати природу й причини наших невдач.

влади Л. Кучму. Відтоді, як почалася епоха “кучмізму”, тобто епоха масової приватизації державної власності з грубим порушенням законодавства і моралі, українські націонал-патріоти побачили, що в Україні стартував процес нагромадження і концентрації капіталу. Але вони до нього активно не долучалися. Тоді, коли їхні політичні антиподи почали енергійно накручувати капітал, купувати та створювати засоби масової інформації, українські націонал-патріоти взяли за створення партій і громадських організацій та стали активно з'ясовувати, хто з них більший патріот. Якщо якийсь “націоналіст” починав власний бізнес, він обов'язково піддавався обструкції і зневазі серед своїх однодумців. Зрештою, оскільки українські націонал-патріоти складалися переважно з інтелігентів — письменників, педагогів, учених, лікарів, офіцерів тощо — вони не мали реальної змоги стати учасниками “розтягування” державної власності. Адже для цього треба бути поблизу місць, де її роздавали, тобто при владі чи біля неї. Як наслідок, націонал-патріоти опинилися при партіях, але без грошей. При грошах, заводах і фабриках, при телеканалах і тиражних газетах опинилися ті, для кого ні українська культура, ні українська мова, ні сама перспектива українського етносу жодної цінності не становили. У цьому сенсі українська нація найсуттєвіше відрізняється від переважної більшості націй, що визволилися від імперій, у яких вони перебували впродовж тривалого часу. Всюди у таких країнах національно-визвольні революції очолювала національна буржуазія, яка після перемоги революції брала чіткий курс на національне відродження, бо розуміла, що лише міцна, згуртована, здорова нація з єдиною мовою, єдиною Церквою й авторитетними національними лідерами може бути запорукою безпеки держави і нації.

Для української буржуазії курс на українське відродження був не лише не прийнятним. Він був для неї ворожим. Українська буржуазія об'єктивно українською буржуазією не була. Вона являла і продовжує являти собою зденационалізовану космополітичну напівкримінальну силу, яка взяла курс на про-

Президент і кобзар. Фото з сайту Президента України

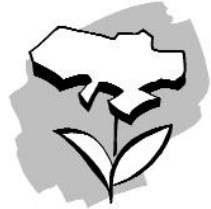
сів було проти українця Ющенка, а там, де української мови майже немає, там практично всі голосували за сина білоруса й росіянки Януковича. Орієнтація під час голосування не на соціальні чи класові, а на національні критерії збереглася і на останніх парламентських виборах. За Партію регіонів голосували так, наче вболівали за “Шахтєр”, за який переживають і донецькі бомжі, і тамтешні олігархи, і ті, хто кидав своїх конкурентів у колодязі, і родичі тих, кого в ті колодязі кидали. Там виборчих програм ніхто читати й не збирався. Там голосували за принципом: “Плохие, потому что чужие”.

З огляду на висловлені аргументи стає зрозуміло, чому націонал-патріоти не змогли взяти владу й опанувати ситуацію після проголошення Незалежності. По-перше, з'ясувалося, що значна частина українства, яка жила на території, що незмінно упродовж більше трьох століть перебували у складі Росії, відійшла від своїх національних витоків, традицій і мови предків такою мірою, що стала перетворюватися на інший етнос. У цьому немає нічого дивного, оскільки, за твердженням етнопсихологів, нації, як і люди, проходять кілька етапів свого становлення: зачаття, виношення плоду і пологи. Образно кажучи, внаслідок згвалтування України російською імперією відбулося зачаття нового етносу. У часи тоталітарного режиму його плід успішно виношувавсь. У часи Кучми він народився, хоч міг і не народитися, якби в Ук-

них регіонах. Недавно дружина російського президента Людмила Путіна публічно заявила в Санкт-Петербурзі, що “граници русского мира проходят по границам русского языка”. Тож варто, аби ми для себе поцікавилися: а де ж проходять кордони нашого українського світу, і чи належать до нього Луганськ, Донецьк, Київ? Зрештою, важливо, чи належать до нього українці, що відмовилися від української мови і перейшли на спілкування російською.

Незважаючи на те, що в столиці майже всі школи сьогодні українськомовні, київські батьки й діди у переважній більшості відмовилися спілкуватися з дітьми та внуками своєю національною мовою. Отже, не бачать потреби в її відродженні. Вони посилюють нині дітей до українських класів, бо інших обмаль. Отакі дідуся й бабусі, що колись повтікали до Києва з села, за комуністів були готові до виродження української нації, готові вони до цього й зараз.

До розукраїнення України готові не лише бабусі. Цього прагнуть насамперед політики. В. Янукович оприлюднив у Москві перед початком минулої парламентської виборчої кампанії одне зі своїх головних гасел: “Два языка — один народ”. В. Янукович навряд чи знає, що нічого подібного в природі не буває, бо якщо народ, тобто нація, має дві мови, то це вже не народ, а два народи. Але ті, хто підказали йому це гасло, мають певну мету — зробити тут, в Україні, з одного народу два народи. Так пот-

*Якщо людина прагне
споживати більше, ніж віддає,
вона вже невеличково хвора.
Знаєте, навіщо світить Сонце?
Для того, щоб вижити.*

Сергій Лазарєв

Сучасне людство перебуває на тому етапі свого еволюційного розвитку, коли відбувається кардинальний перегляд традиційних поглядів на природу людини й світу.

Упродовж кількох століть у європейській культурі домінувала механістично-матеріалістична парадигма, що, за висловом усесвітньо відомого вченого Ф. Капри, “сформувала сучасне західне суспільство і значною мірою вплинула на решту населення планети”.

Концептуальною основою цієї парадигми стали погляди таких західноєвропейських учених, як Р. Декарт, І. Ньютон, Ж. Ламетрі, Д. Дідро. Вони були переконані: людина — високорозвинена біологічна машина, що складається з кісток і м'яса і запрограмована на виконання певних, наперед заданих природою вчинків. На їхню думку, філософія бачить у людині лише те, що бачить у ній медицина, фізіологія, хімія, і всілякі розмови про духовність та інші абстрактні, умоглядні поняття позбавлені смислу.

Епоха раціоналізму ознаменувалася цілковитою перемогою логіки, розуму над інтуїтивністю й утвердженням так званого картезіанського дуалізму — роз'єднання людського буття на два антагоністичних начала: духовне й матеріальне, тілесне й мисляче. Реально існуючим стали визнавати лише те, що можна виміряти, зважити, проаналізувати; внутрішнє життя людини, її почуття, відчуття, пориви виявилися, таким чином, суб'єктивними речами, які не становили жодної цінності для дослідника і були, на його думку, лише грою уяви чи проявом хворого розуму. Людина перетворилася на машину, що живе у всесвіті, переповненому безліччю таких самих складних машин. “Її духовну природу відкинули, а внутрішню реальність висміяли. Людина разом зі своїм світом стала роздробленою; вона стала відділеною від самої себе”, — зазначав К. Шервуд.

Перемога матеріалістичного світогляду на багато століть уперед визначила основні тенденції розвитку не лише європейської, а й світової науки й культури. Під впливом жорсткого опромінення матеріалізмом уявлення людини про світ спримітизувалися, стали прямолінійно-прагматичними. Він, цей прагматизм, пронизує сьогодні всі сфери життя сучасної людини. У раціоналістичному суспільстві успіх асоціюється передовсім із досягненням матеріальних благ. Підживлюване енергією мільйонів людей прагнення до успіху за будь-яку ціну є сьогодні тією самовідтворювальною силою, що повсюдчас визначає і стиль стосунків у родині й колективі, і ставлення до своєї землі й предківських святих.

Втрата духовних орієнтирів стала характерною рисою сучасного світового цивілізаційного процесу. Розбещеність, егоїзм, естетизація насильства, поклоніння “золотому тельцю”, висміювання високих ідеалів — все це стало закономірним результатом ігнорування багатовікових традицій і норм моралі, які утверджувалися кращими представниками кожного народу й передавалися з роду в рід, із покоління в покоління.

Сучасна молодь дивиться на нас розумними холодними очима людей, націлених на отримання конкретно-матеріальних результатів своєї діяльності. Виплекані нашими пращурами високі істини, що утверджують важливість духовного служіння, потребу шанобливого

ставлення до надбань прашурів, до батька й матері, до вчителя, до старшої людини, втратили свою переконливість і сьогодні мають бути заново вмонтовані в систему життєвих цінностей сучасних юнаків і дівчат. “Коди знищені і що буде далі?” — запитує себе і всіх нас Ліна Костенко.

Коди духовності знищено сьогодні не лише в українців. Глобальна духовно-світоглядна криза охопила все людство. Намагаючись знайти шляхи виходу з цієї кризи, свої зусилля об'єднали представники різних духовних традицій і релігійних конфесій та вчені, вільні від науково-раціоналістичних упереджень.

Із початку XX століття розпочався і нині продовжується пере-

духовний вимір основою всього сучасного і прийшли до висновку, що утвердження саме такого погляду на людську психіку й універсальну схему буття стане вирішальним фактором нашого виживання на планеті Земля.

У людства сьогодні немає вибору: XXI століття або буде духовним, або його не буде взагалі. Авангардом світового еволюційного розвитку знову стають високорозвинені в духовному розумінні люди й народи, які здатні усвідомити всі небезпеки нашого часу і взяти на себе відповідальність за власну і колективну долю.

В авангарді світового розвитку знову постає Україна.

Загальновідомо, що територія нашої Батьківщини з давніх-да-

РОМАНТИЧНИЙ ПРАГМАТИЗМ

Фото О. Литвиненка

гляд традиційної концепції світобудови, який за радикальністю викликаних ним фундаментальних змін учені порівнюють із революцією Коперніка.

Поява й утвердження нової картини світу й людини стали можливими завдяки новітнім дослідженням і революційним відкриттям у галузі квантової фізики, кібернетики, теорії інформації, біології, психології, а також завдяки виникненню й вибухоподібному розвитку цілого комплексу так званих “наук про складність”: синергетики, теорії дисипативних систем, теорії фракталів, нелінійної динаміки та ін.

Випрацьовані сучасними вченими нові наукові підходи стали альтернативними до механістичного ньютонівського уявлення про матерію, свідомість, людину. Поступово з'ясувалося, що світ значно складніший, таємничіший і загадовіший, ніж це уявлялося нам раніше. Свідомість виявилася властивою не лише людині, а й усього світу істот, а також рослин і навіть неорганічних систем. Людина, як і кожне живе створіння, не просто сума хімічних з'єднань: невлучима життєва сила керує своїм клітинним носієм — тілом. Учені назвали

вен виконує роль важливого ратотворчого казана планети. Україна — ядро так званої Циркумпонтійської (Причорноморської) зони, у якій у VI—V тис. до н. е. сформувалася індоєвропейська спільнота. Дослідження, здійснені в останні десятиліття XX ст. українськими й зарубіжними вченими, дозволяють нам сьогодні дати цілком чіткі відповіді на запитання, поставлені Шевченком: “Що ми? Чий сини? Яких батьків? Ким? За що закуті?”.

Виявилося, що саме на теренах України багато тисячоліть тому відбулася Велика неолітична революція, яка ознаменувала перехід від привласнювального до відтворювального господарства. Наділені могутньою здатністю до творчого самовираження, тогочасні мешканці України створили потужну систему курганів, що водночас виконували роль і храмів, і обсерваторій, збудували перші у світі держави-міста, вперше посіяли пшеницю і випекли хліб, винайшли колесо і приручили коня. Вони започаткували монументальну архітектуру, масштабне землеробство і скотарство, прядіння і ткацтво, писемність, хоровий спів, розробили основи цілісної сві-

тоглядної системи, яка пізніше була розвинена і вдосконалена творцями ведичного й буддійського вчень. Новітні дослідження сучасних науковців підтвердили прозоріння наших далеких прашурів-брахманів: думка — матеріальна, душа — безсмертна, людина — не раб обставин, а творець власного й колективного майбутнього.

Ніщо не зникає безслідно, і, як відомо, “нічого немає схованого, що б не відкрилось”. Славне минуле українців відродилося у високих душах тих, хто, вийшовши восени 2004 року на Майдан, явив світові шляхетну мудрість давнього народу. Відомий японський борець за мир, мандрівний монах Дзюнсей Тerasава під впливом подій в Україні, очевидцем яких він був, написав книгу “Глобальне пробудження. Відродження одвічної духовності людства”. Тerasава до глибини душі вражений побаченням у нашій країні: “Чудесне пророцтво самої Лотосової Сутри раптом стало реальністю в Україні. Це відбулося так несподівано, так стрімко й так чудесно! Те, заради чого Будда проповідував Лотосову Сутру, стало реальністю, здійснилось. Це не має нічого спільного з медитацією, візуалізацією чи яким би то не було особистим прозорінням. Незчисленна кількість людей одночасно пробудилася до найвищої духовної мудрості. Насправді те, що сталося в Україні в ті дні, було не просто чеснотами окремих людей, а божественними силами й виконанням обіцянь самого Будди”.

Переосмислення закономірностей розвитку геосоціального організму з назвою **Україна** дозволяє вченим сьогодні стверджувати, що впродовж багатьох віків на теренах сучасної України кожні 532 роки народжується новий український етнос, який передає своїм нащадкам естафету історичної пам'яті й духовної боротьби.

Нинішня епоха особлива: для людства вона ознаменувалася світоглядною революцією, а для України й українців — поверненням до власних витоків і усвідомленням свого місця і ролі у вселюдській історії. Відомий український учений І. Каганець стверджує: “Нам пощастило жити в особливий час, коли космічний годинник повідомляє добру звістку: в Україні вже відбувається формування нового етносу, який до 2015 року народиться у вигляді української нації нової епохи. У черговий раз Україна підніметься з попелу оновленою, здоровою й сильною. А піднявшись, справить потужний вплив на перехід людства до цивілізації четвертого рівня, рівня мудрості та праведності”.

Пророцтва про велику духовну місію України починають збуватися. Час вимагає від нас виняткової відповідальності, мужності й мудрості. Вибудовуючи стратегію національного розвитку, ми мусимо враховувати реалії сьогодення й розвивати в собі позитивне мислення, спрямоване на досягнення успіху, конструктивний підхід до вирішення проблем, здоровий прагматизм.

Бути романтичним і прагматичним водночас — завдання важке, але цілком досяжне. Наш раціональний підхід має полягати в глибокому усвідомленні того, що без української ніжності, ширості, відкритості, доброти, здатності до самовідданості, поетичного світосприймання не було б і модерних здобутків українців у всіх галузях людської діяльності.

Залишаючись собою, ми стаємо цікавими для всього світу й отримуємо нові можливості для утвердження тих універсальних духовних цінностей, які складають серцевину нашої національної ідеї.

●

Ірина НОВИЧЕНКО

**ЧИТАЧ ПРОДОВЖУЄ
РОЗМОВУ**

НЕ СЛУГАМИ, А ГОСПОДАРЯМИ У ВЛАСНОМУ ДОМІ

Надмірна одностайність політичних смаків сходу й півдня України насторожує, викликає роздуми. Адже більшість населення України, зокрема й східних регіонів, — українці, а верховодять тут чужинці й манкурти. Колишні поневолювачі наших братів на Правобережжі давали можливість українцям не лише дихати, а й розвивати національну культуру, мову. Російська імперія з часів Петра I брала курс на асиміляцію Лівобережної України, нищення всього українського, насамперед мови. Ясно, що без власної мови не існує нації, держави. Недруги української державності радять нам скористатися досвідом Канади. А чи не доцільніше українцям перейнятися стратегією старшого брата — змагувати, як примушували нас віками. У Росії проживають мільйони українців, у багатьох місцях компактно, а прав на збереження власної культури, головного виразника нації — мови, не мають. Проімперське мислення русифікаторів вражає. Дбаючи про власну культуру, мову поза межами давно “не єдиної і недеїмної”, вони з колонізаторською нахабністю ігнорують традиції аборигенів, нав'язують у чужому домі імперські порядки.

Сьогодні українські міста засмічені іноземцями, як за часів нашествия. Наступ на нашу самодостатність провокується звідусіль. Нам загрожує вороття назад, що може призвести до втрати й без того зрусіфікованого за часів поневолення національного духу, розколу держави за давно протоптаним воріженьками рубежем. Недругам вигідно ділити нас на східняків і західняків, так легше поневолювати, зіткнувши лобами брата з братом. Свого часу це пройшли більшість народів світу, дехто й сьогодні в подібному стані. Свідоме українство мусить засвоїти головне: дрібним угрупованням, навіть патріотичним за найбільших патріотів, поодинокі не перемогти. Потрібна могутня державотворча партія, яка захистить Україну від сепаратистів, ворогів національної ідеї. Час дати рішучу відсіч недругам державної мови, посяганням будь-якої іноземщини на традиції, культуру титульної нації.

Не про державу безідейних ситих багатіїв мріяли наші великі предки. Не безлику, бездуховну країну споживачів виношували наші страдники в чужинських катівнях. Не задля того наш геній створив “Кобзаря”, аби ми гецали під чужу дудку, продавали свій розум і душу на чужині, почували себе слугками у власному домі. Ми народжені для соколиного лету. Нам здавна властиве почуття гордості за нашу талановиту вдачу, щедроту рідної землі. Ми не з України, ми — українці — гордий, щедрий і життєстійкий люд, здатний на самопожертву й велику працю задля Вітчизни. Будь-коли ми спроможні покласти на терези світу наші здобутки задля підтвердження нашої самодостатності. Ми не гірші за інші народи й не заслуговуємо на жебрацьку долю. Ми неодмінно постанемо серед народів світу як рівні серед рівних, як нація велетів духу й тіла. Будьмо!

●

Ростислав СИНЬКО

Ворошиловському як адміністративному суду м. Донецька

Позивач: Донецька обласна організація Всеукраїнського комітету оборони прав людини (ДОО ВКОПЛ)
адреса: 83055, м. Донецьк, вул. Щорса, буд. 10, кв. 16, тел: 304-86-55, 8 (050)155-42-99

в інтересах членів організації:

Олійник Марії Василівни,
адреса: 83055, м. Донецьк, пр. Грінкевича, 6, кв. 42,
тел: 337-23-48, 8 (067)757-17-07

Куренної Тетяни Юріївни,
адреса: 83003, м. Донецьк, пр. Ілліча, б. 42, кв. 163,
тел. 380-01-38

Відповідачі: Близнюк Анатолій Михайлович,
голова Донецької обласної ради,
місцезнаходження: 83105, м. Донецьк, бул. Пушкіна, б. 34,
тел: 334-33-67, факс: 332-39-25

Донецька обласна рада,
місцезнаходження: 83105, м. Донецьк, бул. Пушкіна, б. 34,
тел: 334-33-67, факс: 332-39-25

Адміністративний позов на неправомірні дії посадової особи, органу місцевого самоврядування
До Донецької обласної організації Всеукраїнського комітету оборони прав людини (ДОО ВКОПЛ) звернулись члени організації Олійник М. В. та Куренна Т. Ю. з питання неправомірних, на їхній погляд, дій посадової особи — Близнюка А. М., голови Донецької обласної ради, самої Донецької обласної ради і її рішення. Дослідивши обставини, на які посилаються зазначені члени організації Правління ДОО ВКОПЛ, дійшли висновку про наявність протиправних дій з боку зазначених осіб, які порушили основні принципи місцевого самоврядування (ст. 4 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”). Такі, як: законність, колегіальність, поєднання місцевих і державних інтересів, гласність, правова самостійність у межах повноважень, визначених Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні”.

Подія, в межах якої були допущені протиправні дії Близнюка А. М., — друге засідання першої сесії Донецької обласної ради V-го скликання. Вони проявились у скликанні ним, веденні і прийнятті рішень сесії. Неправомірність дій полягала в наступному.

1. Повідомлення про проведення засідання було надруковано в № 64 газети “Жизнь”, від 11 травня 2006 року. При цьому було допущено два порушення законодавства:

- ч. 9 ст. 46 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, оскільки повідомлення про проведення засідання сесії було доведено до відома населення не за 10 днів, як вимагає закон, а за 7 днів, що порушило права членів організації, членів територіальної громади м. Донецька на своєчасне отримання інформації, передбачене Законом;
- ст. 3 Закону України “Про мови в Україні” РСР”, яка передбачає для державних органів і органів самоврядування мову діловодства і ведення роботи, а також офіційних повідомлень — державну мову, якою є українська мова, що закріплено в ст. 10 Конституції України і в рішенні Конституційного Суду України № 10-рп від 14.12.1999 р. Офіційне повідомлення в газеті “Жизнь” було надруковано не державною, а російською мовою, чим порушено право членів організації на отримання інформації державною мовою, а також порушено принцип поєднання державних і місцевих інтересів.

2. У газеті “Жизнь” у зазначеній об’яві не було вказано прізвище особи, яка скликала засідання сесії, що є протиправною бездіяльністю цієї особи. З оголошення неможливо визначити відповідальну за це особу і перевірити законність розміщеного оголошення та ще й під рубрикою “Офіційно”. Для визначення цієї особи необхідно зробити відповідний запит до газети.

Вищезазначене є порушенням відповідної норми ст. 46 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” і принципу законності як засади діяльності органу самоврядування, як представницького органу територіальної

громади, членами якої є Олійник М. В. і Курінна Т. Ю.

3. У порядку денному засідання сесії вказувалось наступне:

- про регламент Донецької обласної ради;
- про утворення і обрання постійних комісій Донецької обласної ради;
- інші питання.

Перші два питання були організаційні, визначали порядок роботи і структуру Донецької обласної ради в межах першої сесії обласної ради V-го скликання.

Вів цю сесію новообраний на першому пленарному засіданні першої сесії Донецької облради V-го скликання голова Донецької обласної ради Близнюк А. М., чим допустив протиправні дії, порушивши ч. 3 ст. 46 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, оскільки першу сесію веде голова територіальної комісії, а не голова облради.

Цими діями Близнюк А. М. також порушив принцип законності, оскільки не мав права і на ведення першої сесії (хай і другого його засідання).

4. Близнюк А. М., як головуючий, запропонував розглянути в рамках “інші питання” питання про статус російської мови як регіональної, провів це питання, поставив на голосування і отримав його результат, оголосивши на засіданні, що рішення прийняте, чим припустився низки правопорушень:

а) питання не було оголошено в порядку денному засідання сесії в оголошенні про сесію, чим була прихована постановка питання на сесії від членів територіальної громади, порушивши принцип гласності. Обов’язки з повідомлення населення про питання, які передбачається внести на розгляд ради відповідно до п. 1 ч. 6 ст. 55 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, покладено на голову ради. Отже, не виконавши цього, Близнюк А. М. проявив протиправну бездіяльність, обмеживши право Олійник М. В. і Курінної Т. Ю. на інформацію з питань роботи облради.

б) голова облради забезпечує підготовку сесії ради і питань, що виносяться на її розгляд відповідно до п. 2 ч. 6 ст. 55 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”.

Про те, що Близнюк А. М. не мав права готувати і вести першу сесію ради вже сказано вище, це у компетенції ТВК. У той же час питання, які віднесені були порядком денним в “інші питання”, якщо вони не стосуються формування і структури ради, не є в компетенції ТВК. Виходячи з цього, у порядок денний першої сесії обласної ради не могло бути включено таке “інше питання”, як статус російської мови, бо ця сесія виключно організаційна.

Отже, треба визнати протиправним проведення сесії в цій частині і за суб’єктом ведення сесії (голова ради замість ТВК), і за питаннями, що внесені в порядок денний у розділ “інші питання”, а саме — про статус російської мови на території Донецької області.

в) питання, які виносяться на розгляд ради, готуються відповідно до ч. 4 ст. 47 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” постійними комісіями ради. А забезпечує цю підготовку відповідно до п. 2 ч. 6 ст. 55 голова обласної ради.

Жодна постійна комісія обласної ради не готувала і не могла готувати питання про статус російської мови з тієї причини, що ці постійні комісії були обрані і створені на тому ж засіданні першої сесії 18 травня 2006 року і до своїх обов’язків ще не приступили.

Отже, голова облради п. Близнюк А. М. проявив протиправну бездіяльність, не забезпечивши належну підготовку питання постійними комісіями облради, і вчинив протиправні дії, поставивши питання у порядок денний сесії, провівши голосування і прийняття рішення.

г) серед повноважень обласної ради визначених ст. 43 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” немає питання визначення статусу мови діловодства, роботи тощо. Тому, виносячи це питання на обговорення сесії, проводячи голосування і прийняття рішення з цього питання, голова Донецької облради п. Близнюк А. М. вчинив протиправні дії, перевіривши свої повноваження, визначені законом.

Так само перевищила свої повноваження і Донецька обласна рада, яка голосувала за це питання і приймала рішення, унаслідок чого і дії ради, і прийняте нею рішення є протиправними.

Проаналізувавши всі вищевикладені обставини за зверненням членів організації п. Олійник М. В. та Куренної Т. Ю., Правління ДОО ВКОПЛ дійшло таких висновків.

Донецька обласна рада є органом самов-

рядування, яка відповідно до ст. 19 Конституції України зобов’язана діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України та законами України.

Вищезазначені обставини свідчать, що 18 травня 2006 року Донецька обласна рада не діяла на підставі Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, порушивши норми цього закону, зафіксовані в ст.ст. 43, 46 ч. 3, 9, 14 закону, в частині повноважень ради і способу її скликання, а також ведення, підготовки і прийняття рішення.

Близнюк А. М. є посадовою особою органу місцевого самоврядування (ч. 13 ст. 1, 2 ч. 3 ст. 55 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”). Відповідно до ст. 19 Конституції України, він зобов’язаний діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Вищевикладені обставини свідчать, що він вийшов за межі своїх повноважень, коли вів сесію облради 18 травня 2006 року, поставив на обговорення, провів голосування і прийняття рішення з питання, що не входить у повноваження обласної ради — про статус російської мови як регіональної на території Донецької області. Своєю бездіяльністю він порушив спосіб підготовки питань для винесення їх на сесію, чим порушив ст.ст. 43, 46 ч. 3, 9, 47 ч. 4, 55 п. 1, 2 ч. 6 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”.

В Україні визнається і діє принцип верховенства права (ст. 8 Конституції України). Порушення цього принципу є порушенням прав громадян на демократичну, соціальну, правову державу, закладених в ст. 1 Конституції України, які потребують захисту. Оскарження дій і бездіяльності органів самоврядування та їхніх посадових осіб, які порушують закладені в законах спосіб і межі їхніх дій, гарантується ст. 55 Конституції України.

На сьогодні рішення про регіональний статус російської мови в Донецькій області прийнято сесією Донецької облради 18 травня 2006 року, але не оприлюднено в офіційних засобах масової інформації. Тому відповідно до ч. 5 ст. 59 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” воно не набрало чинності. Про нього повідомлено електронними засобами масової інформації України, які не є офіційними. Проект рішення, отриманий від депутатів обласної ради, додано до позову, що спонукає позивача звернутись із заявою про забезпечення доказів і з проханням запросити належно засвідчену копію рішення у відповідачів.

У деяких питаннях правопорушень відповідача позивач не може точно визначитись з особою відповідача до отримання доказових документів. Зокрема — хто скликав сесію? Цього не можливо визначити із офіційного повідомлення газети “Жизнь”, яке опубліковане 11 травня 2006 р. в № 64 про скликання засідання сесії 18 травня 2006 року без підпису. З’ясування цього питання дозволить визначитись з особою, яка причетна до неправомірних дій, що є предметом позову і, можливо, навіть уточнити позовні вимоги. Цими обставинами обумовлена заява про забезпечення доказів, що додається до позову.

Ст. 144 ч. 2 Конституції України вимагає зупинення рішення органів місцевого самоврядування з мотивів невідповідності їх Конституції і законам України. Саме це є підставою даного позову, що викладено вище. Отже, є всі підстави у суду зупинити дію рішення, що оскаржується, про що до позову додається заява.

Виходячи з вищевикладеного ДОО ВКОПЛ, виступаючи в інтересах членів організації Олійник М. В. та Куренної Т. Ю., керуючись ст. 1, 8, 10, 19, 55, 144 ч. 2 Конституції України, ч. 13 ст. 1, ст. 43, ч. 3, 9, 14 ст. 46, ч. 4 ст. 47 ч. 3 п. 1, 2 ч. 6 ст. 55 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, ст. 20 Закону України “Про об’єднання громадян”, ст. 2 ч. 3 п. 1, 2, ст. 4, ст. 6, ст. 17 ч. 1 п. 1, ст. 18 ч. 1 п. 1, ст. 19 ч. 1, ст. 48 ч. 2, ст. 50 ч. 2, ст. 56 ч. 7, 8, ст. 60 ч. 1, ст. 75 ч. 1, 2, 4, 5, ст. 117 ч. 1, 3, ст. 118 ч. 1, ст. 162 ч. 2, п. 1, 3, 8 КАС України, п. 10 ст. 4 Декрету Кабінету Міністрів України, про державне мито” (пільги громадським організаціям) п 1.1, 1.5, 3.1, 6.1 Статуту ВКОПЛ, прошу суд:

1. Визнати неправомірними дії голови Донецької обласної ради Близнюка А. М. з ведення ним другого засідання першої сесії V-го скликання 18 травня 2006 р.

2. Визнати неправомірними діями особи, яка буде уточнена, призначення проведення другого засідання першої сесії V-го скликання на 18 травня 2006 р., не дотримавшись десяти-

тиденного терміну після повідомлення про сесію.

3. Визнати неправомірними діями особи, яка буде уточнена, друкування об’яви про скликання другого засідання першої сесії V-го скликання в газеті “Жизнь” № 64 від 11 травня 2006 р. російською мовою.

4. Визнати неправомірними дії голови Донецької обласної ради Близнюка А. М. щодо внесення в порядок денний другого засідання першої сесії Донецької обласної ради питання про регіональний статус російської мови без підготовки питання в постійних комісіях ради.

5. Визнати неправомірними діями Донецької обласної ради щодо внесення 18 травня 2006 р. Донецькою обласною радою в порядок денний засідання сесії питання про регіональний статус російської мови, яке не входить у компетенцію обласної ради.

6. Визнати неправомірними дії з прийняття рішення від 18 травня 2006 р. Донецької обласної ради про надання регіонального статусу на території Донецької області російській мові.

7. Відповідно до заяви, що додається, своєю ухвалою зупинити рішення від 18 травня 2006 р. Донецькою обласною радою в надання регіонального статусу на території Донецької області російській мові до постановлення рішення за позовом.

8. Постановити ухвалу про забезпечення доказів відповідно до заяви, що додаються.

Додатки:

1. Копія позову — 2 прим.
2. Заява про зупинення рішення.
3. Заява про забезпечення доказів.
4. Копія проекту рішення Донецької обл. ради, про регіональний статус російської мови.
5. Копія статуту ДОО ВКОПЛ.
6. Копія свідоцтва про реєстрацію ДОО ВКОПЛ.
7. Копія довідки з управління статистики.
8. Копія заяв про вступ до ДОО ВКОПЛ Олійник М. В. і Куренної Т. Ю.
9. Копія протоколу засідання Правління ДОО ВКОПЛ.
10. Копія витягу з Протоколу про обрання Ратнікової Є. М. головою ДОО ВКОПЛ.
11. Копія газети “Жизнь” № 64 від 11 травня 2006 р.

Ратнікова Євгенія Миколаївна
голова ДОО ВКОПЛ

Олійник Марія Василівна
заступник голови Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка,
заступник голови Конгресу Українських Націоналістів,
член ДОО ВКОПЛ

Курінна Тетяна Юріївна,
депутат Ворошиловської районної в м. Донецьку ради,
голова Ворошиловської районної в м. Донецьку партії
ВО “Батьківщина”, член ДОО ВКОПЛ

Здано в суд 23 травня 2006 р.

МИКОЛА АМОСОВ. ЯК ЖИТИ, ЩОБ ВИЖИТИ

Закінчення. Початок на с. 5

Людина має в середньому п'ятиразовий резерв потужності. Навіть коли клітина “захворіє” (недуга первинно проявляється саме в клітинах), якщо створити їй нормальні умови, за певний час вона оновить свої структури й одужає. Детренованість — найважливіша причина патології клітини.

Тепер більшість людей прямує до здоров'я від хвороби. Причиною хворобливого стану багато людей вважає погоду. Але вона впливає тільки на незагартованих людей. Я погодних перепадів до 80 років не відчував. Найшкідливішим для людини є переїдання, брак сиров'язі. А ще детренованість серця, легенів, суглобів. Причиною діабету й ожиріння (порушення обміну речовин) є передусім неправильне схудання і детренованість. “Увінчують” перелік різних захворювань — інфаркт, інсульт і найстрашніше — серцево-легенева недостатність (від неї і вмирають). Для лікування цих хвороб треба жити надгодов і споживати сирі овочі й фрукти, не закутуватися, багато й швидко рухатися, спати, скільки хочеться (але не менш як сім годин). Природні захисні сили організму великі.

Голодування. Як лікувальний метод, воно має сенс тільки тоді, коли подальше харчування людини буде стриманим. А найпростіший спосіб схуднути — несмачно готувати. На жаль, сіль — один із способів зробити погану їжу смачною. Навіть сирі овочі, якщо посолити, можна їсти й без олії. Та краще споживати їх без солі. Сіль спричинює розвиток гіпертонії та склероз. Добра потреба солі 2—4 грами, а люди вживають по 10—20.

Вітаміни. Одержують їх, споживаючи свіжі фрукти й овочі. Наймінімальніша доза фруктів та овочів — 300 грамів щодня. Гадаю, потрібно — 500. Ще краще — кілограм. Прашури з'їдали два-три кілограми. Заміна сирих овочів і фруктів вареними — нерівнозначна. Краще вживати квашену і свіжу капусту, моркву, цибулю, салат.

Жири. Вони не так шкідливі, як підступні. Мають надто багато калорій — дев'ять на один грам. Твердження, що жири вкрай потрібні, — міф. Можна не вживати ані масла, ані сала, і навіть тоді в організм потрапить мінімальна кількість жирів. Вони є в молоці, м'ясі, навіть у хлібі, і цього досить. Рослинні жири нібито не сприяють розвитку атеросклерозу, але й ними не варто захоплюватися.

Щодо білків. Їх теж не треба надуживати. Людям малорухливим і похилого віку молока й трохи м'яса (грамів 50—70) — цілком достатньо.

Вуглеводи. Тут порада проста: їсти менше солодкого, інакше нормальному вагу зберегти важко. Доведеться стримуватись, адже один грам цукру дорівнює чотирьом калоріям.

Про воду. Пити треба багато.

КОРОТКО ПРО МОЄ ХАРЧУВАННЯ

Напружене життя починається зранку, тому й сніданок великий, грубий і некалорійний: 300—500 грамів свіжих овочів або капусти (свіжої чи квашеної), двійко яєць чи дві картоплини і кави з молоком.

Обід нерегулярний. Першу й другу страви — без хліба, без жирів, мінімум м'яса. Кефір, чай або сік — це на третє. Вечеря — чай з медом або з цукром уприкуску, сир, трохи ковбаси. Фрукти — за сезоном. За день за об'ємом набирається багато, а за калоріями — у межах витрат. Знайте, що маса тіла зростає в період великих нервових перенапружень.

Щодо сну. Якщо людина без снодійного добре спить, — з її нервами все гаразд. Перша порада. На сні не треба заощаджувати час — у середньому бажано спати по вісім годин. Друга порада. Не лякайтеся безсоння. Великої шкоди від однієї безсонної ночі

не буде. Надвечір накопичиться дводенна втома і вас здолає сон, але вечір треба звільнити для відпочинку. Якщо “погані” ночі йдуть одна за одною, вдайтеся до снодійного, однак контролюйте, щоб це не стало звичкою. А тим часом знайте: це серйозне застереження щодо розпорядку життя. Необхідно “випасти” з нього на кілька днів, щоб облишити снодійне. А розрахунок тут такий: не відрегулюєш свого життя — втратиш усе. Один із контрольних пунктів здоров'я — це сон.

СЬОГОДЕННЯ І ГЛОБАЛІСТИКА

Чи можна передбачити майбутнє людства? І так, і ні. Головне питання: як виникла складність світу? Від Бога? Мій матеріалізм довгий час цього не міг прийняти. У диво не вірив. Та років п'ять тому познайомився з ідеями самоорганізації Нобелівського лауреата Іллі Пригожина й багато питань з'ясував.

Я кажу: Бога немає, але він існує. І виступаю за релігію, тому що без неї не буде моралі. А без моралі не може бути капіталізму. Без моралі міг бути тільки соціалізм. Тому що там була інша ідея — колективу, колективної відповідальності, колективного контролю. У вільному ж суспільстві цією керівною силою може бути тільки мораль. А мораль без заповідей неможлива, адже відчуття свободи обов'язково кидає людину в різні боки, часто — до шкідливих потреб. Тож потрібна віра в те, що Бог є, що Він усе бачить, що може покарати чи довести, що Він незалежний і вищий суддя.

А тепер розглянемо динаміку окремих показників останнього століття. Кількість населення на Землі зросла в 3,7 раза. Показники економіки — у 40 разів. “Зелена революція” підняла врожайність утричі. Усі колонії отримали незалежність. Демократія майже всюди. Є гіркий, але корисний досвід історії: дві світові війни, фашизм, соціалізм, ГУЛАГ і Освенцим.

Збільшується населення. Та є втішні ознаки. У зв'язку з визріванням цивілізації темпи зростання людності загальмувалися порівняно з 60-ми роками (минулого століття. — *Ред.*) майже вдвічі. З'явилася впевненість, що років через 50—70 кількість населення планети стабілізується на рівні 9—11 мільярдів. Це багато, але ще посилено для природи. На швидку зміну життя у планетарному масштабі сподіватися не доводиться — люди не ангели. Але визрівання триватиме: бідні країни перейдуть у середні, а середні підтягнуться до багатих.

Ядерної війни, здається, не буде. Загальні зв'язки між взаємним впливом людськими закладено великими релігіями. А це — компроміси.

Ви запитуєте, чи можу я намалювати сценарій майбутнього людства? Якщо коротко, він, на мій погляд, може бути таким. Буде продовжуватись зростання економіки високорозвинених країн, але без істотного збільшення матеріальних і енергетичних затрат. Ідеологія в цих країнах не зазнає великих змін. Тут уже пробували і “праве”, й “ліве” і збалансували міру соціальної допомоги слабким і безпорадним так, щоб і на совість суспільства не тиснути, і трудящих не детренувати. Ці розвинені країни доведуть своє природне середовище до хорошого рівня. Але чекати від них великої допомоги слабозрозвинутим країнам не слід — не дозволить вроджений егоїзм, біологія.

Усі інші країни будуть іти за лідерами. Однак швидкий прогрес неможливий. Культура й демократія дозрівають від покоління до покоління довго — десятиліттями. Усе залежить від економіки. Саме вона робить ставку на освіченість. А та впливає на інтелект, духовність.

Підготувала
Таїса МОСТОВА

ДОБРА ПОРАДА

Найсприятливіша пора “схопити” хронічну втому — осінь. А страждають на неї зазвичай люди віком від двадцяти восьми до сорока п'яти років. Ті, хто постійно “горить” на роботі. На Заході цю хворобу також називають “синдромом менеджерів”, які в гонитві за кар'єрним зростанням і грошима не беруть свого організму і працюють щодня по 16 годин і більше. Тоді й з'являється підвищена втома, яка потім стає хронічною. Завідувач кафедри клінічної імунології та алергології Національного медичного університету Георгій Дранник називає те, що передусім синдрому хронічної втоми, “третім станом” — ні здоров'я, ні хвороба. Тоді й з'являється втрата сну, втома через недосягання, зниження працездатності, загальмованість у діях, немотивована тривога, швидка зміна настрою та часті депресії.

Професор каже, що в людей навіть підвищується температура. Це зона ризику, коли в людини ослаблений імунітет і на неї чатують інфекційні захворювання, передусім РВЗ та грип.

Найчастіше синдром спостерігається у компаніях із жорсткими вимогами до підлеглих, якщо керівник — диктатор. Передують хронічній втомі й інфекційні захворювання або нервові виснаження. Те, що немало українців страждають на неї, на думку медиків, не дивно. Адже не всі можуть пристосуватися до соціальної та економічної нестабільності. Дасться взнаки й погана екологія. 1989 року

група вчених із Центру клінічної імунології обстежила близько тисячі киян, які протягом трьох років не виїжджали з міста після аварії на Чорнобильській атомній електростанції, і півроку не були на лікарняному. Коли почали аналізувати дані, виявилось, що 70 % цих практично здорових людей мали дуже схожі скарги. Після додаткового обстеження виявилось, що в більшості пацієнтів була порушена імун-

СЛУХАЙТЕ ЧАЙКОВСЬКОГО І ЗАБУДЬТЕ ПРО ВТОМУ

**Перенавантаження і суворий поря-
док на роботі безслідно не минають.
Нині, за даними Американського націо-
нального інституту проблем здоров'я і
професійної безпеки, понад сорок
мільйонів людей в усьому світі хворі-
ють на клінічну форму синдрому хро-
нічної втоми. Цей синдром іще нази-
вають “чумою ХХІ століття”.**

на функція. Тоді вчені назвали це підвищеною втомою, яка згодом стає хронічною.

В Україні службу клінічної імунології, яка опікується також і синдромом хронічної втоми, створено лише сім років тому, а відповідного інституту й досі немає. Тоді як у Сполучених Штатах він існує вже понад півстоліття. У нас, правда, вже є обласні центри з амбулаторіями, а інколи й зі стаціонаром. Проте пересічні люди поки що не знають про цю хворобу і йдуть до тих спеціалістів, які, як їм здається, можуть їх вилікувати: терапевта, інфекціоніста, дерматолога чи невропатолога. Насправді в усьому світі цей

синдром лікують клінічні імунологи.

Краще не хворіти, щоб потім не лікуватися. Тож найпростіший спосіб не загубитися в гонитві за виживання — не напружуватися. Фахівці радять частіше прислуховуватися до свого організму. Треба вміти вчасно сказати собі “стоп”, вважає Георгій Дранник, узяти тайм-аут на кілька днів і вести нормальний здоровий спосіб життя. Професор також каже, що в кожній людині обов'язково повинна бути культурна програма. Адже це позитивні емоції, які знімають стрес. А найкращим антидепресантом він вважає кохання.

Кохання — це чудово, проте не завадити правильно спланувати свій час. Спати не менше восьми годин з відкритою квартиркою, перед сном випити склянку молока з медом чи м'ятого чаю. А годинна прогулянка на свіжому повітрі — природне

шеплення від стресу. Лікарі також радять приймати ввечері теплі ванни з морською сіллю чи ромашкою, а зранку — контрастний душ. Не дасть впасти в депресію спілкування з домашньою тваринкою. Не завадить і арт-терапія. Причому бай-дуже, про хороше чи про погане життя складати вірші. Якщо і це не допомагає зняти напруження, уявіть себе оперним співаком або послушайте Чайковського. До речі, сюїта “Пер Гюнт” Гріга нормалізує сон, а “Весільний марш” Мендельсона покращує серцеву діяльність.

• **Вікторія ПАДАЛКО**

МЕЦЕНАТИ

Ніби й далеко ми відійшли в часі від старовинної Спарти з жорстоким її законом — убивати немовлят, які народилися не зовсім здоровими. Але й до справжнього гуманізму нам іще далеко. Статистичне управління не дуже охоче видає дані — скільки дітей відстають у ментальному розвитку, а тому змушені жити в закритих інтернатах, де умови далеко не завжди відповідають європейським нормам.

Але не так давно вітер благодатних змін торкнувся і дитбудинку селища міського типу Чинадієве на Закарпатті: молоді здорові українці приїхали з подарунками — іграшками і, головне, — спортивним причандаллям, щоб фізкультура і спорт внесли радість у життя маленьких вихованців. А днями в столичному дитсадку № 801 ті самі молоді люди, об'єднані у Всеукраїнський благодійний фонд прогресивного спорту на підтримку здорового способу життя, влаштували спортивне свято з призами й подарунками. Близько ста київських дітей, яких лікарі називають ментально відсталими, жваво й радісно брали участь у конкурсах, виявляючи спортивну кмітливість.

ВЕСЕЛІ СТАРТИ

Отже, молодий фонд, який очолив чемпіон України з бодібілдингу Сергій Бобчук, почасті перебирає на себе ті проблеми, яким не може дати ладу держава. У той час, як столиця стогне від непосильного тягаря реклами тютюнових виробів і алкогольних напоїв, а з телеекранів суцільним потоком летить кривава каламуть детективів і бойовиків, спортсмени конкретними справами пропагують здоровий спосіб життя.

Той, хто пізнав радість від занять на стадіоні чи у спортзалі, хто знає, яке це щастя — дихати на повні груди свіжим повітрям і бути володарем кожного свого поруху, прагне відновлювати і реконструювати, а де можна — будувати нові спортивно-оздоровчі комплекси. І дедалі більше молодих людей долучаються до заходів благодійного фонду, щоб сприяти престижу здорового меценатства і зрештою повернути славу українському спорту. На нашій пам'яті, як у дитячих спортивних школах тренери відшукували таланти для олімпійського резерву, радіючи, що виростає молоде здорове покоління.

Нині ж студенти Національного університету культу-

ри і мистецтв складають спортивний крос по кучугурах над високовольтним кабелем, прокладеним у бік бульвару Лесі Українки. А зовсім поряд, просто на колишньому стадіоні, з'явилося багатоповерхове кам'яне гето...

Тому так серйозно сприяють починання спортсменів-меценатів, які прагнуть відкрити змагання “Веселі старты”, “Мама, тато і я — спортивна сім'я”. Молоді люди думають про пільгові абонементи для малозабезпечених верств населення в ті спортивні зали, котрі зуміли захистити свої підвальчики від зазіхань торговців алкогольними напоями.

“Здоров'я — скарб кожного громадянина, стратегічний ресурс держави, запорука розвитку міжнародної спільноти в цілому”, — записано в статуті молодого благодійного фонду.

Віриться, що ці добрі починання пустять глибоке розгалужене коріння, а кроною того дерева стане вже нинішня малеча.

• **Ганна КОЗАЧЕНКО**,
член правління
Українського фонду
культури

БІОКІБЕРНЕТИКА ПІДКАЗУЄ

“Майбутнє століття очевидно, стане періодом широкого використання психології і як науки, і як практичної служби — на зразок медичної. Чому? Тому що повністю “пустити” психіку людини напризволяще, мабуть, не можна. Я це говорю не тільки як медик, а й як кібернетик. Психологи будуть керувати вихованням дітей і дорослих, добирати робочі колективи, визначати міру праці, впливати на рівень душевного комфорту громадян. І ще: навряд чи можна розраховувати на те, щоб зробити всіх людей хорошими. Та соціальні психологи мають запропонувати й змінити систему освіти й виховання дітей і дорослих.

Або ось таке твердження. Учені свідчать, а практика доводить: існує біологічна потреба у приватній власності. Особистій, звичайно. А як же бути з колективною? Вона не біологічна. На ній базуються надії тільки соціалістів. До того ж, ні багатство нації, ні духовність ніколи не виростали на ґрунті колективного жебрацтва — така істина. Бідні люди ніколи не бувають щасливими.

А далі роздуми ще сумніші. Тоді й гадаєш: може, треба спершу злякатися, щоб почати діяти?

Запитуєте, яким буде середовище в найближчі десятиліття? Кінцевої моделі не бачу, але навіть приблизне передбачення оптимізму не додає. Людство живе сьогоднішнім днем, не має розуму в поведінці. Загине воно, не встигне переселитися на чисті ще планети. І загине внаслідок своєї біологічної згубності. Потреби людські перевищують можливості планети оновлювати ресурси.

Звичайно, наука, враховуючи біологічні якості етносів, може, скажімо, урівноважити жадібність до речей страхом екологічної катастрофи. Та ж наука може змінювати й координати щастя. Громадяни стають освіченішими, далекогляднішими, їхні потреби рухаються від матеріальної сфери до інтелектуальної, якщо не до духовної. Змінюватися починає первісна природа людини. Але наскільки? І як дозувати ідеологію, щоб не зірватися, — як недавно ми зірвалися на соціалізмі й комунізмі.

Питання про людську природу на часі, як ніколи. Біологія в людині постійно чинить спротив. Біологічного більше, ніж соціального. Надію на тренування характеру можна плекати. Але, думаю, можливості перебільшені. Скажімо, такі якості особистості, як заздрощі, престиж, жадібність, за моїми даними як біокібернетика, обігнали навіть свободу і страх. Десь там ідуть переконання, інтереси. Заздрощі обганяють багато чого, залишивши далеко позаду колективізм. На альтеруїзм також не слід покладати великих надій.

І якою ж тоді має бути критична маса вихованих серед популяції, якщо не можна (а це так!) радикально, саме радикально, перевиховати?

НОВЕ СУСПІЛЬСТВО НЕ ПІДРЕМОНТУЮТЬ. ЙОГО СТВОРЮЮТЬ ЗАНОВО

Про що думається на дев’ятому десятиріччі життя? Про все. Про життя і смерть, головне й другорядне, значуще для тебе й для суспільства, у якому живеш. Так і виникла моя “Ідеологія для України”, тому що зовсім небайдуже мені, як розвиватиметься, куди йтиме моя країна, яке майбутнє чекає на неї, а отже, на дітей і внуків наших.

Чому я, росіянин, який ще й досі розмовляє по-вологодському, сприйняв незалежність України? Тому що зрозумів: це — збереження українського народу. Народу, який має свою мову, свою самобутність. Саме тому він має право на незалежність. І саме тоді я зрозумів, що українці, живучи в складі Радянського Союзу, де домінували російська нація і російська мова, підсвідомо відчували свою другорядність. Нині ж триває становлення нової держави. Становлен-

ня нового народу України як єдиного народу. Вважаю, що Україні вигідна інтеграція із Західною Європою. Проте лишається й побоювання: не стати б ще меншим братом.

В Україні починалася моя серцева хірургія — справа мого життя. Тут я здобув авторитет і пошану. Тут мої корені. Мої пацієнти. І... мої могили. Адже не всіх хворих вдалося врятувати...

Що потрібно нам сьогодні? Будувати нове суспільство. Глибоко переконаний, що “підремонтувати” його не можна, його можна тільки заново створити. Нам тепер особливо потрібне сильне керівництво з пріоритетом виконавчої влади. А повернення до соціалізму вже неможливе. Чому? Займаючись комп’ютерним моделюванням

хоплення. Надзвичайно зацікавив штучний інтелект, тоді з’явилися книжки “Алгоритм розуму”, “Моделювання мислення”, “Природа людини”. Для мене людський організм — це диво-апарат, який має чудові резерви й системи дублювання. І прикро, що ставимося ми до цього апарата так, ніби змагаємося, хто швидше помре.

У ЛЮДИНІ БАГАТО БІОЛОГІЧНОГО

Світ — то вічна боротьба егоїстів із альтруїстами. Мої дослідження засвідчили: 56 % із 4 тисяч опитаних визнали, що основою етики (тобто нашої поведінки) є біологія,

МИКОЛА АМОСОВ. ЯК ЖИТИ, ЩОБ ВИЖИТИ

Слова, винесені в епіграф, узяті зі щоденника, у якому робив записи в останні роки життя відомий хірург Микола Амосов. Катерина Амосова, дочка видатного академіка, в інтерв’ю одній із київських газет сказала: “Батько, звичайно, усвідомлював, що життя закінчується. Закінчується реально, адже йому було вже далеко за 80”.

Це спонукало мене звернутися до своїх записів, диктофонних касет, на яких кілька років тому записала в педагогічному університеті імені М. Драгоманова та в Національній спілці письменників цикл лекцій акад. Миколи Амосова для аспірантів. Коли розшифрувала все, була вражена: це ж про нинішній день, і сказано — ніби сьогодні. Великий лікар-гуманіст, філософ, психолог, соціолог усе ж устиг сказати найважливіше нащадкам, а від чогось і застерегти.

Заслуг Миколи Амосова не перелічити. Він створив Інститут серцево-судинної хірургії. Довгі роки був його незмінним директором. Врятував життя тисячам хворих. На собі поставив унікальний експеримент: як боротися зі старістю (інакше, певно, не прожив би 89 творчих років). Написав величезну кількість наукових робіт, десятки книжок.

суспільства, я зрозумів, що соціалізм — мало біологічний, а людство живе за біологічними законами. У природі нашої закладена передусім ініціатива. Щодо ідей соціалізму, то їх вдавалося втримати лише через диктатуру. Шкода, але я також якийсь час вірив у соціалізм “із людським обличчям”. Вірив, поки не переконався, що і комунізм, і соціалізм можуть триматися тільки в країнах із тоталітарними режимами. А там, де є терор, — дуже багато бідних.

У чому ще переконаний? Праця назавжди залишиться в житті людини, і її обсяги зовсім не мають бути мінімальними. І ще: суспільство не забезпечить людині щастя, якщо ця людина слабка й не здатна на зусилля.

ПРО СЕБЕ

Мене завжди цікавили різні сфери знання. Тим-то я не став таким собі ортодоксальним лікарем, який більше нічого не знає, крім медицини. Тому на певному етапі я повернувся до устремлінь молодості — до

Я, здається, зрозумів, як влаштований світ, якими законами живе суспільство. Шкода лише, що немає ні часу, ні можливості, ні штату співробітників донести все це до людей.
М. Амосов

техніки, захопився кібернетикою, потім — психологією, соціологією. І писати почав тому, що то була природна потреба самовираження. А настирно радив мені зайнятися цим видом творчості письменник Юрій Дольд-Михайлик. Я його лікував. Старше покоління пам’ятає його прекрасну книжку “І один у полі воїн”.

Отже, потрібно було виговоритися, а також залишити на папері те, що пережив, що може знадобитися іншим. Відчуття того, що я можу допомагати людям, — дивовижне відчуття. Але якщо хірургію можна назвати моєю любов’ю (53 роки оперував, із них 35 — на серці), то кібернетика — моє велике за-

що кількість егоїстів у 10 разів переважає альтруїстів (безкорисливих людей, здатних заради блага інших зректися власних інтересів), що 80 % егоїстів властолюбці... Нашому суспільству потрібна ідеологія, здатна захопити людей, пом’якшити їхній егоїзм і зменшити потреби, неадекватні можливостям Землі. Кожного, хто приходить у цей світ, слід виховувати. Коли суспільство високорозвинене (економічно, технологічно, культурно), тоді процес виховання відбувається автоматично. Склалися така організація суспільства, що кожен новий громадянин потрапляє у виховне середовище. А коли суспільство перебуває в занепаді (от, наприклад, як ми тепер), тоді він опиняється в дуже складному становищі. Ми ще тільки на початку капіталістичного шляху, але розшарування в суспільстві досягло страхітливих масштабів. Контраст між прибутками багатих і бідних досягнув різниці у 25—30 разів. У високорозвинених країнах цей показник — 5—6. Отже, бідне суспільство стимулює активізацію негативних природних рис людського характеру: заздрощів, зла, агресивності, пощадливості.

У людині так багато біологічного, вродженого, тому далеко не до кожного треба було застосовувати радянське правило: не вмієш — навчимо, не хочеш — змусимо. Кожен вид тварин, продовжуючи свій рід, дає популяцію, де 25 % новонароджених ніколи в майбутньому не будуть здатні самостійно вижити.

Так відбувається у звірів, птахів. А як у людей? Біологічні закони ті самі. Тільки людей таких народжується не 25 %. А приблизно 20 % — людей слабких, нікчемних, у яких ніколи не виникає бажання працювати, щось творити. Кожна країна опікується такими на свій розсуд, пам’ятаючи про гуманність. І ніякі індивідуальні бесіди, трудові колективи, товариські суди не примусять їх працювати. Саме такі й поповнюють лави бомжів.

ЛІДЕР І ЗАГАЛ

Мої досліді у відділі біологічної кібернетики переконали: у наших вчинках голов-

ну роль відіграють почуття. Вони вирішальні, а інтелект лише скеровує дії. Так, людина піддається вихованню, але обмежено, лише наполовину. “Викреслити” інстинкти, агресивність, заздрощі, лінощі, пощадливість неможливо. А притлумити можна. Найкраща пора для виховання — раннє дитинство. Найінтенсивніше розвивається мозок у дітей дошкільного віку. Якби ж дорослі пам’ятали про це!

Кілька слів про характер. Він — провідний у людині. Найважливіша складова особистості — саме характер, за яким поділяю людей на **сильних, середніх і слабких**. Таким чином, співвідношення — 1:7:2. Відповідно працездатність сильних порівняно зі слабкими наші експерти оцінили як 3:1. Ось така арифметика. Для суспільства важливі сильні лідери. Вони, а не маси (колектив), визначають прогрес. Владні лідери — найчастіше амбітні, жадібні здирники. Бувають і сильні творці. Більшість лідерів егоїстичні. І все ж зрідка трапляються герої і подвижники. Влада для людини — це втілення лідерства. А слухняність перед владою — від страху й залежності. То яка ж вона — людина? Вирішуйте самі.

У світі скрізь так: усталена група (колектив) складається з лідера і підлеглих. Усередині групи лідери керують підлеглими деспотично. Або демократично. Прогрес формування людських угруповань (самоорганізація!) був не однаковим. Із тисяч племен перетворилися на цивілізації всього близько двадцяти — решта щезли.

А висновок такий: треба, щоб у суспільстві визрівала достатня кількість індивідуальностей, готових до самостійного мислення, до самостійних не тільки рішень, а й дій.

ФІЛОСОФІЯ ЗДОРОВ’Я

Можливо, я надто вимогливий, однак, мені здається, потрібен ширший погляд на проблему здоров’я.

Старіти почав, коли виповнилося 79. Саме тоді я перестав оперувати хворих, тільки консультував. Як відчув старість? Хитає, коли йду, слабкість, погіршується пам’ять. Але книжки пишу й видаю.

1. У більшості хвороб “винна” не природа, не суспільство, а тільки сама людина. Найчастіше вона хворіє через лінощі й пощадливість. А часом і через нерозумність.

2. Не покладайте надій на медицину. Вона лікує багато хвороб, але не здатна зробити людину здоровою. Навіть більше: бійтеся потрапити в полон до лікарів. Вони схильні перебільшувати людські слабкості й могутність своєї науки, “створюючи” в людей уявні хвороби.

3. Людина, на щастя, така довершена, що майже завжди їй можна повернути здоров’я. От тільки для цього потрібні зусилля.

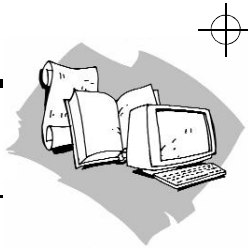
4. Для здоров’я потрібні чотири умови: фізичні навантаження, обмеження в харчуванні (їсти в режимі поганого апетиту), загартування, уміння відпочивати.

5. Природа милосердна: вистачить 20—30 хвилин фізкультури щодня, але такої, щоб спітніти і щоб пульс удвічі почастишав. Якщо цей час подвоїти, то взагалі буде чудово.

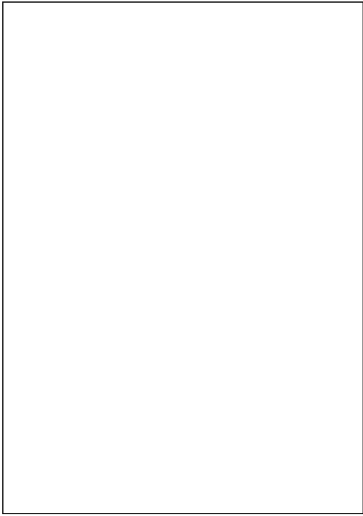
6. Здоров’я — це обмеження себе в харчуванні. Корисне те, що несмачне.

Від далеких предків ми успадкували не лише тіло, яке потребує тренування, а й психіку, точніше, біологічні відчуття, здатні перетворюватися на вади, чи делікатніше — на недоліки. Перший — лінощі, їх не треба й тренувати. Другий недолік — жадібність до їжі. Задоволення від неї — одне з найголовніших. Воно виробляється, якщо вживати смачну їжу — смажену, добре підсолену, із соусами. За задоволення розкішно й смачно попоїсти й почати відпочивати раніше, ніж втомилася, людина платить хворобами. Не можна сподіватися, що для збереження здоров’я всі дотримуватимуться суворого розпорядку, та можна спробувати бути поміркованими.

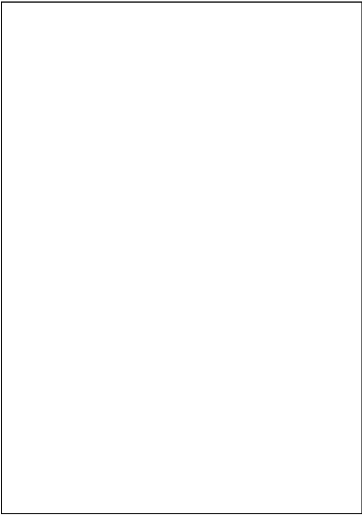
Закінчення на с. 6

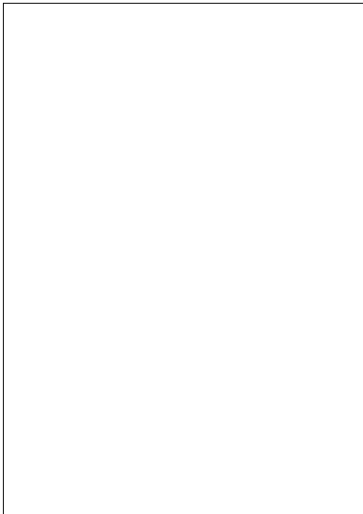
ДО 100-РІЧЧЯ
КИЇВСЬКОЇ “ПРОСВІТИ”

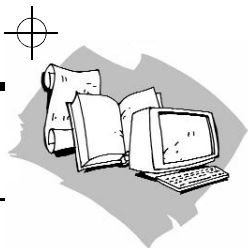
Борис Грінченко

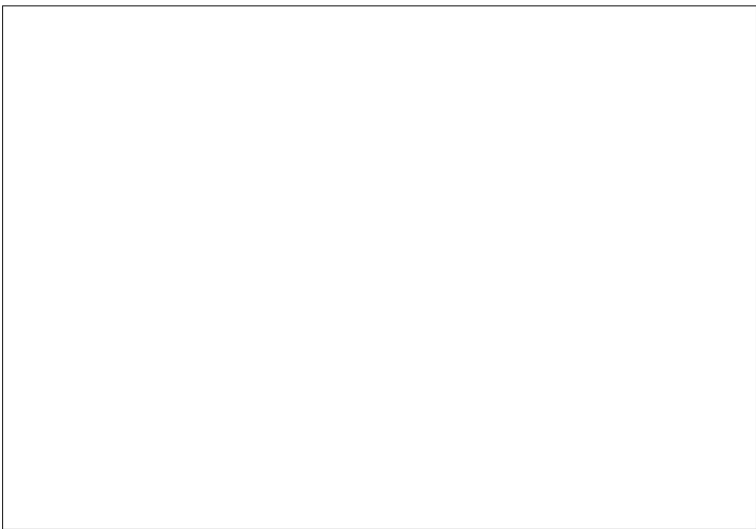
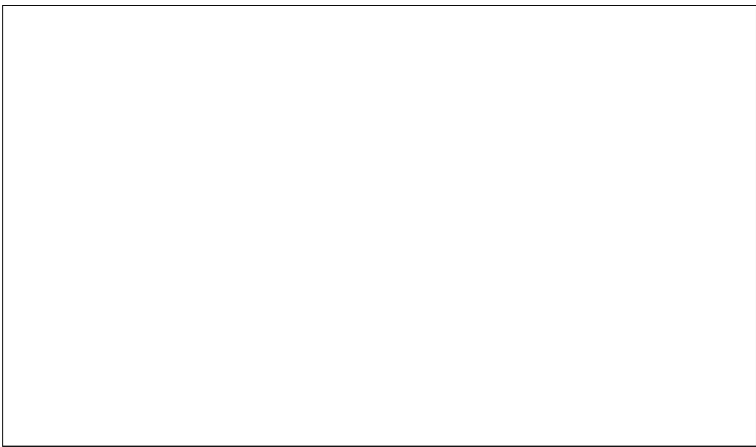
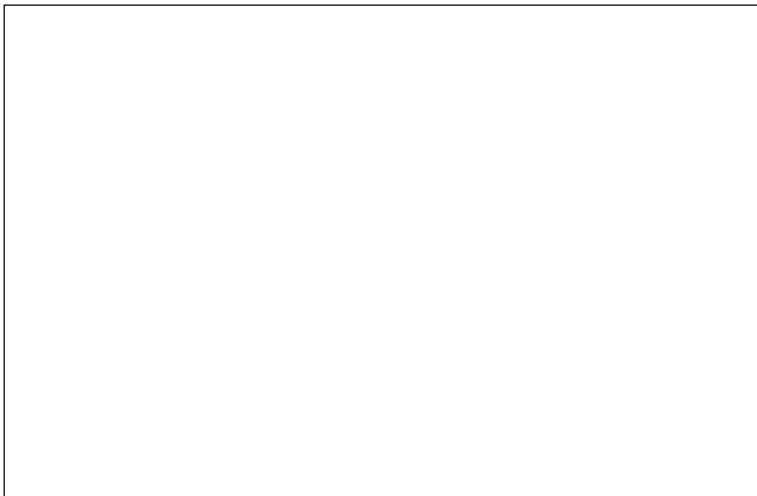
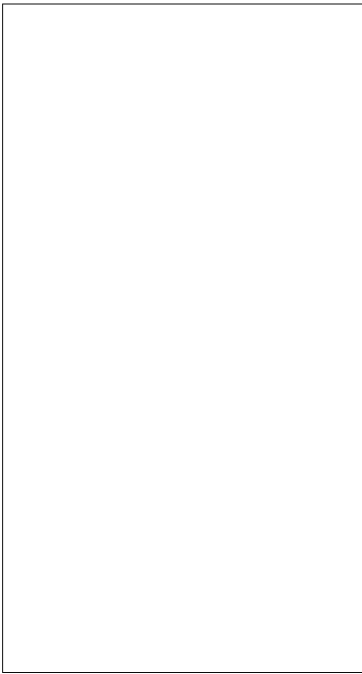
Микола Лисенко

Леся Українка

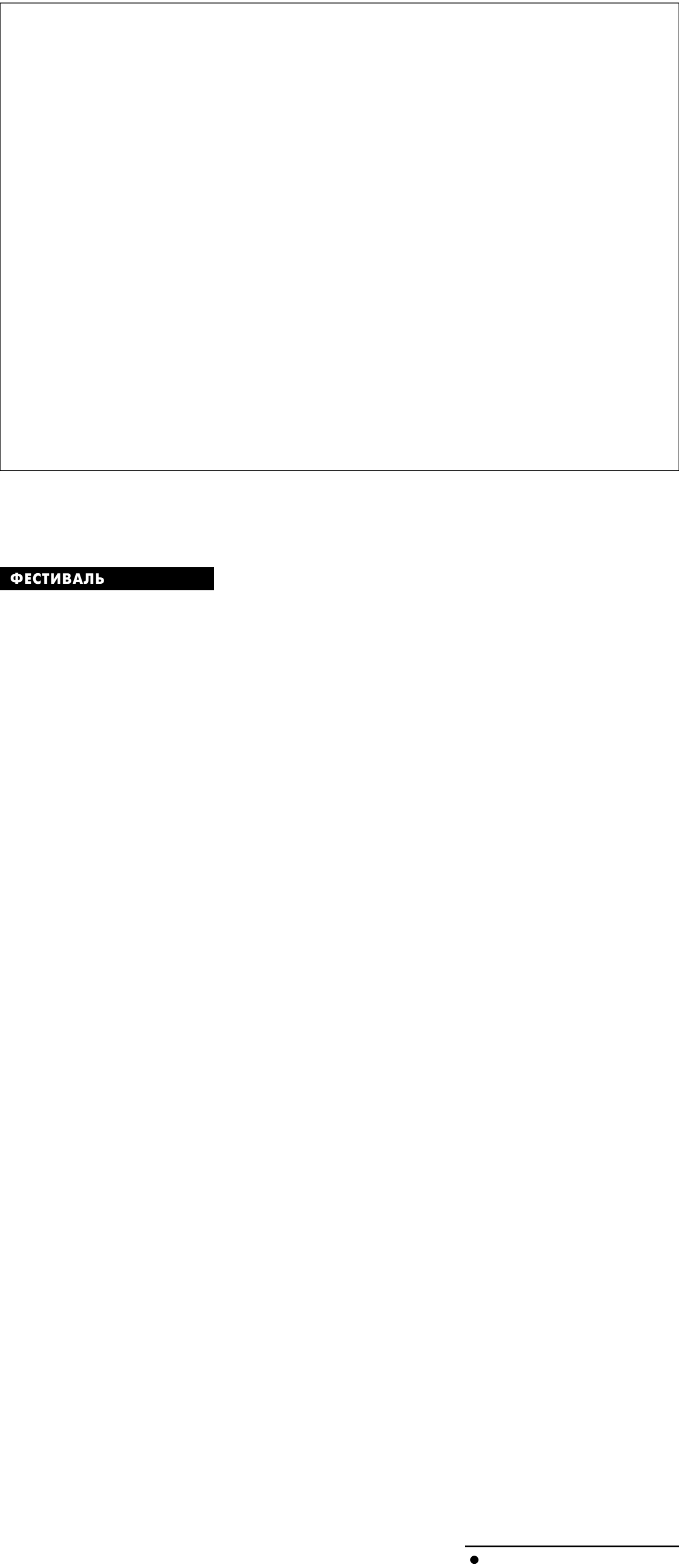

СВЯТВЕЧІР

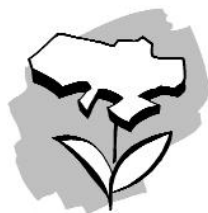

ПОЖЕРТВИ НА ТАРАСОВУ ЦЕРКВУ	
<i>Продовження. Поч. у ч. 39–52 за 2003 р., ч. 2–9, 11–14, 16–18, 20–2, 28, 30, 32, 34, 37, 39, 41, 43, 45, 51 за 2004 р., ч. 3, 6, 7, 9, 11, 14, 15, 20, 22, 26–28, 29, 32, 35, 39, 42, 45, 52 за 2005 р., ч. 8, 10, 14, 19 за 2006 р.</i>	
Блашак Л. О., м. Тернопіль	50,00
Болсуновський Ю. В., м. Тернопіль	10,00
Гусаченко Л. Т., м. Київ	50,00
Данилюк В. О., с. Тростянець	
Івано-Франківської обл.	10,00
Жванська середня школа	
Мурованокуриловецького р-ну	
Вінницької обл.	50,00
Співробітники Київського міського пологового будинку № 2 (ч/з Кирпенка О. М.)	
Керівний склад	
Пехньо Т. В., головний лікар	50,00
Крижанівська А. М., головний бухгалтер	20,00
Брусенцева Т. Б., заст. головного лікаря	20,00
Тригуб В. Я., економіст	20,00
Сальников С. М., лікар	20,00
Гогисванидзе Д. З., лікар	20,00
Незговорев, лікар	20,00
Ткаченко В. А., старший фельдшер	20,00
Шостак О. В., програміст	5,00
Ярмола О. М., лікар	25,00
Власенко Н. В., лікар	25,00
Кулаєва А. В., лікар	20,00
Кисель А. Т., лікар	20,00
Петрова Л. Я., заввідділу	20,00
Савіцька І. В., заввідділу	50,00
Писаренко І. Ш., начальник мед. сл.	30,00
Нерода Г. Ф., заввідділу	50,00
Кошова Г. О., заввідділу	20,00
Кривенко С. В., старша акушерка	10,00
Закордонець О. П., лікар	25,00
Кондратенко В. Я., заввід. обсерв.	50,00
Службовий персонал (від. обсервації)	100,00
Ігнатенко Є. В., лікар	25,00
Козиренко Л. М., заввідділу	25,00
ВСЬОГО:	690,00
Лабораторія, харчоблок, медгази	
Грохотова О. Є., зав. лабораторії	20,00
Левченко С. В., лікар-лаборант	20,00
Максименко Г. Л., медсестра	5,00
Митанова Г. Г., лаборант	10,00
Савенок Н. П., лікар-лаборант	10,00
Бездільна І. В., лаборант	10,00
Заїка Н. В., ст. лаборант	20,00
Наумова Л. В., медсестра	10,00
Гречко К. О., лаборант	10,00
Андрухович О. А., медсестра	5,00
Бондарь К. П., лаборант	5,00
Манькова Н. В., лаборант	10,00
Кириченко Н. В., лаборант	5,00
Михалевська В. Н., діет-сестра	10,00
Соловійова В. І., комірник	5,00
Дехтяр А. Н., повар	5,00
Почтова О. В., повар	5,00
Скурська В. І., повар	5,00
Шелудько О. Н., працівник кухні	5,00
Шумейко Л. М., працівник кухні	5,00
Ліхнер Є. П., слюсар медгазів	10,00
Гура О. А., слюсар медгазів	10,00
Гуменюк І. М., слюсар медгазів	10,00
Ткаченко М. І., двірник	10,00
ВСЬОГО:	220,00
Гінекологія № 1, ГОП. ЦСВ та ін.	
Уніченко О. Д., заст. голов. лікаря	20,00
Кирпенко Р. П., оператор котельні	10,00
Кикоть М. П., сантехнік	10,00
Дядечко І. М., заввідділу	10,00
Соколовська К. К., ст. медсестра	5,00
Медведчук А. Н., медсестра	5,00
Жос О. І., м. Лисичанськ	
Луганської обл.	30,00
Клименко Я., м. Дніпропетровськ	10,00
Коваленко Н. Д., м. Кам'янка	
Черкаської обл.	90,00
Литвинова Л. Л., м. Суми	150,00
Лісіцький О., с. Бурдяківці	
Борщівського р-ну	
Тернопільської обл.	50,00
Мельник Л. І., м. Київ	50,00
Остюк І. П., м. Львів	300,00
Співробітники Київського міського пологового будинку № 2 (ч/з Кирпенка О. М.)	1190,00
Степанова Л. С., м. Київ	100,00
Усенко Р. Ф., м. Київ	100,00
Фурса А. Н., м. Дніпропетровськ	300,00
Шнуренко Ж. В., м. Київ	400,00
Якимець В. П., м. Луганськ	10,00
Якимець О. В., м. Луганськ	10,00
Бескровна Н., медсестра	5,00
Книш-Книщенко С. В., мол. медсестра	5,00
Дорошенко Т. В., мол. медсестра	5,00
Шульга В. М., мол. медсестра	2,00
Москаленко Л. А., мол. медсестра	5,00
Курко Є. І., буфетниця	5,00
Захурдаєва Л. Д., лікар	10,00
Боднарчук С. В., ст. м/с ЦСВ	5,00
Боднарчук Л. А., мол. м/с ЦСВ	5,00
Астаф'єва О. В., рентген лабор.	10,00
Корнієнко В. В., охорона м. Лубни	5,00
ВСЬОГО:	122,00
Відділ патології вагітних	
Калинчук Ю. О., старша акушерка	4,00
Мельник С. П., сестра-господарка	4,00
Бардашова С. В., акушерка	2,00
Тригуб Т. В., акушерка	2,00
Охрименко О. В., акушерка	2,00
Федюк В. Р., акушерка	2,00
Романченко О. Л., акушерка	2,00
Дудченко О. А., акушерка	2,00
Жолуденко І. М., акушерка	2,00
Лілецька О. А., акушерка	2,00
Іванченко О. М., мол. медсестра	2,00
Шкуренко В. І., мол. медсестра	2,00
Антоненко Г. В., мол. медсестра	2,00
Підлісна Л. М., мол. медсестра	2,00
Ніколаєнко С. М., мол. медсестра	2,00
Машкевич Т. І., мол. медсестра	2,00
Овсієнко О. Г., мол. медсестра	2,00
Клебан Л. М., мол. медсестра	2,00
ВСЬОГО:	40,00
Акушерсько-фізіологічне відділення	
Кононенко А. Г., мол. медсестра	5,00
Кацімон Л. А., акушерка	5,00
Гуровець І. В., акушерка	5,00
Безпала О. А., акушерка	5,00
Маціон В. В., акушерка	5,00
Кухарчук В. О., акушерка	5,00
Купрієць В. К., акушерка	5,00
Гончаренко Т. М., акушерка	5,00
Моїсєєва В. С., акушерка	5,00
Скрипніченко М. В., акушерка	5,00
Янута Г. С., акушерка	5,00
Кубицька М. П., акушерка	5,00
Спічак С. І., акушерка	5,00
Троцька Т. П., акушерка	5,00
Тельнова Л. А., мол. медсестра	5,00
Соловей Л. М., мол. медсестра	5,00
Стовбун В. С., мол. медсестра	5,00
Коваль Н. Я., мол. медсестра	5,00
Прокоф'єва Л. О., старша акушерка	10,00
Наконечна Г. А., сестра-господарка	5,00
Гераськевич Л. І., мол. медсестра	5,00
Клименко А. Г., акушерка	5,00
Стражник Т. Г., мол. медсестра	5,00
Химич Є. І., лікар	5,00
Закордонець Г. Є., гол. медсестра	5,00
ВСЬОГО:	130,00

ФЕСТИВАЛЬ

МАНДРІВКИ ІСТОРІЄЮ

Не згасає у наших читачів жага до пізнання історії свого краю. Саме завдяки таким-от небайдужим людям, як Василь Лаба, про якого йдеться у листі Ігоря Бідюка, та Володимир Проценку, що надіслав нам своє дослідження з історії корінного населення Криму, ми й починаємо усвідомлювати, хто ми і на якій землі живемо.

Найдавніші сліди людини в Криму з часів елеоліту знайдені в печері Кіик-Коба, де протягом тривалого часу було стійбище людини ашельської доби. Тут знайдено скелети неандертальців. Відкриття пізньопалеолітичних часів у Кизил-Кобі, Сюрені свідчать, що тодішнє населення — кроманьйонці — за фізичним типом наближені до сучасного. На матеріалах стоянок Фатьма-Коби, Мурзак-Коби, Заміль-Коби часів палеоліту й мезоліту основана версія, що гірську частину Криму заселяли люди, що займалися скотарством, а за часів неоліту вони розселилися у Присивашші.

У мідно-бронзовий вік у Криму жили землеробсько-скотарські племена ямної й катакомбної культури. До пізніх часів цього віку в гірській частині знайдені пам'ятники кизил-кобинської культури, пов'язаної з племенем таврів, які переважно займалися землеробством і також скотарством і рибальством. Від них походить колишня назва півострова — Таврика.

Глибини етнотаврійської культури, безперечно, засвідчують зародження її в Оріані (Україні). Один із глибинних фактів, що сягає палеолітичної доби, коли євразійська культура ще не відокремилася від африканської й *Ра* означало *Сонце, Ай-Ан — Небо, Урай — Дух Сонця*. До сьогодні збереглося цілісне поняття — *Вурій* (Світ і Творець), а ще *Урай* чи *Рай*. Назва античних шумерських міст Ур, Урук відзначена літописом Кам'яної Могили. Шумерія існувала на території сучасного Іраку з IV тисячоліття до Р. Х. і окрім вказаних міст, а ще там виникли давні міста Кіш Лагаш, Умма. Подібні назви міст мали й античні кіммерійці, що жили на території Таврії. До грецького вторгнення (VI ст. до Р. Х.) вони назвали свої міста — Кокур, Укрух і Ор (теперішній Перекоп) із кореневою спільністю, що походять від священного *Урая*.

На індоєвропейську основу античних племен вказують однозвучні й притаманні багатьом родовам вітам імена й прізвиська — Палак, Палазга — Параска.

Трагедія корінного народу Криму розпочинається з грецької колонізації. Вона для автохтонного населення була жорстокою. Корінний етнізм на території Криму не сприймає грецького поневолення, адже греки почали таврувати своїх рабів. Корінні мешканці Криму кіммерійці, що пішли від старовинного оріанського племені — айдаїнлян (у перекладі — діти неба і гір), поступо-

ТРАГЕДІЯ КОРИННОГО НАРОДУ КРИМУ

во стають рабами і змінюють свою етнічну назву — таври. Для протистояння рабовласницькій експансії племена оріанської галузі міцніше об'єднуються в Скіфську державу. В VII ст. до Р. Х. частина Криму увійшла до складу Скіфської держави, а політичним центром у III ст. до Р. Х. став Неаполь. В об'єднання вступили скити, поляни, гали, борисфени, саги, роксолани, айдаїнляни та ін., що іменували себе сколотами, тобто об'єднаними (сколотитися до купи).

Сколотська держава, яку Геродот назвав Скіфією, під час поневолення греками кіммерійців розділилася на невеликі царства. Роздроблення далось взнаки. Греки почали зазіхати на міста Скіфії і оволоділи скіфською твердинею Напіт. Завойовник насаджував аборигенам — айдаїнлянням свою мову, культуру, державність. Айдаїнляни (вони ж кіммерійці чи таври) жили до нашого часу в асимільованому вигляді в корінній українській, частково в кримськотатарській та грецькій народностях.

Пізніше, у V ст. до Р. Х. Пантікапей (Керч) об'єднує грецькі колонії-міста Керченського і Таманського півостровів у Боспорське царство, а в III ст. до Р. Х. у Понтійське царство з греко-перським правлінням із посиленням рабовласницької експлуатації. Наприкінці II ст. до Р. Х. у Пантікапей спалахує повстання рабів скіфських племен під проводом легендарного Савмака. Повстання охопило весь Керченський півострів, але було жорстоко придушене каральною експедицією полководця Діофанта.

Це перше повстання наших пращурів. Про це говорить дощечка “Велесової книги” “...бо були кіморії, також отці наші. А ті римлян потрясли і греків розметали, як поросят устрашених”.

Про заселення Криму праукраїнцями розповідає та ж “Велесова книга”:

“Коли наші пращури

Сурож творити почали

греки приходили купцями до торжищ

наших, прибутки шукали

і, землю нашу, розглядаючи, посилали

до нас багато своїх юнаків

і будинки будували,

і гради обміну та торгівлі.

І ось одного разу побачили воїнів їхніх

при мечях озброєних

і скоро нашу землю прибрали до рук своїх.

Отак наша земля, яка чотири віки

була наша, стала грецька”.

Клинописні асирійські джерела згадують державу Скіфію з початку VII ст. до Р. Х., а столицю айдаїнлянів — Телепілу (нині Севастополь) на століття раніше грецького Херсонесу (VIII ст. до Р. Х.). про це пише і Гомер в “Одіссей”. То ж найстарішим є Сурож, створений нашими пращурами на початку X ст. до Р. Х. Місто декілька разів перейменовувалося. Греки називали його Сігасіос, генуезці — Судак, інші етноси Сурдак, Судок, Сорда, Суренград.

Грецький географ Страбон (63 рік до Р. Х. — 19 рік по Р.) у своїй VII книзі стверджує, що роксоланський князь із Ольвії Скилур заложив у Тавриді три укріплен-

ня: Палакіон (скитська назва *Палаклава*), Хабон (Кемерчак) і Неаполь (поблизу Сімферополя) і використовував їх у визвольній війні проти Митрида-Євпатора і Херсонесу.

Перша назва міста Балаклави — Палаклава пішла від двох слів: *Палак* і *лава*. Цар Скилур побудував фортецю для царювання свого сина Палака, назвавши її його іменем. Давнє українське слово *лава* відоме. Це — місце для сидіння. Отже, Балаклава — тронне місце Палака. До наших часів назва міста дійшла не зміненою за винятком перших співзвучних літер П і Б (Балаклава).

Створення Балаклави сягає в давнину і нараховує не менше 2150 років із дня його заснування. Під час розкопок у Неоліті знайдені мармурові рельєфи із зображеннями Скилура й Палака.

У IV тис. до Р. Х. містом заволоділи античні греки й називають його Палакіон, зберігаючи в назві ім'я молодого скіфського царя Палака. Згодом колонізатори називають місцевих автохтонів дикунами, піратами, аби виправдати розбійницьке й грабівницьке свої одноплемінників.

Із 1357 року місто Палака завоювали генуезці й збудували там фортецю Чембало. В 1457 році фортеця була знищена турецькою навалою. Турки повернули місту дещо змінену назву — Балаклава (рибний став).

Грецькі джерела II—I ст. до Р. Х. згадують кримські народності роксолан і алян (аліани, можливо — айдаїнлян). Назву роксолан виводять, як “рокс-аліани”, себто “білі-аліани, при чому назву “рокс” виводять, як похідну від Рос чи Русь.

У Скіфському Неоліті царя Скилура проведеними розкопками 1946 року виявлено могильник із розписом, що незвичайно нагадує сучасні українські розписи хат, а на стінах типи автохтонних людей — роксолан (айдаїнлян) сцени їхнього життя верхи на коні, полювання з собаками, гра на лірі. Це названі греками таври, одне з колін давнього українського роду.

Роксолани і айдаїнляни (таври) жили у своїх античних містах на півострові до їх падіння під ударами готів, гунів, сарматів.

Із письмових джерел таври відомі в Тмутараканському князівстві до XI століття й князівстві Феодоро до XV століття.

Тмутараканське князівство було засновано Київським князем Святославом після розгрому Хазарського каганату. Причина визволення Таврії — письмове звернення Таврійського топарах (управителя) у січні 963 року, який подав Святославу в Київ, де говорився: “Учасники віча, як увесь народ півострова прагнуть незалежності від кочівників-хазарів, тому що не відрізняємось за звичками й побутом від жителів “північної країни”, де править північний князь Святослав”.

Щоб там хто не говорив, а етнічні корені народу Криму ведуть до Києва. Отже правдавне українське населення Криму — ніхто інший, як роксолани й айдаїнляни півтисячоліття назад.

● **Володимир ПРОЦЕНКО**, голова Севастопольського міського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

ІМЕНА

Із діда-прадіда ми, українці, не були байдужими до своєї минувшини. Це засвідчують літописи, усна поетична творчість — легенди, перекази, бувальщини, які компенсують брак писемних відомостей, знищених лихоліттям воєн і пожеж. На особливий пошанівок заслуговують історики і краєзнавці, які десятиліттями добровільно позбавивши себе права на відпочинок, дошукуються в архівах і бібліотеках, розпитують у старожилів, звідки походять назви міст, містечок, присілків, хуторів. І роблять це не задля того, аби вдолжити особисту допитливість, а щоб донести до свідомості громади розмаїтий спектр інформації: як жили наші пращури в давнину, як традиції і обряди вшановували, як боронили рідний край.

Ще тоді, коли до здобуття нашої Незалежності залишалося довгих сім років, розпочав свою подвижницьку працю історик і краєзнавець, викладач Львівського автошляхового технікуму Василь Лаба, уродженець села Серники на Перемишлянщині. З року в рік наповнюється його

Історик і краєзнавець
Василь Лаба

творча скарбничка, з року в рік розширюються далекоглядні горизонти його зацікавлень. На порозі п'ятидесятиріччя (народився 22 червня 1956 р.) у його активі близько 150 історичних досліджень про населені пункти Галичини; співучасть у проведенні першої обласної олімпіади з

ЛІТОПИСЕЦЬ ГАЛИЦЬКОГО КРАЮ

історії України для студентів технікумів Львівщини; підготовка навчального курсу “Краєзнавство”; кілька видань календаря українця-патріота; створення Центру краєзнавчих досліджень за місцем роботи. Яка воістину велетенська працездатність, яка щира залюбленість у минувшину рідного краю!

Герої нарисів Василя Лаби — доблесні звияжці Українських Січових Стрільців, вояки і партизани УПА, підпільники ОУН. На зорі нашої Незалежності побачило світ його дослідження “Хорунжа з Вишнівчика”. Невелика за обсягом, інформаційна за жанром ця публікація про хорунжу легіону УСС Олену Степанів була першою ластівкою, яка започаткувала повернення із забуття імені славної українки.

“У піснях — історія народу”, — стверджує Василь Лаба, збираючи і

записуючи мелодії, які линули з уст вояків УПА, що діяли на теренах Перемишлянщини, Миколаївщини. І це щира правда, бо бойовим побратимом українського патріота завжди була пісня. Вона возвеличувала героїв-оборонців, давала людині розраду, коли нею опановував смутком чи печаль, дарувала піднесений настрій, коли хотілося радіти і було чим тішитися.

Простір зацікавлень краєзнавця не має кордонів чи обмежень: це також і розповіді про такі осередки, як “Січ”, “Сокіл”, “Просвіта”, які згуртовували у своїх рядах широкі верстви свідомості громади, передували національно-духовному відродженню українців.

Прикметно, що проголошення нашої Незалежності послужило для нього новим імпульсом, дозволило розширити тематичне й жанрове

розмаїття. Саме тоді, приміром, виходять із-під пера дослідника нариси про Хрести Свободи. Ідеться про те, як вшановували наші земляки ліквідацію кріпацтва в Галичині 1848 року.

Завдяки дослідженням Василя Лаби маємо нагоду дізнатися багато повчального, наприклад: як наші предки намагалися вберегти від хмільного трунку, а отже, — шанували своє здоров'я, здоров'я своєї родини? Цікаво прочитати його матеріали про “створення осередків “Братства тверезості”, заснування у Львові 1909 року українського антиалкогольного товариства “Відродження”.

Останнім часом побачили світ його історико-краєзнавчі нариси про села Жидів, Солонку, місто Моршин; ось-ось увінчається успіхом праця над “Словником топонімів Перемишлянського району”. Літопис рідного краю ще не завершено... Тож хай повняться стиглим колосом обжинки його історичних досліджень!

● **Ігор БІДЮК**, журналіст

ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКЕ

Як сумно, коли отримуєш листи від зовсім юних читачів, які вже мають певний негативний життєвий досвід. Адже брудний осад від чужої нетерпимості, злостивих кпинів, життєвих випробувань може залишитися в серці назавжди. Тож не можемо не надрукувати жалібно-саркастичного листа студентки Київського національного університету культури та мистецтв, що оповіла про свої гуртожиткові митарства.

“Я часто згадую свій перший день у гуртожитку. Комендант видав мені велику тумбочку (доставивши до кімнати), відчинив двері мого нового дому й кудись швидко зник. Сиджу я посеред кімнати зі своїм майном і розгублено дивлюся на розлучених моєю появою старших від мене сусідок. Облуплена стеля, засмалцьовані шпалери, неймовірна кількість меблів, тут же ступити ніде. Де ж я житиму?

Перші тижні були справжнім пеклом. Я хочу дому! Весь час — удень і вночі. Від сильної ностальгії врятувати не могло ніщо! Після тихого спокійного життя в рідній Софіївці мене бентежило гамірне місто. Та згодом я звикла. Наш гуртожиток — окрема частинка шумливого Печерська. Тут свої правила, свій стиль життя, незалежний від Києва. Доля подарувала нам п'ять чудових країв у столиці, кожен проводить їх по-своєму, кожен сам вирішуватиме, залишатися тут чи ні. Дехто закохується в Київ із першого погляду, прагне будь-що тут залишитися, а хтось мріє швидше повернутися додому. Пам'ятаю, як моя сусідка по кімнаті, втішаючи мене, сказала, що сумує за гуртожитком навіть улітку. Божевілля! А ось мені, певно, тут ніколи не сподобається.

Сподобалося, та ще як! Оті дівчата, які вперше мене вельми непривітно зустріли, з часом стали моїми найкращими подругами.

ЩЕ РАЗ ПРО ПЕНСІЇ

Лист Олени Русин із міста Мукачєво, вчительки з 39-річним стажем, порушує одну з найболючіших проблем сьогодення — проблему хліба насуального.

“Усі ми знаємо, що таке пенсійне забезпечення людей, які свої молоді роки віддали щоденній праці, щоб на старість про них подбала держава. А прийшла старість, і залишається лише жакнутися, як влада оцінює твою роботу, якої припускається несправедливості при розподілі коштів на пенсійне забезпечення своїх громадян.

Хочу навести лише кілька прикладів отої “турботи” про громадян похилого віку, які щомісяця з нетерпінням очікують на пенсію. Правда, є й такі, яким вона не дуже й потрібна, бо забезпечені вони непогано. Але переважна більшість з нас чекають на неї, кращої, і не можуть дочекатися.

Мій сусід В. відпрацював майже 40 років на господарській і профспілкової роботі, пішов на заслужений відпочинок, як його тепер можна вважати, двадцять років тому із зарплати 230 карбованців. За безперервну роботу одержував персональну пенсію місцевого значення 132 крб. Що це були тоді за гроші? Буханець хліба коштував 14—16 коп., молоко 25 коп., кілограм цукру — 80 коп., кілограм ковбаси 2 карбованці. Навіть газета коштувала 4 копійки.

ТРИМАЙ СВОЮ ТЕРИТОРІЮ!

Кімната стала першою по-справжньому власною оселею. Принаймні я так відчувала, доки комендант не сказав, що моє тут лише ліжкомісце. Ну і нехай, зате моє!

Мабуть, на все життя запам'ятаю, як ми з дівчатами чаювали. Як весело нам було. Ми говорили годинами, а деколи цілими ночами. Слухали музику, самі співали... раділи, як тільки дозволяла фантазія. Ми відчували себе вільними, молодими і надзвичайно щасливими. Та за надмірні веселощі була тяжка розплата. Мій перший залік. Аж досі страшно згадувати. Дочекавшись до останнього, я ввечері сіла вчити свою економічну теорію, мої ж однокімнатниці, немов здурівши, почали співати, танцювати, слухати музику, а на мої зауваження — весело реготали, а згодом ще й книгу з конспектом забрали. Після кількох годинних сварок, які ні до чого путнього не привели, я ображено лягла спати. Уранці мені урочисто повідомили, що, виявляється, в гуртожитку традиція така — не давати першокурсникам учати перший залік. На щастя — минулося, залік отримала автоматом.

Загалом, перший рік минув весело і без проблем. Мої сусідки, закінчивши університет, виїхали з кімнати. Я лишилася сама. Разом із ними минув період мого веселого і безтурботного життя в гуртожитку. Я була найменша і, мабуть, тому дівчата мені багато в чому допомагали й радили, зрештою, було просто сумно, адже ми були дружною і веселою кімнатою. У нас існувало неписане правило: розповідати одна одній усі проблеми, переживання чи просто цікаві події зі свого життя. Багато проблем ми намагалися вирішити разом, радили одна одній від широкого серця. Кажуть, жіночої дружби не існує. З прихильниками цієї думки можна посперечатися, адже між нами в кімнаті не було жодних заздрощів ні через хлопців, ні через одяг, ні через успіхи. Ми були різні, але кожна ставилася з повагою до інтересів

Фото О. Литвиненко

іншої. Майже з перших місяців свого життя в Києві я поринула в громадське життя столиці. Постійні мітинги, збори, переживання, пов'язані з різними заходами, безкінечні розповіді про свою “Просвіту” — цим щодня я надокучала однокімнатницям. І вони не тільки вислуховували мене, а й намагалися допомогти порадою. Деколи згадую свій перший просвітнянський захід у нашому університеті, здається, це був показ і обговорення “Пропалої грамоти”, мене тоді охопив панічний жах, що ніхто не прийде, а дівчата, покинувши всі свої справи, прийшли та привели своїх друзів. На мою думку, один із феноменів гуртожитку — здатність часом перейматися проблемами сусідок більше за власні. Я і зараз в усіх деталях пам'ятаю Лесині фільмування. Це автоматично ставало проблемою номер один для нашої кімнати.

Але той щасливий час сплив, і що далі буде? Яких дівчат до мене підселять? Рекламу фразу “тримай свою територію” я почала сприймати буквально. Мене дуже дратувало,

як нові сусідки кладуть речі на полочки моїх подруг, прагнуть щось змінити у нашій ідеальній, на мій погляд, кімнаті. Обурила мене й кількість моїх однокімнатниць — нас п'ятеро. Двоповерхові ліжка, наче в казармі, місця катастрофічно не вистачає. Як так жити можна? По-моєму, над нами просто знущаються! Уявіть собі, п'ятеро полярно різних людей замкнули на 5 років у маленькій кімнаті, розрахованій на трьох. Ми говоримо різними мовами, у нас різні уподобання, ми слухаємо різну музику. Зрештою, що може бути спільного між інтересами майбутнього юриста й хореографа, менеджера та співака, логічно, що між нами виникають конфлікти. Я не можу весь час слухати російську попсу, розповіді про походеньки по барах, розмови про постановки танців. Декого не влаштовує мій стиль життя. Ми різні і змінюватися ніхто не хоче. З першими сусідками ми навчилися пристосовуватися одна до одної, з теперішніми — ні.

Я гадаю, щоб полегшити життя собі та своїм студентам, наша адмі-

ністрація має проводити хоча б елементарне анкетування при поселенні в гуртожиток щодо кола інтересів, розпорядку дня, особливо болючого питання мови та ін. Це б значно зменшило конфлікти в кімнатах.

Виникають непорозуміння на мовному ґрунті. Цькування з боку російськомовних студентів досить часті і закономірні. “Що ти мені там кажеш, української не розумію, будеш говорити російською, бо ти вже не в своєму забитому хуторі, а в Києві”, — приблизно так вони аргументують власну позицію.

Дехто за такі слова дасть по пиці, а дехто заговорить російською. Навіщо свідомо створювати конфлікти, краще розселити по різних кімнатах, тим самим оберігаючи українськомовність першокурсників. Може, це звучить дивно, але перевірено досвідом — відсотків 90 моїх українськомовних однокурсників під кінець першого курсу заговорили російською мовою. Звичайно, не факт, що, живучи з українськомовними людьми, ніхто не заговорить російською, але хоча б у власній кімнаті не забудуть рідної мови.

Останнім часом у нашому гуртожитку почастішали міжнаціональні конфлікти. Скільки б нам не розповідав ректорат, що всі люди рівні, незалежно від кольору шкіри й віросповідання, расистів не меншає, і наші іноземні гості досить часто ходять битими. Не знаю як, але адміністрація повинна вирішити ці болючі питання, бо мовчазне спостереження за тим, хто кого перемаже, ні до чого доброго не призведе.

Тож життя в гуртожитку виявилось не таким уже безтурботним і веселим, як мені колись здавалося. З часом щоденне свято набридли, інколи просто хочеться тиші та спокою, що в гуртожитку буває досить рідко. Набридли, ні, краще сказати остогидли вічний бруд, завжди несправний душ і перегорілі конфорки на плитці.

Проте до всього звикаєш і пристосовуєшся...”

● Софія, студентка КНУКіМ

Фото О. Литвиненко

няними дітьми — чесними працівниками. Тому і сміється моя сусідка з мене.

Дивує ще одне. Чому працівників райкомів партії, профспілок не прирівнюють до працівників райвиконкомів чи міськвиконкомів, до “державних службовців”? Невже працівники райкомів і міськкомів партії менше працювали? Хто вигдавав таку різницю між працівниками у нашій “демократичній державі”? Невже працівники профспілок, які захищали працюючих, не державні службовці?

Ну що ж, у супереч досвіду будемо сподіватися, що новообрана Верховна Рада зробить кроки назустріч людям, і пенсійна реформа стане втіленням логіки і справедливості”.

НАРЕШТІ Й У ЗАПОРІЖЖІ

Є листи, які надихають і дають усвідомлення того, що наші зусилля не проходять марно.

Ось що пише нам Світлана Мартинова з Запоріжжя: “Щиро зраділа, коли минулого тижня побачила в поштової крамниці Запоріжжя газети “Слово Просвіти”, “Україна молоді”, “Українське слово”. Нарешті сталося, як-то кажуть. Нарешті й запоріжці зможуть читати справді українські газети. Бо, як відомо, в нашому регіоні і українські книжки, і газети — рідкість. Живеш і не розумієш: чи то в Україні, чи десь у російській провінції. Тож дуже вам дякую за те, що ви робите, й за те, що маю можливість тримати в руках цікаву пресу. І не треба більше їхати в Київ (а то й далі), щоб придбати українські часописи і книжки.

Через улюблену газету хочу подякувати волінському письменникові Петру Боярчуку, який пише чудові книжки, присвячені боротьбі українців проти загарбників нашої землі. Це й повість “Бій під стінами храму” — захоплюючий твір про жертвну боротьбу українських повстанців проти німців, і книга “Дорогами болю” — про долі українців, безневинно засуджених за любов до рідної землі й вивезених далеко за її межі. Всі твори засновані на реальних подіях, прочитання й усвідомлення яких іноді просто шокує. Вражає героїзм, мужність, жертвність, безмежна любов до своєї землі, до своєї нації.

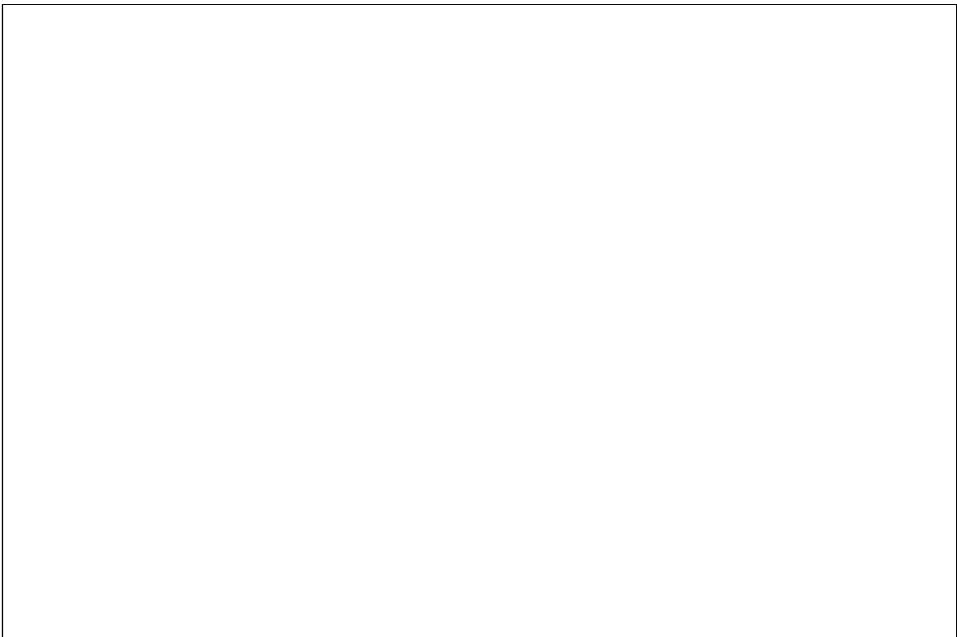
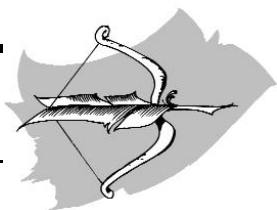
Фото О. Литвиненко

Дуже хочеться, щоб за допомогою “Слова Просвіти” якомога більше людей дізналися про ці книжки, про нашу історію, про трагедії України, свідки й жертви яких ще є серед нас. А це — не далекі пращури, а наші батьки й діди, наші рідні.

Вважаю, така література конче потрібна нашому суспільству, оскільки висвітлює правдиві сторінки історії України, спонукає замислитися над тим, ким ми є, до якого народу, до якої нації належимо, на якій землі живемо.

Раджу всім читачам улюбленої газети придбати та обов'язково прочитати “Бій під стінами храму”, а також інші твори П. Боярчука. Можна звертатися безпосередньо до автора творів за адресою: 45700 Волинська обл., м. Горохів, вул. Б. Хмельницького, 20, кв. 18, Петру Боярчуку.

Ще раз велика подяка колективу редакції за те, що ви є”.

НЕБЕЗПЕЧНА ТА ЗАГАДКОВА

Улітку 1998 року на Кременчуцькому нафтопереробному заводі пролунав вибух велетенської сили. Вибухнув “десятитисячник” — великий резервуар для зберігання нафтопродуктів, який вміщає до 10000 кубічних метрів бензину чи інших продуктів нафтопереробки. Він був майже повністю зруйнований, оскільки в нього влучила кульова блискавка, яка проплавилася його товсту металеву поверхню. Не допомогла сучасна система захисту від блискавок, встановлена на заводі. Пожежу вдалося локалізувати й ніхто не загинув лише тому, що “десятитисячник” був недозаповнений бензином. У ЗМІ повідомлялося також про загибель військовослужбовців унаслідок вибуху на складі боеприпасів та про пошкодження літака-богатиря “Руслан”, що ледве не призвело до катастрофи. Обидва випадки були спричинені влучанням кульової блискавки. І вони — не поодинокі, кульова блискавка доволі часто руйнує важливі об’єкти, які вважаються надійно захищеними від блискавок громовідводами. Не кажучи вже про побутові “зустрічі” людини та вогняної кулі. Зовсім недавно, у листопаді 2005 року вона знищила цілу будівлю в селі Ялтушків Барського району Вінницької області, позбавивши помешкання родини 12 співробітників науково-дослідницької станції, розташованої неподалік. У Новосілки-Опарські, що на Миколаївщині, вогняна гостя завітала двічі. У хаті родині Мельників налякала дітей, бо з шипінням проповзла по стіні, повибивала внутрішні шибки, спалила і поворивала “з м’ясом” усю електропроводку, розетки, вимикачі, вивела з ладу новенький телевизор, “підсмажила” килим. Справжній гармидер непрошена гостя вчинила на горіщі — вирвала балку, до якої кріпився “стілець”, навіть повитягала цвяхи з дерева. Дах кілька секунд ходив ходором, немов під час землетрусу. І лише тоді, коли небесна bestія зсередини протаранила покрівлю і вирвалася на волю, “Армагеддон” припинився.

Під час тих “візитів” довкола довго й голосно вили собаки, а перелякані коні падали на землю... Таких історій багато відбувається по всьому світу. Інколи людям здається, що кульова блискавка з’явилася їх покарати. Так, одного разу вона “наздогнала” грабіжників і змусила їх кинути крадене.

Опитування в “Інтернеті” виявило цікаві результати: на нього відгукнулося чимало людей. Скажімо, з подивом помітили кульову блискавку... у фотоателє, отримуючи надруковані фотографії: знімали на плівку звичайні блискавки, а на фото зафіксувалася кульова, що існувала якусь мить, тож для людського ока лишилася непомітною. А от дівчинці Наталі, можна сказати, пощастило — вона бачила кульові блискавки 3 рази, і жодного разу не постраждала. За її словами, вони просто собі летіли десь на відстані 50 метрів від землі.

У Харківському районі Києва, на проспекті Бажана, кульова блискавка з’явилася в підземному переході, перелетіла крізь нього і вилетіла з іншого боку.

А от у Тайланді, на березі ріки Нага, щороку відбувається яскравий, наче салют, парад кульових блискавок. Вони з’являються у той день десятками — жовті, помаранчеві, малинові, і нікого не чапаючи, здіймаються в повітря. На це загадкове явище приїздить подивитися чимало цікавих з усього світу.

Але все ж таки, більшість зустрічей кульової блискавки і людини небезпечні. Приблизно 9 % випадків зустрічі людей із вогняною кулью закінчуються трагічно: контузіїми, каліцтвами, інколи смертю (1,3 %). Тому важливо виконувати поради фахівців: якщо побачите кульову блискавку — поверніться до неї обличчям і заміріть. Опустіть руки і киньте все, що ви тримаєте. Якщо їдете транспортом, то зупиніть його і приберіть руки з керма — це підвищує шанси вижити.

ПРИМХЛИВА ТА МІНЛИВА. ЯКА ВОНА БУВАЄ?

Відомо, що фізична природа звичайної, так званої лінійної блискавки була встановлена близько 250 років тому, коли В. Франклін в Америці та М. Ломоносов у Росії виконували свої відомі дослідження з атмосферною електрикою. Вони встановили, що блискавка має ту саму природу, що й електрична іскра, яку тоді вже навчилися одержувати в наукових лабораторіях.

Але виявилося, що кульова блискавка має зовсім інші властивості, ніж звичайна блискавка. Найвразливіші люди, фантазери й фантасти схиляються до того, що кульова блискавка створена іншопланетянами або нечистою силою.

Кульова блискавка як явище природи, пов’язане з грозою, згадується ще в роботах давньогрецького філософа Арістотеля (IV століття до нашої ери). Вважають, що першим ученим, який безпосередньо зустрівся з кульовою блискавкою і загинув від неї, був Г. В. Ріхман, який спільно з російським ученим М. В. Ломоносовим у 1753 р. досліджував атмосферну електрику.

Перша збірка спостережень кульової блискавки (близько 30 випадків) міститься у книзі французького астронома та фізика Ф. Араго “Грім і блискавка” (1838 р.). Але перший систематичний опис властивостей цього явища з’явився лише у XX сторіччі, коли В. Бранд у книзі “Кульова блискавка” (Гамбург, 1923 р.) проаналізував 215 свідчень із відомих йому 600 випадків спостережень вогняної кулі (ос-

Кульова блискавка
(малюнок невідомого художника XIX ст.)

7 % — складну внутрішню структуру (хаотичний рух усередині кулі яскравих крапок або ниток та ін.).

Колір кульової блискавки може бути помаранчевим (24,8 %), жовтим (19,9 %), білим (18,2 %), червоним або рожевим (17,1 %),

блакитним або фіолетовим (12,4 %), зеленим (1,4 %) або це може бути суміш кольорів (6,2 %).

Яскравість кульової блискавки порівнюють із яскравістю електричної лампочки, потужність якої може бути і меншою за 10 Вт, і більшою за 500 Вт, але в середньому вона наближається до 100 Вт.

Про відчуття тепла повідомляє лише незначна частина свідків, біля яких проходила кульова блискавка. Разом із тим, інколи повідомляється про опіки від кульової блискавки (навіть під одягом), подібні до дії ультрафіолетового або м’якого рентгенівського випромінювання.

Інколи свідки відчують різкі запахи (сірки, озону, окислів азоту) та слабкі звуки (шипіння, потріскування, свист).

Кульова блискавка може плавити й випаровувати метал, розщеплювати колоди, нагрівати воду і т. ін., але може й не залишити слідів. Енергію кульової блискавки оцінюють у середньому значенням 30 кДж, але іноді вона сягає до 5 МДж і більше.

Імовірність появи кульової блискавки визначити чи не найважче, бо значна її частина лишається непоміченою. Останнім часом цю імовірність оцінюють значеннями 2—200 випадків на 1 кв. км поверхні Землі за рік. Для деяких районів це може перевищувати ймовірність удару лінійної блискавки у Землю.

НАУКА: ГІПОТЕЗИ ТА МОДЕЛЮВАННЯ

Звідки вона з’являється й куди зникає? Чому може вбити на відстані, а може доторкнутися й не завдати жодної шкоди? Чому здатна рухатися проти вітру й проникати крізь скло, не пошкоджуючи його? Чому іноді зникає непомітно, а іноді — з потужним вибухом? І звідки вона бере свою енергію?

Лише у другій половині XX століття почалося наукове дослідження цього природного феномену.

Було запропоновано близько 300 гіпотез щодо фізичної природи кульової блискавки, але жодна з них не могла навіть наближено пояснити її властивості. У монографії Дж. Баррі (1980 р.), де проаналізовано низку гіпотез, список літератури з проблеми кульової блискавки містить близько 2000 найменувань.

Із усіх гіпотез можна виокремити лише дві невеликі групи, які підкріплені експериментами й дозволяють пояснити певну частину властивостей цього явища. Перша група розглядає кульову блискавку як електричний розряд, а друга — як хімічний процес (наприклад, горіння).

Найбільш досліджена гіпотеза лауреата Нобелівської премії, академіка Капіци (1955), який спочатку вважав, що джерелом енергії кульової блискавки є електромагнітні хвилі дециметрового діапазону, що виникають при електричних розрядах у хмарах, відбиваються та фокусуються поверхнею Землі. При цьому утворюються стоячі хвилі, у пучковостях яких унаслідок високої напруженості електричного поля існує плазмова куля. Незважаючи на те, що споряджена ним у гори Кавказу спеці-

альна наукова експедиція (1967 р.) не зафіксувала дециметрових хвиль, тривалість та інтенсивність яких були б достатніми для підтримки кульової блискавки, Капіца не відмовився від своєї гіпотези. Але в Нобелівській лекції (1978 р.) він сформулював гіпотезу ширше: кульова блискавка — явище, що створюється високочастотними коливаннями, які виникають у грозових хмарах після звичайної блискавки.

Суттєве заперечення проти всіх гіпотез, що розглядають кульову блискавку як електричний розряд, висловив І. П. Стаханов (1985 р.): аналіз властивостей кульової блискавки дозволяє зробити висновок, що вона рухається як автономне тіло, не пов’язане із будь-якими струмонесучими чи хвильоведучими каналами.

Тому значний розвиток одержали гіпотези, що розглядають внутрішнє хімічне джерело енергії, переважно — процеси горіння. У лабораторіях вдавалося одержувати вогняні кульки, що вільно рухались. У цьому напрямку найбільш відомі роботи Дж. Баррі (1980 р.), І. П. Стаханова (1985), Отсуки та Офурутон (1988), Б. М. Смірнова (1988, 1990). Але в межах цих гіпотез не вдається пояснити процес виникнення у вільному повітрі значних концентрацій речовин, які необхідні для горіння, а також пояснити багато із вказаних вище властивостей кульової блискавки (проходження крізь скло, рух проти вітру, виникнення “з нічого”, пошкодження електроапаратури та ін.).

Таким чином, незважаючи на певні експериментальні докази, жодна з вказаних двох груп гіпотез не могла бути покладеною в основу теорії кульової блискавки. Тривалий час ці групи гіпотез вважали альтернативними, що заперечують одна одну. Але нещодавно з’ясувалося, що ці дві групи гіпотез не суперечать, а доповнюють одна одну, і обидві частково можуть бути використані при побудові теорії кульової блискавки.

Разом із тим, головне питання у проблемі кульової блискавки — про джерело її енергії у природних умовах — лишалось нез’ясованим.

ШЛЯХ ДО РОЗГДКИ

Міжнародні симпозіуми, присвячені дослідженням кульової блискавки, проводяться з 1988 року по всьому світі. Були там вже представлені і доповіді українських учених. У Національному технічному університеті України “Київський політехнічний інститут” проведено дослідження, що розкривають сутність кульової блискавки. За розробками кандидата технічних наук Олега Степановича Ільєнка вона є замкненою електромагнітною хвилею — “електросолітоном”. Така хвиля здатна існувати тривалий час і може містити в собі необмежений запас енергії та інформації, поки що недосяжної для розуміння. Річ у тім, що численні невдачі побудови теорії, яка б не суперечила тій чи іншій частині фактів, описаних очевидцями, привела до тенденції відмови від спроб пояснити явище кульової блискавки загальною. Автори гіпотез почали свідомо моделювати лише окремі нюанси цього явища і аналізувати його окремі властивості. Але при цьому фактично ігноруються значна частина фактів, які не вписуються в дану гіпотезу.

І лише використання нового поняття про “електросолітон” дозволяє знайти шлях побудови теорії, яка вільна від протиріч зі свідченнями очевидців і не ігнорує жодну частину цих свідчень.

На жаль, наукові розробки вченого завершили на стадії вдало проведеного комп’ютерного експерименту і припинилися через відсутність фінансування. Ініціатива співробітників кафедри Техніки високих напруг НТУУ “КПІ”, де й працює Ільєнок, зі створення сучасного центру дослідження блискавок була згорнута з тих самих причин.

Поміж тим, неважко здогадатися, які практичні перспективи і вигоди криються за розвитком цих досліджень. По-перше, надійний захист від круглої шибениці. По-друге, розробку нового, альтернативного джерела енергії, що в часи енергетичної кризи може практично озолотити нашу країну. По-третє, використання руйнівної енергії феномену у оборонній галузі. Хоча наші мирно налаштовані вчені й не хотіли б іти цим шляхом. До того ж, на той час, коли у держави знайдуться кошти на фінансування науки, всі війни у світі, напевно, давно скінчатися...

● За науковими роботами
О. С. Ільєнка підготувала його донька

Кульова блискавка вражає Ріхмана
(малюнок свідка випадку)

танні свідчення Бранд вважав нереальними, ненадійними).

Сучасні уявлення про властивості кульової блискавки ґрунтуються на свідченнях кількох тисяч очевидців із різних країн. Кількість очевидців безперервно збільшується, що дозволяє підвищувати точність кількісного визначення параметрів кульової блискавки. Але це вже мало змінює сучасні уявлення про загальні властивості кульової блискавки, головні з яких такі.

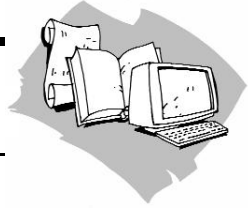
Діаметр кульової блискавки може бути як меншим за 1 см, так і більшим за

1 м, але в більшості випадків він лежить у межах 10—30 см. За час існування кульової блискавки її діаметр, як правило, майже не змінюється.

Тривалість існування кульової блискавки може бути і меншою за 1 секунду, і більшою за хвилину, але переважно вона лежить у межах 5—15 с.

У більшості випадків (близько 91 %) форма кульової блискавки нагадує сферу, але може бути й еліпсоїд (3,7 %), стрічка (1,8 %), груша (0,9 %), диск (0,6 %), кільце (0,4 %), циліндр (0,2 %) або й узагалі форма може бути невиразною (1,5 %). Іноді (6,5 %) кульова блискавка змінює форму, наприклад, куля перетворюється в стрічку або стрічка — у кулю, або куля деформується при підстрибуванні біля землі чи витягується в напрямку до провідника.

Кульова блискавка переважно сприймається як однорідне утворення, але близько 11 % кульових блискавок мають напівпрозору оболонку, близько 6 % — хвіст, близько

ЕКСПОЗИЦІЯ

Ми мали можливість бачити портрети двох великих християнських сподвижників нашої землі, її Патріарха — Йосипа Сліпого і Володимира Романюка. Вони були знайомі, підтримували добрі стосунки. Обидва Патріархи родом із Галичини, Патріарх Йосип — із Тереховлянщини, а Патріарх Володимир — уродженець Косівщини. Обое зазнали комуністичного переслідування і багаторічного заслання до Сибіру. В обох надзвичайно подібні долі, адже в їхньому житті були ув'язнення, судилища, допити та знущання. Катування і голод. Але вони були сподвижниками ідеї братської любові Українських Церков. Наш тернопільський владика Кир Василій Семенюк розповідав, що Патріарх Йосип надсилав допомогу Патріарху Володимиру, коли той бідував в Україні після заслання.

Патріарх-кардинал Йосип Сліпий і ректор Духовної семінарії та Богословської академії, засновник Українського Католицького університету в Римі, запалив не тільки вогнища науки. За його сприяння та з Божої Волі постав Собор Святої Софії та монастир Студитів, місця молитов і східно-християнського благочестя. Як і патріарх Володимир, Патріарх Йосип змагав за те, щоб піднести Києво-Галицьку Митрополію і всієї України до патріархальної гідності, «об'єднавши всіх на твердій основі Патріархату Київського і всієї Руси». Патріарх Йосип заповідав: «...в підземельній гробниці оновленого Собору Святої Софії Київської спокійно спочив би я, коли буду

ЗУСТРІЧ ПАТРІАРХІВ

Це стало новою назвою літературно-мистецького проекту, експозиція якого була представлена в Тернопільській вітальні Співки художників 19 лютого 2006 року. Поважне товариство духовних і світських людей змогло не тільки побачити експозицію картин київського митця Леоніда Гопанчука «Явлення» і нашого земляка Степана Нечая «Йосип Сліпий», а й почути літературне слово. Автори проекту з Києва — кандидат філологічних наук Ірина Олійник і художник Леонід Гопанчук.

плоттю померлий!» Перша частина його заповіту втілена — Патріарх Йосип спочиває на рідній землі, у храмі Святого Юра у Львові.

Могила ж Патріарха Володимира, який мріяв служити Великодню літургію в Софії Київській, сьогодні біля її воріт, бо, як відомо, кучмівська влада силою і побоями зупинила волю Церкви і мирян поховати Патріарха на території Собору. Тому виконання волі Патріархів, їхнього заповіту означати-ме ще один крок до єднання. Вони не просто великі люди нашої України. Вони її Патріархи.

Слово авторам проекту літературно-мистецької презентації.

Ірина Олійник: «Проект «Історія одного портрета» ми презентували в Тернополі як «Зустріч двох Патріархів». Фактично він вилився в зустріч трьох Патріархів української душі, бо портрети Йосипа Сліпого, Володимира Романюка у цій залі органічно вписались у виставкову Шевченкіану. Як і духовні віртуальні паралелі об'єднують цих людей, що зазнали заслання і переслідувань? Віра в Бога і Україну!

Мене вразив вислів Патріарха Володимира: «Будьте обережні зі

Леонід Гопанчук, Ірина Олійник, Ігор Дорош, Павло Федик

словами, не руйнуйте людських душ». Так складається в людському житті, що найбільше ми потерпаємо не від дій, а від слів людей, які руйнують наші душі. Часто-густо ми страждаємо й через власні слова, кинуті зопалу, необережно чи спересердя.

На портреті «Явлення» ми бачимо добре впізнаний інтер'єр

Софії Київської. На передньому плані Патріарх Володимир, його рука піднята з жестом благословення. Зосереджений погляд печальних і мудрих очей. Як багато він пережив, як багато знає про людську природу, таку незбагненну... Він хотів передати людям своє вище знання, хотів засстеретти, допомогти. Незважаючи

на те, що Володимир не заспокоюється, бо він міг ще

Леонід Гопанчук: «Розпочав я писати портрет «Явлення» ще за життя Патріарха Володимира, а завершив через півтора місяці після його похорону «чорного віторка». Патріархи думали про весь український народ. Вони прекрасно розуміли, що релігійний міжконфесійний розбрат і роз'єднання завдають величезної шкоди нашій нації.

Патріарх Володимир планував зустріч із Володимиром (Сабоданом) і хотів сказати йому: «Нам уже не двадцять, і скоро ми постанемо перед Небесним Суддею, який нас запитає: «Що ви зробили з Україною і українським народом?» І нам доведеться дати відповідь». Тому він намагався якщо не об'єднати, то хоча б порозумітися з усіма християнськими конфесіями, щоб це було на користь нації і всього українського народу. Під час Майдану, коли на душі було дуже неспокійно й тривожно, я виставив портрет у майстерні, і він стояв там увесь час. Тому я впевнений, що він має силу, і Патріарх Володимир із нами, — такі люди не помирають.

Безперечно, діяння наших Патріархів рано чи пізно проростуть. Я певен, що постаті цих справжніх героїв України і надалі матимуть вплив і на політику, і на релігійне життя, і взагалі на український дух. Такі речі не минають, бо зерно посіяне, і воно обов'язково благодатно проросте.

● Павло ФЕДИК

ВІЧНА ПАМ'ЯТЬ

**На моїй могилі посадить
молоду яворину
і не плаче за мною —
за мною заплаче рідня.
Я любив вас усіх, та
найдуچه любив Україну,
В цьому, мабуть,
найбільша провина моя.**

Йому б ще жити й жити, але за ті 74 роки, відведені Божим Провидінням, залишив по собі добрий слід, ким би не працював. Блаженної пам'яті пан Дмитро Федик народився 21 травня 1931 року в селянській родині Павла Федика і його дружини Розалії. Змалку пізнав тяжку селянську працю, ціну хліба й вартість добрих слів і вчинків.

Здобув дві вищі освіти, три роки служив в армії. Навіть в умовах комуністичного режиму відстоював свою національну гідність, патріотичні погляди, носив значок із зображенням Т. Шевченка, вишиванку, що було в ті часи ознакою явного українського націоналізму. Керівні особи називали його націоналістом номер один у Козівському районі. Був звільнений із посади директора школи за дотримання релігійних обрядів під час похорону тещі.

Ніколи не замислювався над тим, які негативні наслідки можуть мати його слова і вчинки на захист рідної мови, інтересів України, мав власну оцінку політичних подій. Був винятково безкомпромісним і рішучим, коли справа стосувалася рідної землі. Не шукав кар'єри і звань, так і пішов на пенсію без урядових нагород, учителем.

З усією відданістю працював інспектором відділу освіти, у тяжкі повоєнні роки залучав дітей до школи, для чого пішки пройшов район уздовж і впоперек десятки разів. Ось такий красномовний приклад для його характеристики.

У часи більшовицького терору начальником РВ МДБ був сумнозвісний Дм. Ковальов. Одного разу на засіданні райвиконкому Д. Федик подав на затвердження список сиріт і напівсиріт, яким була потрібна матеріальна допомога. У цьому списку були прізвища дітей загиблих воїнів УПА та репресованих. Присутні були вражені, настала мертва тишина, бо всі боялися грізного Ковальова. Та пан Дмитро пояснив, що діти ні в чому не винні, що сам Дзержинський, який за лєнінських часів очолював ВЧК, дбав про сиріт і безпритульних, незважаючи на те, чиї вони діти. Начальник МДБ підняв руку — за, усі члени виконкому наслідували його приклад.

ДО ВІНКА ПАМ'ЯТІ ПАТРІОТА

5 лютого 1989 року пан Дмитро організував районне об'єднання Товариства української мови ім. Т. Шевченка, що стало першою ластівкою національного відродження Козівщини. Був головою районного об'єднання 12 років, організував осередки в усіх селах, у більшості підприємств та установ, а в школах — «Молоду Просвіту». Завдяки його зусиллям Товариство в 1990 р. домоглося 17 депутатських місць усіх рівнів, у тому числі одне до Верховної Ради (К. Завадська). Такої перемоги на той час не домоглося жодне національно-патріотичне об'єднання в Україні. Партократи району та області називали цю організацію «кублом націоналізму». Він був ініціатором створення пам'ятника Кобзареві в Козіві, безпосередньо керував його спорудженням і відкриттям 23 травня 1993 року.

Покійний пан Федик був винятково скромним. Висунутий крайовою конференцією Товариства ук-

раїнської мови в депутати обласної ради (1989р.), він відмовився балотуватися на користь К. Завадської, щоб вона, як голова районного Руху, мала депутатський захист. Удруге, в 1990 р., Рух висунув його, тоді заступника голови районної організації НРУ, кандидатом у депутати до Верховної Ради СРСР. Передвиборний марафон він використав для пропаганди ідеї незалежності України й перед самими виборами відмовився балотуватися на користь Г. Петрука — Попика, поета, одного з організаторів Руху на Тернопільщині.

Він був одним із 13-ти представників району, які 24 серпня 1991 року в Києві вимагали проголошення Верховною Радою дер-

написав: «Господи! І так України в нас мало, а тут не стало ще й таких непохитних її патріотів, як світлої пам'яті пан Дмитро. Він із тих, кого повинна тримати в серці вся Україна, не тільки ті, хто його знав, без нього — в черговий раз — України поменшало. Та вірно, що ще втішиться його патріотична душа — втішиться саме тим, що ще і в Україні буде свято».

Ми, колеги і друзі блаженної пам'яті пана Д. Федика, вклоняємося його світлій пам'яті! Нам не вистачає його порад, його мудрості. Будемо пам'ятати його як добру Людину і Патріота України.

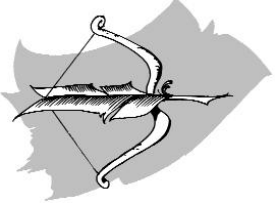
● Друзі:

**Юлія ПРОХАНОВСЬКА,
Мирон ПРОХАНОВСЬКИЙ,
Стефанія СОЛТИС,
Омелян СОЛТИС,
родина ПІВСЕТКІВ**

Ми рідні письменниці, б. п. Іванни Блажкевич із с. Денисовка, знаємо й не забудемо ніколи добродія б. п. Дмитра Федика як одноклассника і щирого приятеля старенької галицької письменниці й громадської діячки, котру покійний пан Дмитро Федик у час більшовицької окупації звеличав і морально підтримував, незважаючи на утиски тодішньої влади.

Із великим признанням за внесок у відродження нашої держави України й ідейно-націоналістичне виховання молоді з вдячністю схиляємо свої голови як данину пам'яті достойного вчителя-патріота, ревного борця за добру долю нашої України — пана добродія б. п. Дмитра Федика. Сумуємо:

**Дарія БЛАЖКЕВИЧ-П'ЯТКІВСЬКА
Марія П'ЯТКІВСЬКА-ДЕРЖИЛО
Ярема П'ЯТКІВСЬКИЙ
Іван П'ЯТКІВСЬКИЙ
Ігор П'ЯТКІВСЬКИЙ
Ірина ДЕРЖИЛО-РУТИЛО**

МОВНА ВІЙНА ТРИВАЄ

Антиукраїнські рішення деяких місцевих рад щодо надання російській мові статусу регіональної, що є грубим порушенням законодавства України та міжнародних законів, — ще один крок у політичній війні, яку ведуть проросійські сили. Члени Всеукраїнського товариства “Просвіта” з Луганської, Дніпропетровської, Донецької, Харківської областей та з Криму одразу відреагували на ці події поданням судових позовів до місцевих судів і звертаннями до Генеральної прокуратури. Просвітяни оцінюють ситуацію як украї небезпечну. Центральне правління ВУТ “Просвіта” ініціювало проведення “круглого столу” на тему “Ні — мовному сепаратизму в Україні!” серед національно-демократичних організацій. Згодом відбулася прес-конференція Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка на тему: “Загрози українській державності”, що висвітлювалося газетою “Слово Просвіти”.

Національна Рада з питань духовності й культури при Президентові України, в якій голова ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка Павло Мовчан керує експертною комісією з мовних питань, зібравшись на чергову нараду, обговорила спільні дії у ситуації російськомовної експансії. 2 червня відбулася прес-конференція за участю Павла Мовчана, Романа Лубківського та Миколи Жулинського, на якій ці

громадські діячі намагалися привернути увагу журналістів до кризової мовно-політичної ситуації, що виникла в нашому суспільстві. 16 червня 2006 року в Києві відбудеться конференція, у якій візьмуть участь усі національно-зорієнтовані політичні сили й громадські організації.

**ЧИ Є ПОТРЕБА
ВМОВЛЯТИ ОПОНЕНТІВ?**
Павло Мовчан, голова ВУТ “Просвіта”, вважає:

— Не треба зайвий раз переко-
нувати українську громадськість,
що проблема, яка постала перед
Україною, вкрай загострена, на-
пружує суспільство, вже детонує в
деяких областях і містах. Власне,
вона і є сьогодні такою заломлюю-
чою призмою, через яку ми бачимо
об’єктивну необхідність для того,
щоб Національна Рада витворила
низку рекомендацій, які були б
прийнятні відповідними державни-
ми структурами, починаючи від
Верховної Ради. До Закону про
статус української мови як держав-
ної ми додамо ще закон, скопійо-
ваний із аналогічного закону Ро-
сійської Федерації, щоб опоненти
пересвідчилися, що такий закон іс-
нує в Росії.

На засіданнях експертної комі-
сії ми розглядали пропозиції щодо
уточнень перекладу і трактування
найважливішого документа, на
який посиляється сьогодні низка
обласних рад, — Європейської Хар-
тії. Міністерство юстиції і робоча
група, яку очолював Сергій Голова-
тий, дали чіткі коментарі, розстави-
ли всі правові акценти (див. “Слово
Просвіти”, число 20 за 2006 р.). На
мій погляд, це найбільш аргумен-
тований мовний документ, випрацю-
ваний у незалежній Україні, бо ще
ніхто так прискіпливо не опрацю-
вував кожного пункту і навіть кож-
ної коми Хартії.

Наша пропозиція: треба зверну-
тися до Ради Європи за підтвер-
дженням цього документа для того,
щоб вибити цей камінь, на якому

будуються сепаратистські настрої і
взагалі, знищити саму ідеологію
роздвоєння України. Формула
“Один народ — два мови” є вже ці-
лісною ідеологією, яка буде весь
час повторюватися в сесійній залі
Верховної Ради. Говоритиму про ті
пропозиції, які стосуються цілого
спектра нашого мовного, культур-
ного, інформаційного буття, бо во-
ни були вироблені конференціями,
форумами, парламентськими слу-
ханнями, а таких засідань протягом
п’ятнадцяти років відбулося дуже
багато. Чи є потреба обгрунтовува-
ти, чому нам треба відстоювати ук-
раїнську мову?

Усі розуміють, що мовне про-
тистояння розв’язане п’ятнадцять,
десять, сім, два роки тому, надзви-
чайно ускладнене процес державо-
творення. Ми можемо посилатися
на прибалтійські республіки, на
Грузію, Киргизстан, Узбекистан.
Вони мовну проблему вирішили.
Щоправда, загрози мовної асиміля-
ції у Киргизії або Казахстані — не
до порівнянь.

На нашому спільному засіданні в
уряді хтось із присутніх сказав, що
Валуєву і не снилося, які механізми з
винародовлення українців будуть
запроваджені у незалежній Україні.
Ми розробили цілу низку поправок,
які необхідно вже сьогодні приймати
до чинних законів. Проговорювали
це на чотирьох парламентських слу-
ханнях, де ці поправки були опра-
цьовані, систематизовані, вони є в
збірках “Обережно, мова”, “Культу-
ра чи імітація культури”, “Кіна не
буде”, “Криза культури” — це сигна-
ли про надзвичайний стан в Україні і
перспективи. І мені не треба вас за-
певняти, що нам треба сьогодні бути

не в оборонній позиції, а в атакую-
чій. Як сказав на засіданні “круглого
столу” Юрій Ілленко, в Україні ого-
лошена відверта війна, яка носить
суто політичний характер. Я можу
вас повернути до історії цього пита-
ння. Пригадуєте боротьбу у Верховній
Раді ще першого скликання, коли
ми пропонували ухвалити Закон про
мову, у нас було 120 голосів? Нам як
альтернативу пропонували російську
мову як мову офіційну. Ми тоді вели
роз’яснювальну роботу, що офіційна
мова і державна мова — це одне й те
саме. Друга атака на нас розпочала-
ся, коли Кучма оголосив під час
інавгурації, що російська мова набу-
де статусу другої державної. Після
цього почалася шалена русифікація.
Усі нормативи, які були схвалені, по-
силялися на Закон про мови УРСР, а
комуністи активно проводили по-
правки, що стосувалися сфери осві-
ти. Що російською мовою можна
викладати, що їй надається належне
місце. Майже 9 місяців тривав кон-
ституційний процес, усе було узгод-
жене, але фракція комуністів блоку-
вала цей процес, і домоглася-таки
викривлення 10 статті. Ми тоді шу-
кали варіанти разом із Сергієм Пет-
ровичем Головатим, як можна було б
10 статтю зберегти у тому варіанті,
який був уже прийнятий робочою
групою, у якому були погоджені всі
пункти. Ми віднайшли змогу класи-
фікувати російську мову, як мову
меншини. Розробивши концепцію
гуманітарної політики, ми підготува-
ли законопроект після прийняття
Конституції. Він був відкинтий. По-
літичні тенденції були такі: ми ру-
хаємося в бік Росії, нам нема чого її
дратувати, і за рахунок російської
мови і російської церкви Україна
фактично здавала свої позиції і свій
суверенітет. Те, що сьогодні сталося,
без сумніву, наслідки цієї політики.

І третя спроба нападу, коли був
відкинтий підготовлений мною за-
конопроект про статус української
мови як державної, хоча й був по-
годжений з усіма фракціями. Навіть
комуністи підписали його. Але за-
конопроект був відкликаний — по-
чалися президентські вибори. Під
тиском громадськості Дмитро Та-
бачник погодився унормувати все
відповідно до десятої статті. Закон
уміщував описи порушень, застосу-
вання відповідних механізмів. У
зв’язку з цим законом регіональщи-
ки почали здійснювати великий
тиск на Кучму. Розпочався процес
президентських виборів. “Регіони”
через цей мовний фактор змусили
покровительство Росії. І сьогодні
вони використовують мовну карту,
щоб змінити наші геополітичні уст-
ремління, зменшити спроможність
до євроінтеграції, послабити пози-
ції Президента. На всіх лініях фрон-
ту ведеться антиукраїнська атака.
Луганська міська рада теж схвалила
документ, який дублює той, що
прийняла Луганська обласна рада.

Але ще з одним пунктом — виявити
недовіру Президенту. Вони пішли
атакою на основи державності.

Ми повинні дати оцінку тому,
що відбувається в Україні, зверну-
тися вкотре до Президента, тому що
цей сигнал був для мене вкрай крас-
номовним. Ми знаємо позицію з
цього приводу Володимира Павло-
вича Горбуліна. Це позиція страуса:
заплющимо очі — мовного питання
не існує. Але невже вона познача-
ється на векторі національного роз-
витку? Ми бачимо наслідки. Украї-
на сьогодні загрожена. На нас чека-
ють дуже серйозні випробовування.
Я навіть прогноую, що якщо ми
сьогодні не зробимо зміщення ак-
центів і не звернемося до учасників
коаліції, яка готує відповідні про-
грамні документи, що є спільними
для її діяльності, і не змусимо при-
йняти Закон про українську мову як
державну, то Мороз буде грати і в
російський, і в європейський век-
тор, і коаліції не відбудеться. “Регі-
ональщики” посилюватимуть тиск
усюди, де перемогла їхня партія, в
усіх міських, районних, селищних
радах буде тривати демонстрація
російських суверенітетів”.

ДЕЖАВІО

**Голова Національної Ради з пи-
тань духовності й культури Микола
Жулинський** ознайомив загал із мате-
ріалами з історії російського шові-
нізму — секретним доносом полтав-
ського губернатора часів царської
імперії (1914 року) міністрові внут-
рішніх справ. У своєму зверненні до
начальства цей посадовець радить:
“Назначать начальниками школ по
возможности только одних велико-
россов; назначать на должности
инспекторов народных училищ лю-
дей деятельных, энергичных, твёр-
дых, исключительно великороссов,
такowymi же, конечно, должны
быть и директоры народных учи-
лищ. Учредить в больших уездах двух
инспекторов с территориальным для
них делением уезда, либо в каждом
уезде учредить должность помощни-
ка инспектора. Всякого учителя,
проявляющего склонность к укра-
инскому движению, немедленно
устранять. Поставить правильное
обучение истории России в школе и
строжайше вменить в обязанность
учителям внедрять в молодёжь по-
нятие о единой и неделимой России,
поясняя смысл слова Украина, то
есть окраина государства в бывшие
времена”;

“Необходимо субсидировать
некоторые газеты, издающиеся в
Киеве, Харькове, Полтаве, Екате-
ринославе с целью борьбы путём
печати с украинским движением”.

“Ця політика має продовження,
— зазначив Микола Григорович, — і
всі ці кроки, здійснені обласними і
міськими радами в Україні, надзви-
чайно небезпечні. Я переконаний,
що з цього приводу повинно відбу-
тися проведення Ради з питань на-
ціональної безпеки і оборони”. Та-
кож головуючий пообіцяв, що рі-
шення засідання буде передано до
цієї інстанції. І вже за дві доби була
отримана згода Президента Украї-
ни, який погодився санкціонувати
позачергове засідання РНБО. Та-
кож Рада наполягає на створенні
спеціального державного органу на
рівні Державного департаменту або
Міністерства, який займався б в Ук-
раїні мовною політикою.

Павло Мовчан зазначив: “Ви ба-
чите, як мовне питання нібито чека-
ло свого часу для того, щоб вирину-
ти в період уже відчутної втоми, від-
чутної подратованості тими політич-
ними подразниками, які накопичи-
лися протягом двох років від прези-
дентських до парламентських вибо-
рів, і збурити наше суспільство. Ми
маємо усвідомлювати, що нестабіль-
ність в Україні негайно буде віддава-
тися нестабільністю у європейській
спільноті”.

Людмила ІЛЬЄНКО

КРИМ

ОБЕРЕЖНО, ПРОВОКАЦІЯ

Урочисте відкриття Днів сло-
в’янської писемності й культури в
Кримському українському музич-
ному театрі й виставки-ярмарку
“Кримська весна” намагалися зір-
вати кілька десятків молодиків під
орудом “господіна” Лося й кількох
відставників. Назвавшись пред-
ставниками “Народного фронту
“Севастополь—Крим—Росія” й
“Прориву”, горлата купка заклика-
ла “упразднити” українську мову
“за ненадобністю”, бо, мовляв,
“подавляющая часть жителей полу-
острова говорит на русском языке”.
У своїй відозві вони назвали дер-
жавну мову “языком-паразитом”,
яку закликали “выполоть с преде-
лов Крима”. Декотрі з провокато-
рів позаліплювали скотчем роти
собі й портретам кількох росій-
ських класиків літератури. Під час
антиукраїнського волювання, яке
врешті потонуло в гучному сканду-
ванні слова “Україна”, з великого
масиву людей, що прийшли на
свято писемності й книги, — поці-
кавився у надто збуджених “захис-
ників культурних цінностей матуш-
кі-Росії”, чи не политимуть вони
сьогодні українських книжок? Ті
відповіли: “Ниче ето не заплани-
ровано, но в будущем не исключе-
но”. На самому ж книжковому яр-
марку (яким горлапани так і не по-
цікавилися) серед численних сте-
лажів російських томів українських
видавництв саме українську книж-
ку було важко знайти. Кілька з них
розмістила на своїх стелажах ли-
ше громадська організація “Фонд
Івана Гончара”. Траплялися й під-
ручники рідною мовою для вищих
навчальних закладів. Оце й усе.
Такі у Криму “масштаби ползучей
українізації”.

Голова Кримської організації
КУНУ Василь Овчарук, вражений
черговою провокацією “ревніте-
лей всего русского” в Криму, заува-
жив: “Горлаючи на користь росій-
ської мови, ображаючи українську,
вони вважають, що інші народи й
етноси не мають тут права на жит-
тя й існування, свою культуру,
свою мову. Це плем’я ще раз дово-
дить: воно не може жити спокійно
з іншими народами, не цінує інших
культур, а брутально впроваджує
скрізь своє. Ця ідеологія нищила
сотні мільйонів людей, пускала рі-
ки крові й завжди твердила, що во-
на “права, об’єднуюча”, маскуючи
цим російські імперські злочини,
загарбання, поневолення”. Оце
така “любов братнього народу до
своїх слов’янських братів”, оскал
якої ми побачили на Святі книги у
Дні слов’янської писемності й
культури.

ХТО НАСТУПНИЙ У ЧЕРЗІ ЛІНГВІ- СТИЧНИХ ВПРАВ ІЗ НЕДЕРЖАВНОЇ МОВИ?

Депутати Ялтинської міськра-
ди більшістю голосів ухвалили за
основу проєкт постанови “Про
статус російської мови на терито-
рії міста Ялта і забезпечення прав
громадян на використання росій-
ської мови”. Пропозицію надати
російській мові регіональний ста-
тус внесла депутатська група бло-
ку Наталії Вітренко “Народна опо-
зиція”. Документ доопрацьову-
ється. Представники Кримського
відділення товариства “Просвіта”
й інших українських організацій
іншою мовою оголосили, що ви-
йдуть на мітинг протесту проти
подібного політико-лінгвістично-
го рішення.

Віктор ХОМЕНКО,
Крим

ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ ЮЩЕНКУ В. А.

Останнім часом декілька органів
місцевого самоврядування (Харків-
ська й Севастопольська міські та
Луганська обласна ради), пересту-
пивши межі своєї компетентності, ви-
несли рішення визнати російську мо-
ву регіональною. Вони безпідставно
посилаються на Європейську Хартію,
недостатньо вивчивши її положення,
що передбачає захист мов, яким заг-
рожує знищення, і що абсолютно не
стосується російської мови.

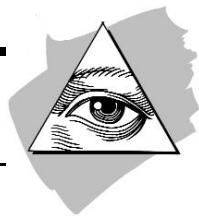
Названі вище рішення не відпові-
дають нормам чинного українського
законодавства, є грубим порушен-
ням Конституції України й містять
загрозу цілісності Держави. Нам, за-
хідним українцям, які в щоденній
мовній практиці користуються дер-
жавною українською мовою, але
добре знають і за потреби можуть
використовувати російську, незрозу-
міла позиція депутатів Харківської і
Севастопольської міських та Луган-

ської обласної рад, які підкреслюють
свою неспроможність вивчити дер-
жавну мову й цим ставлять під удар
територіальну цілісність України.

Звертаємося до Вас, пане Пре-
зиденте, як до Гаранта Конституції,
з проханням забезпечити дотри-
мання Закону України щодо мовної
політики на всій території Держави.

Із повагою, члени організацій і
партій національно-демократично-
го самоврядування м. Чорткова
Тернопільської області.

Х. ЯРЕМЧУК,
голова товариства “Просвіта”
Чортківського педагогічного
училища ім. О. Барвінського,
С. В. БАСАРАБА,
районна рада
товариства “Просвіта”,
О. М. СТАДНИК,
голова партії
та голова районної
ради НСНУ,
О. А. ПУКАЛО,
Р. О. Української
народної партії,
О. З. ІВАНЦІВ,
“Гельсинська ініціатива ХХІ”
та інші

— **Чому зараз так мало знімається українських фільмів?**

— Переважна більшість екранної продукції (і телевізійної, і прокатної) — це позичені ідеї, імпортоване кіно найчастіше сумнівної якості. Телебачення спотворило нормальні рефлексії глядача, — коли глядач хоче бачити не тільки про “них”, а й про “себе”. Таких фільмів у нас немає, і про такі фільми кажуть, що їх нібито глядач дивитися не буде.

“Ми, про себе, сьогодні” — це проста формула, на якій працює 90 % кіно. А нам кажуть: “Ні, у нас така дійсність, куди її ще на екран”. Та вона унікальна. Тут є місце і для комедії, і для трагедії, для всіх жанрів, аби тільки відбувався рух у кіно. Як тільки випадає можливість подивитися кіно за такою формулою, люди йдуть на покази.

Виходить, що ми маємо знімати копії голлівудської чи російської продукції. Російську ми і так знімаємо, бо багато режисерів зараз змушені заради заробітку знімати російські серіали. А в нас роботи немає, хтось працює на зовсім інших посадах. Наші дуже перспективні студенти, які можуть знімати якісне кіно (мають призи на міжнародних фестивалях), змушені працювати на іноземну рекламу. А іноземна реклама на 90 %, якщо не більше, знімається голлівудськими чи європейськими кіноремесниками, а наші, які не гірші за них, — хлопають хлопцями. Як на мене, це катастрофа. І їй сприяє відсутність належних законів.

— **Що потрібно змінити в нинішньому законодавстві, аби воно сприяло нашому кіновиробництву?**

— Іноземні виробники розглядають Україну як велике корито. На жаль, біля корита не завжди збираються найкращі представники творчого світу. І ми як глядачі що худобу обслуговуємо. Що треба зробити? Практично всі цивілізовані країни вже давно практикують ефективні закони, їх не треба заново вигадувати. А основне — має бути захист національного виробника. Уже відомі ефективні закони потрібно адаптувати до наших умов. Але тоді всі ті, хто зібрався навколо корита, яке має назву “Україна”, не захочуть втрачати свої прибутки. Складається враження, що ці прибутки частково йдуть на лобіювання певних інтересів і, можливо, хабарі, інші тіньові форми. Але чому наш уряд не змінює законів на цивілізовані? Невже моє припущення справедливе? Очевидно, що власного виробника треба захищати, а не знищувати. Можна зробити висновок: комусь вигідно продати наш ринок разом із нами. А наслідки дуже сумні.

Насамперед повинна бути міцна законодавча основа. Якщо працюватимуть закони, будуть і прибутки від кіно державі. У цивілізованому світі за кожний показ носіям авторського права обов’язково платять гроші. Коли показують наше кіно, то за показ авторам творів не платять. Наступний крок цієї проблеми, — якщо мені як режисеру не платять грошей, то я не можу заплатити державі податок. Коли підраховували, скільки за ці роки в Україні не заплатили податків державі, вишло, що податків від використання нашого кіно на кабельному, ефірному телебаченні та в кіномережі має надходити, але не надходить щорічно на 200 млн. грн. (бюджет державного фінансування кіновиробництва 2005 року — 26,5 млн. грн.). Питання — на кого працює наше кіно і чому жебракує? Очевидно, вигідніше не платити ні авторам, ні державі, а класти у власну кишеню.

— **Як Ви вважаєте, потрібно, щоб держава повністю фінансувала зйомки фільму чи залучати спонсорів, меценатів?**

— Це практика багатьох країн, коли відбувається спільне фінансування кіновиробництва. Для цього

потрібно змінити закони, щоб інвестору було вигідно вкладати в нього кошти. Тоді почнуть з’являтися гроші для зйомок. У нас таких законів немає, і поки не видно, щоб вони розроблялися. Інша річ, що держава повинна мати можливість знімати свої фільми і без інвесторів, і без меценатів. Виходячи з тези: “Мені (державі) потрібен цей фільм. Я за нього плачу гроші. Я — продюсер фільму. За допомогою Міністерства культури або іншого органу я виділяю ці гроші, бо мені цей фільм потрібен”. Така форма фінансування — держзамовлення — теж має бути. Теоретично форм фінансування дуже багато. У нас протягом останніх років існує форма поступового знищення кінематографа. На жаль, це відбувається послідовно, змін у напрямку покращання не помітно (незважаючи на парламент-

Відомий український режисер Михайло Ілленко (“Миргород та його мешканці”, “Очікуючи вантаж на рейді Фучжоу біля пагоди”, “Сьомий маршрут” та ін.) у несприятливих для нашого кіно умовах уже давно прагне зняти фільм “Толока”. А тим часом ще встигає зробити багато, адже він — декан кінофакультету КДІТМ, арт-директор кінофестивалю “Відкрита ніч”, до того ж нещодавно видав власну книгу “Кіно. Шпори для абітурієнтів”...

ськи слухання, присвячені українському кінематографу). Верховна Рада проголосувала за прийняття тез цих слухань. Але, на жаль, усе, що відбувається, перекреслює рішення Верховної Ради.

— **Як тільки заходить мова про національне кіно, його відразу починають лаяти...**

— Нас дуже довго привчали до термінів “шароварщина”, “кіно другого сорту” — це частина цілеспрямованого чи спонтанного плану із зачистки нашої території для іноземного виробника. В іноземного виробника мета — поселити у свідомості влади й суспільства думку, що українське кіно — другого сорту, що його взагалі не існує, тоді легше завоювати наш ринок. Це робилося раніше й робиться зараз, і за цим стоять дуже великі гроші. І я не кажу про насаджування чужої системи цінностей. Ганьба — дивитися рекламу громадянської війни у Чечні, яку нам пропонують у телевізійному ефірі. Усе це дуже дивно, якщо Україна має свою точку зору на світові проблеми (мир, війна, взаємини між державами). Це не тільки комерція, це також ідеологія.

— **Як виник задум Вашої книги “Кіно. Шпори для абітурієнтів”?**

— Я постійно працюю зі студентами, але свої роздуми щодо навчального процесу, стану нашого кіно спочатку записував фрагментарно. Потім почали з’являтися статті про проблеми кіно. Поштовхом до створення книги стало ось що. Мій однокурсник, із яким я учився в Москві у ВДІКу, запросив мене прочитати лекції для студентів театральної школи в Афінах. Я йому тоді сказав: “Фотос, ти щось переплутав, ти, мабуть, не читав Чехова, у нього написано, що “ездить з женой в Париж, все равно что в Тулу с собственным самоваром”. Так само їхати в Афіни читати лекції студентам театральної школи — це зухвальство”. Він посміявся, але сказав, щоб я приїхав. Я поїхав. Лекції читав російською мовою, бо Фотос добре знає російську, і якби не було його перекладу, то не було б і лек-

цій. Він на ці заняття носив диктофон, і записані лекції зафіксували дуже цікаве спілкування зі студентами. Потім я розшифрував плівки, — а записаного вийшло дуже багато, і зрозумів, що нелогічно весь цей матеріал просто так кинути. Потім до цього лекційного матеріалу додалися якісь спогади, публіцистика, яку я вже якось друкував. Скажу відверто, я не думав, що книжка завершиться сценарієм “Толока”. Але в книзі сконцентровано багато роздумів про наші кінопроблеми, тому сценарій “Толока” логічно вписався в книгу, оскільки для мене він — концентрація всіх проблем (бо я ніяк не можу його реалізувати). Уже потім я дописав останній розділ книги, який самотужки надрукував, де пишу, що і книжка, і цей розділ — своєрідна підготовка до фільму. От художник-

МИХАЙЛО ІЛЛЕНКО: «НЕ ВОЮВАТИ З ІНШОЮ КУЛЬТУРОЮ, А ЗАХИЩАТИ СВОЮ»

Відомий український режисер Михайло Ілленко (“Миргород та його мешканці”, “Очікуючи вантаж на рейді Фучжоу біля пагоди”, “Сьомий маршрут” та ін.) у несприятливих для нашого кіно умовах уже давно прагне зняти фільм “Толока”.

А тим часом ще встигає зробити багато, адже він — декан кінофакультету КДІТМ, арт-директор кінофестивалю “Відкрита ніч”, до того ж нещодавно видав власну книгу “Кіно. Шпори для абітурієнтів”...

іконописець без прощів справжньої ікони не намалює. Я не хочу сказати, що ця книга — для мене проща, але це відверта розмова з самим собою для того, аби набратися певної готовності, сконцентрованості для майбутнього фільму.

— **Чи щось змінилося у ставленні до молодих кінематографістів, які завоюють призи на міжнародних кінофестивалях, а вдома не мають змоги повноцінно знімати кіно?**

— Поки що кардинально не змінилося. Трішки знімати їм дають, але загалом їх ігнорують. Але, як не дивно, саме дебютанти нині презентують Україну. Молоді кінематографісти отримують сьогодні призи. І дивно, тут їх усі лають, кажуть, що вони погано знімають, а вони то з Берліна, то з Клермон-Феррану, то з Канн привозять перемогу. І коли я розмірковую над цим, то дохожу висновку: це не випадково, що вони виходять на рівень набагато вищий, ніж наші талановиті автори, які давно працюють у професійному кіно. Річ у тім, що в студентів є ті гарантії, яких немає в авторів “дорослого” кінематографа. Студента ніякий Депардє не посуне від кінокамери. Усередині студентського кінематографа існує абсолютний стовідсотковий профспілковий захист національного виробника. Інша річ, що коли фільм уже знятий, його не показують. Студент має право під час навчання зняти три роботи на кіноплівці. Якщо студент нічого не знімає, то просто не дійде до четвертого курсу. Наш факультет — єдиний в Україні, який має справу з кінотехнологіями: кіноплівкою, кіноапаратурою. При абсолютно тотальній бідності нашого університету у нас є той технічний мінімум, який дозволяє вийти на рівень міжнародних фестивалів. Щоправда, це буде найнижчий рівень, але він гарантує вихід на міжнародні фестивалі. З фінансуванням набагато гірше.

Зараз стандарти кіновиробництва, зокрема телевізійних серіалів — абсолютно неприпустимі. Вони настільки жорсткі, що про художню якість уже й не йдеться, коли треба

знімати серію в день. У нас студентам ніхто не каже — знімай за такими стандартами, як оте “мило” на “миловарнях”. Той самий Ігор Стрембіцький довго знімав свій фільм “Подорожні”, який переміг на кінофестивалі в Каннах.

— **Чи не боїться молодь за таких екстремальних умов іти на кінофакультети?**

— Хтось іде свідомо, бо розуміє, що іншої можливості зняти кіно в нього може й не бути. Якщо є прагнення опанувати саме кінотехнології і знімати своє кіно, то найближчий варіант — наш кінофакультет. Про це, до речі, я пишу і в книжці. Її мотивація дуже проста. Абітурієнти приходять із такими стереотипами, що не знаєш, з якого боку до них підійти. Більшість із них вважає, що режисер — це така істота, яка сидить на стільці, на якому написане його

видати, потрібні авторські відрахування режисерам. Доки немає нормального стабільного закону, видати їх важко. До мене часто звертаються з проханням надати цю колекцію для некомерційних показів українського кіно або для відбіркових показів на фестивалях. Фестиваль робить корисну справу, але, на жаль, у нього обмежені можливості.

— **Ви завжди знімали художнє кіно, і раптом з’явився анімаційний фільм “Одноразова вічність”...**

— Якби від мене повністю залежали навчальні програми, перший фільм я робив би анімаційним. Саме в анімації кінематограф сильно проявляє свої можливості, і якщо цей генотип буде всередині будь-якого кінематографічного явища, кіно від цього тільки виграє. “Радіопередачі”, які нині знімають під виглядом телесеріалів, — це ганьба.

Порівняти смішний, мудрий, анімаційний фільм із цими екранізаціями пліток, які можна навіть не дивитися, а просто слухати, займаючись іншими справами, як можна назвати це кіно? Анімацію ніколи не можна дивитися спиною до екрана, бо в ній фантастично поєднуються картинка, звук, рух, думка. Здається, що анімація має не три виміри, а набагато більше. За це я її і люблю. А бажання зняти анімаційний фільм виникло дуже давно, так що це не випадково. Хотілося б зняти ще один, є і сценарій.

— **У Вас цікава родина: три брати — й усі кінематографісти. Як сталося, що всі обрали собі таку екстремальну професію?**

— Спочатку пішов у кінематограф старший брат Вадим, який як оператор зняв дуже багато фільмів (а його помітили після фільму “За двома зайцями”). Потім у кіно пішов Юрій — своїми шляхами, де були й відкриття, і призи, і конфлікти. Азарт спрацьовує — я бував на зйомках, а цей процес затягує. Так що тут усе логічно, хоча батьки до кіно не мали стосунку. Якщо разом зібрати всі фільми, які ми втрюх назнімали, то їх точно буде понад 50. Попрацювали непогано, але хочеться знімати ще. І “Толоку” на решті зняти. Хоча з різних причин від задуму до реалізації проходить багато часу. Та є фестиваль “Відкрита ніч”, який поки організуєш і проведеш, то здається, що на напруженням він дорівнює зйомкам одного фільму.

— **І Ви, і Ваші брати вчилися в Москві, там жили, але Ваші фільми мають виразний національний характер...**

— Я до школи жив у Черкасах, не можу сказати, що постійно, але часи тоді були важкі, а там було своє господарство. Моя мама та її батьки родом звідти. Черкаси тоді були, по суті, селом, зате там росли справжні джунглі, які називалися садом. Пам’ятаю той сад, город, баштан. Увечері навкруги дунали українські пісні. Коли я приїхав до школи в Москву, з мене сміялися, бо я не знав російської мови. Потім школа, інститут, і без постійної практики почав забувати українську. Але ці найдорожчі спогади дитинства не зникають. Хоча я радий, що доля склалася так заплутано: що навчався в Москві, що непогано знаю російську культуру й літературу. І головне, я побачив, як російська культура себе захищає. Я з великою повагою ставлюся саме до цього. Якби і ми так захищали свою культуру, не мали б стільки проблем. А зараз ми змушені доводити, що ми не люди другого сорту. Самоповага дає свої плоди й саме за неї поважають інші. Нічого дивного в цьому немає. Я поважаю російську культуру, особливо мені вона дуже багато дала, але в Україні є своя культура і її потрібно захищати.

● Спілкувалася Катерина ТАРЧЕВСЬКА

АРБАТ, 9

Культурний центр України в Москві і популяризація української книги

Культурний центр України в Москві — унікальна й поки що єдина державна установа, яка пропагує за кордоном українську мову, культуру, духовність, сприяє збереженню ментальності українців, соборності держави.

Наш колектив цілком поділяє слова Михайла Грушевського: **“Ми повинні пам’ятати, що представляємо великий народ і зобов’язані представляти його з достоїнством”**, бо вони повною мірою стосуються роботи Культурного центру в царині пропаганди української книги за кордоном. У роботі, що має **системний характер**, можна виокремити кілька складників.

Передусім у **Центрі працює Інформаційно-довідкова бібліотека**, ми передплачуємо для неї понад 60 періодичних видань з України. Упродовж п’яти років нового століття бібліотека організувала близько 200 тематичних і спеціальних ювілейних експозицій, на яких було виставлено кілька тисяч книг, є постійно діюча виставка “Нові книги України”.

Культурний центр свого часу починався з магазину “Українська книга”, який працював у будинку № 9 на Старому Арбаті з 1940 року. Проте коли на початку 2001 року я став генеральним директором Культурного центру України в Москві, в ньому працював лише книжковий закуток у півтора десятка квадратних метрів. Спочатку ми збільшили приміщення книгарні до 27 м², а в серпні 2005 року своїми силами **відкрили повномасштабний магазин “Українська книга”** в новому великому приміщенні (близько 100 м²), який є гордістю Культурного центру.

Це єдина книгарня на весь багаторесторанний Старий Арбат. Зараз ми отримуємо книги з 70 українських видавництв, у тому числі: “Вища школа”, “Знання”, “Генеза”, “ЕММА”, “Києво-Могилянська академія”, “Просвіта”, “Фоліо”, “Балтія-друк” та інші. Два видавництва — “Мистецтво” й “Наукова думка” мають у нас постійні стелди.

Зауважимо, що вся ця робота ведеться без будь-якого державного фінансування, фактично на ентузіазмі працівників Центру.

У цьому контексті назву **концептуальні питання, які треба було б розв’язати за допомогою держави**.

Перше. Організація централізованих поставок українських книжкових і періодичних видань до Російської Федерації за рахунок державного бюджету.

Друге. Створення в Росії мережі українських книгарень. Організація продажу та розповсюдження на території Російської Федерації українських книг, інших друкованих видань, періодики, аудіо-, відеопродукції.

Третє. Створення єдиної системи науково-методичного забезпечення освіти української діаспори в Росії з чіткою визначенням етнокомпонентом, що вимагає підготовки, методичних посібників і підручників спеціально для викладання предметів українознавчого циклу в умовах Росії.

Якщо держава допоможе все це зробити, то їй повернеться сторицею. Бо через освітню політику і популяризацію української книги в Росії ми здатні **пропагувати й стверджувати ідеологію незалежної України**. Тим самим присутність багатомільйонної української діаспори буде ще вагомніше відчуватися в історіотворчому і культуротворчому потенціалі нашого народу.

Та повернемося до конкретної роботи, яку ми провадимо в Москві в умовах самофінансування.

За п’ять років у Культурному центрі було **презентовано понад 70 українських видань**, які представляють широкий спектр книговидавничої діяльності в Україні. Усі презентації відбуваються за участю автора книги чи представника авторського колективу. Основні масштабні проекти, здійснювані Центром, такі, як “Тарас Шевченко” і “Михайло Грушевський”, передбачають презентації знакових книг. Скажімо, у рамках проекту “Тарас Шевченко” у нас раніше, ніж в Україні, були представлені громадськості перші томи академічного видання творів Шевченка (за участю заступника голови редакційної колегії Сергія Гальченка). У Центрі відбулася презентація монографій

ється в рамках великого проекту “Презентація”, який має чітку структуру й національно-патріотичну спрямованість. Упродовж кількох років ми знайомимо московських читачів із багатотомним виданням Інституту історії України НАНУ “Україна крізь віки”, удостоєного Державної премії України. Чільне місце займають фундаментальні наукові монографії: “Україна і Росія в історичній ретроспективі. Нариси в трьох томах” (за редакцією академіка В. А. Смолія); “Голод 1932—1933 років в Україні: причини та наслідки” (відповідальний редактор В. М. Литвин). Акцентується увага на конкретних виданнях, які мають загальнонаціональну вартість, скажімо, “Вели-

також заступники директора видавництва “Либідь” Марія Курбак і головний редактор Валентина Кученко. Запорізьке видавництво навчальної літератури “Прем’єр” подарувало підручники Об’єднанню українців Росії, а львівське видавництво “Світло й тінь” виставило в нас фотороботи Василя Пилип’юка. 23 травня у Центрі відбудеться презентація видань київського видавництва “Оранта”, випущених спільно з музеєм Івана Гончара.

Щороку Культурний центр допомагає вітчизняним видавництвам в організації їхньої участі в Міжнародних виставках-ярмарках у Москві. На останніх міжнародних книжкових ярмарках Культурний центр мав окремий стенд, адже він **самостійно веде велику видавничу роботу**.

За останні три роки Центр видав 6 монографій загальним обсягом близько 150 друк. аркушів. Ось назви цих книг: “Україна на Арбаті, 9”, “Прапор України на Арбаті”, “Михайло Грушевський: “Я оснувався в Москві, Арбат, 55”, “Тарас Шевченко і Михайло Грушевський на Старому Арбаті”, “Слово про Культурний центр”, “Арбат очима українця”.

Усі ці книги видані в Москві, у провідному російському видавництві “ОЛМА—ПРЕСС” українською мовою.

До 190-ї річниці з дня народження Тараса Шевченка Культурний центр підготував збірку вибраних поетичних творів Кобзаря українською і російською мовами, покликану популяризувати творчість національного генія серед української діаспори в Росії. Глибоку передмову до збірки написав академік Микола Жулинський. Книгу було видано Державним видавництвом “Либідь” у Києві. Ми розіслали її в організації української діаспори в Росії та в обласні російські бібліотеки.

21 березня цього року ми започаткували нову й дуже важливу справу — **презентацію у Культурному центрі в Москві провідних українських бібліотек**. Першою, звичайно, була Національна парламентська бібліотека України. До нас приїхали генеральний директор бібліотеки Тамара Вилегжанина, заступник генерального директора Зоя Савіна, завідувачки відділів Світлана Бакан і Світлана Басенко, які розповіли про історію бібліотеки, її сучасну діяльність і перспективи розвитку. В презентації взяли участь директор Російської державної бібліотеки (“Ленінки”) Віктор Федоров, керівники й працівники бібліотеки Державної Думи Російської Федерації, Бібліотеки історії російської філософії і культури “Дом А. Ф. Лосева”, міської бібліотеки ім. М. Добролюбова, Центру міжнародного бібліотекознавства, журналу “Вестник библиотек Москвы”, Московського бібліотечного коледжу та ін. Уперше за останні роки українські бібліотекарі потрапили в Москву до такого широкого кола ширших однодумців, в атмосферу поваги й професійного розуміння. Домовлено, що такі зустрічі стануть регулярними (наступна відбудеться восени).

Ця подія була **приурочена до 140-річчя Національної парламентської бібліотеки**. Тож ювілей дорогої нам бібліотеки був піднятий на міжнародний рівень ще до нинішньої Міжнародної наукової конференції “Бібліотека і книга в контексті часу”, що відбулася 11 травня в Києві.

● **Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО**, генеральний директор Культурного центру України в Москві

«В СВОЇЙ ХАТІ СВОЯ Й ПРАВДА, І СИЛА, І ВОЛЯ»

Юрія Барабаша: “Коли забуду тебе, Єрусалиме...” (“Акта”, Харків, 2003) і “Тарас Шевченко: імператив України. Історіо- й націософська парадигма” (Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2004). Пройшла також презентація інтернет-порталу “Тарас Шевченко”, створеного за підтримки ТОВ “Кобзар” (Україна).

Здійснюючи проект “Михайло Грушевський”, ми представили в Центрі його “Історію українського народу”, видану в Москві 2002 року, та роман Юрія Хорунжого “Вірую” про життя і діяльність великого українця.

У Центрі була підготовлена і звідси пішла в світ монографія “Михайло Грушевський: “Я оснувався в Москві, Арбат, 55”. У ній опубліковані листи Грушевського до Горького. Презентація цих архівних документів відбулася за участю провідних науковців Інституту світової літератури ім. О. М. Горького Російської академії наук і працівників Архіву О. М. Горького.

До речі, ми привертаємо **увагу до книг російських авторів на українські теми**. Наприклад, працю завідувачки відділу Інституту слов’янознавства РАН Людмили Софроніної “Три мита Григорія Сковороди”, книгу доктора історичних наук цього інституту Ірини Мухіної “Український вопрос в России (конец XIX — начало XX века)”, монографію Тамари Гузенкової “Политические партии и лидеры в Верховной Раде Украины (1998—2000 гг.)”.

Основна частина української книжкової продукції **представля-**

кий тлумачний словник сучасної української мови” (“Перун”, 2003). Були представлені книги Олега Гусева “Преображення на Помаранчевому майдані” (К., 2004) та “Імперативний майдан” (К., 2005).

Окремий важливий сегмент проекту “Презентація” — **праці, видані українськими діаспорними організаціями Росії і земляцтвами Москви**. В останній час у Центрі йшла розмова про книгу голови Карельської республіканської громадської організації “Товариство української культури “Калина” Лариси Скрипникової “Убієнням сином України. Сандармох” і колективну збірку “Херсонщина нас єднає”.

У Центрі були представлені: збірка поетичних перекладів сучасних українських поетів “Мы умрем не в Париже”, твори Володимира Яворівського, Василя Скуратівського, Івана Шишова, Степана Гавриша, Ярослава Ваграмєнка, Миколи Жигла, Марії Галіної та інших авторів.

Як правило, презентація кожної книги має свої особливості. Скажімо, представлення фундаментальної праці “Нариси з історії дипломатії України” з участю керівника авторського колективу Станіслава Кульчицького ми приурочили до 10-ї річниці встановлення дипломатичних відносин між Україною і Росією. Уже через півгодини після цього Надзвичайний і Повноважний Посол України в РФ вручав її заступнику міністра закордонних справ Росії, який прибув до Культурного центру на урочистий концерт і офіційне прийняття. Презентація альбому-каталогу “Декоративне мистецтво України кінця ХХ століття. 200 імен” Зої Чегусової пройшла в контексті чарівної виставки gobelens Людмили Жогаль. До речі, фундаментальна праця Чегусової, як і згадана вже монографія Барабаша, презентовані в Центрі задовго до того, як їхні автори стали лауреатами Національної премії імені Тараса Шевченка.

Ми **пропонуємо бібліотекам співпрацю в рамках проекту “Презентація”**.

У Центрі ведеться **серйозна робота з презентації цілих видавництв**. Найперше було Державне спеціалізоване видавництво “Мистецтво”, яке представила його директор Ніна Прибега. У нас побували з книгами видавництва “Веселка” його директор Ярема Гоян і головний художник Микола Пшінка, а

ПРО-ЧИТАННЯ

ЛЮБИ І ЗНАЙ — СМІШИТЬ ЧЕРКАСЬКИЙ КРАЙ!

Помаленьку Україна оговтується від перебудови, звикає до глобалізації — рідної сестри колективізації та індустріалізації, тільки тепер у світовому масштабі; повертається до традицій поліграфізації. У нас уже кожна нова книжка не просто свято, а книжковий форум видавців у Львові чи книжковий ярмарок у Києві.

І навіть у цьому, щораз помітнішому книжковому українському потічку, де зближують навіть фоліанти поезії, енциклопедій, що стають книжками року, попри прозові шедеври раптом сянула дивина. Черкаські гумористи зібралися на спеціальну відкрито-закриту раду і разом із видавцем із “Брами України” настаралися на солідну антологію гумору “Перепустка в безсмертя”.

Звичайно, на першість України в гумористичній сфері завжди претендували полтавці. Але нинішня Черкащина в історичному минулому — це частина цієї історичнішої Полтавщини, Трипільщини, Київської Русі. Тож загляніть у зміст книги, погортайте сторінки, урочисто й голосно вимовте імена черкаських сміхотворців: Тараса Шевченка, П. Гулака-Артемовського, І. Нечуя-Левицького, М. Старицького, С. Воскресенка, К. Дяченка, А. Коцюбинського, П. Красюка, В. Лагоди, В. Лагози, М. Негоди, С. Савченка, В. Симоненка, П. Шабатина... Усього тут 57 авторів із 532 творами, що їх прискіпливо відібрав упорядник, ентузіаст, гуморист Анатолій Горбівненко. І всі ці автори народилися на благословенній Черкащині. Хто живе в ній і творить донині, хто вічно спочиває, хто подався в інші, не завжди кращі, краї — всі, за словами автора передмови професора В. Поліщука, “попри всю нашу менталітетну “соборність комічного” у своїх творах показали “його регіональні особливості”.

Розпочинає антологію розділ “Весела корчма”. А завершує цікава знахідка — “Веселі гості” з творами Г. Сковороди, І. Котляревського, Є. Гребінки та І. Крилова. Це нібито для того, аби читач на цих творах перевірів якість усього, що вмістилося від палітурки з козаком із ноутбуком у руках і на коні, до палітурки з ковалем, котрий докляє підкову на щастя.

А його ж там назбирано... Гуморески, фантески, байки, бувальщини, анекдоти, комедії, пародії, смішні балади й коліскові, жарту, іронії і... навіть інтерв’ю з колорадським жуком. Усе треба читати так обережно, щоб від сміху пуп не розв’язався.

Антологія гумору Черкащини — дзеркало, в якому відбилася безсмертна душа всього нашого народу, його характер, норов, смак до життя. Жодні “перестройки”, реформи, НАТО, колоради нам не страшні, доки ми вміємо так сміятися — над тупим начальником, над недолугим сусідом, над проклятою тещею, над хитрою жінкою, над козою, а іноді — навіть над собою.

Словом, говорити можна довго, але краще взяти антологію до рук і прочитати. Якщо підуть сліди черкашан патріоти в інших областях, то ми матимемо своєрідний гумористичний атлас — антологію сміху всієї Соборної, Суверенної, Незалежної України!

● **Микола БОСАК**, м. Київ

МУЗИЧНИЙ КИЇВ

Клавдія Іванівна Шульженко проспівала 500 фронтових сольних концертів. У зимові місяці стояла перед бійцями в легкій концертній сукні — такою вони хотіли бачити “Королеву Синьої Хустинки”. У довоєнні й повоєнні роки дала життя 300 пісням. Більшість із них стали зразками ліричної пісні вищого гатунку. Справжня улюблениця слухачів “від краю і до краю, від моря і до моря”. Цього року — її сторічний ювілей. Підготовка до нього в Києві почалася восени минулого року. “Слово Просвіти” одразу сповістило про це (нарис “Він акомпанував самій Шульженко”).

Київський Колонний зал ім. М. В. Лисенка шанують слухачі з численних іноземних посольств. Цікаві концерти відбуваються на їхнє замовлення. Того осіннього дня завітав перший секретар посольства Російської Федерації пан А. С. Гасюк. Була ідея: великий сольний концерт із репертуару Шульженко. Але хто співатиме? Вибір зупинили на Любові Скоромній, яка володіє голосом екстра-класу з чудовим теплим забарвленням. Солістка Національної філармонії, заслужена артистка України. Цикли старовинного романсу в її виконанні збирають постійну аудиторію влчаних слухачів. Яка була перша реакція пані Скоромної на отриману пропозицію? Адже за чудовими ліричними піснями концерту стояв штамп — манера виконання самої Шульженко. Відповідь була відверта.

— Я мала свій шлях до подібних пісень. Якщо почуття та виконання не фальшиві, в залі народжується чудова енергетика: єдність, довіра, надія. Кажуть, що таке було і на концертах Шульженко. Але телеекран демонструє лише колишню успішну зірку на безхмарному естрадному небосхилі. Отже, я повинна була дізнатися, ким вона була насправді. Тому пішла на книжковий ринок, де є сучасна література про Шульженко, відшукала колекціонерів. І з’ясувала, що її зірка не раптово засяяла в Ленінграді, а згодом у Москві. Усе необхідне мистецьке підґрунтя Клавдія Іванівна отримала в рідному українському Харкові.

Отже, Харків був для неї щасливим трампліном із самого народження. На будинку № 45 по вул. Володимирській можна по-

в наш час. Клавдія Іванівна була на гастрольях в Єревані, коли 22 червня почула: війна. Можна було залишитися в тилу, евакуюватися. Вона згодом розповідала: “Решение было принято тут же — считать себя мобилизованными, перейти полностью в распоряжение военного командования. Телеграмма об этом ушла в Ленинград”. Дорогою забрала з Харкова маленького сина. Як важко він потерпав потім від дистрофії у голодному блокадному місті, а вона з чоловіком постійно виїжджали з концертами до бойових частин. Із численних нагород найбільше шанувала срібний знак “Дорога життя” захисників Ленінграда, бо там була і її дорога. Далі — повоєнні роки з

победной действительности — это убогость и приbedнение...” Іронічний і незалежний менталітет Клавдії Іванівни дався взнаки навіть у цьому офіційному документі: “Как же быть? Не выступать же всем в засаленной блузе, годами не стиранной, как это делает сам Смирнов-Сокольский”. Особисто вона була неймовірно охайною.

Чимало говорить підготовка до її прижиттєвого топ-ювілею: 70 років життя та 50 — творчої діяльності. Усе, що з ним пов’язано, увійшло в історію світової естради. Шульженко “вибила” для сольного концерту гідний події Колонний зал — спротив чинників було зламане. Туди збиралися прийти найкращі артисти Москви, щоб її вшанувати. Раптом напередодні концерту — заборона. Бориса Брунова, органі-

присвячений нарис “Він акомпанував самій Шульженко”.

— На нас із Альфредом В’ячеславовичем чекала чудова, але нереальна робота в умовах страшного цейтноту. Шульженко могла працювати над одним шлягером упродовж року чи навіть двох. Ми мали 3 місяці на 20 шлягерів, і тільки один з місяців — реальна творча відпустка. Ми діставали ноти, купували аудіо- та відеозаписи концертів через другі чи треті руки, якусь літературу. За кожною піснею Шульженко стояло щось її особисте, якісь взаємини з авторами її пісень — поетами, композиторами. Вони всі також були талановитими особистостями. Імпульси цих людей я мусила емоційно оживити, щоб вони дали забарвлення голосу, пластику рухам. Врешті ми з Альфредом В’ячеславовичем вибудували музичний спектакль, що мав би енергетичний зв’язок із славетним ювілейним концертом Клавдії Іванівни. Наш концерт “Пісня, любов моя” — на її честь.

Перший “обкат” концерту в повному об’ємі відбувся у Будинку вчених. Аудиторія вибаглива та інтелігентна, “переважно з віку пісень Шульженко”. Успіх такий, що на нього Скоромна з Кухаревим не сподівалися. Вдячні слухачі казали, що їм повернули молодість, були в захваті від звучання пісень.

Ще була участь у збірних концертах на честь ювілею Шульженко. Тут уже наші виконавці приймали поздоровлення від корифеїв естради на чолі з Юлією Пашковською. Був концерт у посольстві Російської Федерації. З дипломатичною лаконічністю пан Гасюк підвів ризик: “Знову інтуїція мене не підвела”.

Нарешті, головний ювілейний концерт. Колонний зал переповнений, океан квітів, постійні “браво”. Радість і сльози, спричинені спогадами. Здивованість молодих слухачів, яких бабусі й дідуся “притягли” чималими зусиллями. Вони й гадки не мали, що можна так делікатно і красиво висловлювати особисті почуття. Для юних Л. Скоромна підписувала автографи з надією, що справжня лірична пісня буде і в них.

...Плануються гастролі Україною та Росією.

● Людмила ДЕХТЯРЬОВА

НЕЗАБУТНІЙ ШУЛЬЖЕНКО

бачити меморіальну дошку з написом: “Тут народилася і жила з 1906 по 1930 рік велика співачка та актриса Клавдія Іванівна Шульженко”. У двір із саморобною сценою збиралися глядачі, — сусіди з прилеглих будинків. Виступав “дитячий театр” із яскравою лідеркою Клавою. У свої неповні 17 вона пішла потайки від родини “погостити в актриси” до авторитетного Харківського драматичного театру. Долаючи хвилювання, проспівала батькову улюблену “Розпрягайте, хлопці, коней”. Чуйний вихователю акторів, Синельников, розгледів потенціал артистичної дівчини. До трупи прийняв, та зобов’язав віддати вільний час навчанню.

Уже досить скоро окреслився її сценічний напрямок: пісня-міні-спектакль. Клава почала шукати власний репертуар. У Харкові першу пісню особисто для неї написав Юлій Мейтус.

Необхідність працювати разом із чоловіком привела Шульженко до Ленінграда. І вже в 30-ті роки почула з вуст В. Мєсєрхольда цікавий комплімент — “Вертинський в юбке”. Олександр Вертинський, гордість Києва. Вважається фундатором ліричної пісні ХХ століття у світовому масштабі. “Вертинський у спідниці”, гордість Харкова, випрацювала для пісні еталон вищої проби, що діє і

відбудовою розореної Батьківщини. І знову ніяких пафосних пісень, лише чиста щира лірика.

— Вона була мужня й чесна не тільки на війні, — розповідає Любов Скоромна. — Під її творчий марафон не стелилася килимова дорожка (разом 2 тисячі концертів і 300 пісень, яким Шульженко дала життя). Скільки разів наражалася на злу та лицемірну радянську цензуру, на слабодухість тих, хто оспівував “любих вождів народу”. Не підписала жодного листа з наклепами, ні про кого не казала погано, а якщо треба — відкрито відстоювала гідність свою та інших. Справжня козачка. Зауважимо, що закиди проти неї можуть у наш час сприйматися навіть як компліменти з долею чорного гумору. А якщо це 1947 р., коли йшло чергове сталінське “полювання на відьом”, пасквіль Н. П. Смирнова-Сокольського був реальною загрозою її життю та творчості. Шульженко з обуренням відповіла відкритим листом до Парткому: “Смирнов-Сокольський клеветает на советскую эстраду, говоря о том, что некоторые работники, и среди них я, элегантно наряжаются в туалеты, тем самым подражая западноевропейской моде... В песнях много лирики и любви... Я полагаю, что в условиях нашей радостной

затора, было викликано в Управління культури, де він почув: “Чтобы человека похоронили (?) или чествовали в Колонном зале, нужно решение Центрального комитета партии. Такого решения нет. Сообщите Клавдии Ивановне, что эта часть юбилея отменяется”. Далась-таки взнаки колишня “душевна розмова” з Фурцевою — міністром культури, яка намагалася принизити співачку. У відповідь пані міністр почула, що є лише ткалею з фабрики і такою залишиться. А хто така Шульженко, вона як міністр мусить знати.

Попри все вона блискуче провела свій ювілейний концерт. Справжня Королева Колонного залу співала так, що слухачі вставали, і овації тривали по 10 хвилин. Преса була одностайна: неймовірним чином голос 70-річної співачки линує яскравіше, ніж у повні сил молоді роки. Загалом репертуар Шульженко складає унікальну енциклопедію почуттів наших батьків, подекуди й нас, майже за все ХХ століття з його жорстокими випробуваннями, святами й буднями.

Даючи згоду на виконання небувалого сольного концерту, Л. Скоромна насамперед подумала про свого концертмейстера, народного артиста України А. В. Кухарева. Саме йому був

МУЗИКА, ЩО ЄДНАЄ ПОКОЛІННЯ

ЗГАДУЮЧИ ІМЕНА

У Київській дитячій музичній школі №26 відбувся вечір, присвячений видатному українському композитору, народному артисту України Ігорю Наумовичу Шамо. Його підготувала викладач-методист теоретичних дисциплін Зоя Барська, яка запросила на вечір дружину поета-пісняря Дмитра Луценка Тамару Іванівну. З. Барська, досконало ознайомившись з життєвим та творчим шляхом І. Шамо, розповіла дітям про його любов до української народної пісні (він зробив 31 обробку народних пісень), про дружбу з поетом Дмитром Луценком. Разом вони часто подорожували в різні куточки України і написали багато пісень.

Ігор Шамо виявив своє обдарування в різних музичних жанрах. Це і симфонічні й вокально-симфонічні твори (ораторії, кантати), камерно-інструментальні, зокрема фортепіанні сюїти — “Українська”, “Класична”, “Гуцульські акварелі”, “Тарасові думи”; квартети, прелюдії для фортепіано, 10 концертних п’єс для бандури. Він писав хори на вірші І. Франка, романси на слова Л. Українки, А. Малишка, П. Воронька, Р. Бернса. Особливо композитор

любив поезію Т. Шевченка, і написав 10 романсів на його вірші, в “Баладі про братерство” використав мелодію пісні “Ребе та стогне Дніпр широкий”. В фортепіанній сюїті “Тарасові думи” звучать мелодії “Думи мої” та “Заповіт”. І. Шамо написав хорову оперу “Ят-ранські ігри”, в основу якої образне дійство справжнього купальського обряду. Композитор також створив музику до 40 кінофільмів і театральних вистав.

Тамара Іванівна Луценко розповіла про багатолітню і міцну дружбу композитора і поета, що почалась в 1946 році, вони разом пройшли дорогами війни.

З великою увагою слухали учні історію створення пісні “Києве мій”. А популярна пісня “Осіньне золото” була написана для вистави “Пора жовтого листа” в театрі імені І. Франка. Вона дала назву щорічному фестивалю в Березовій Рудці та в Києві, де з 2001 р. Вручають літературно-мистецьку премію імені Д. Луценка. За сумісний творчий здобуток в 1976 р. І. Шамо та Д. Луценко були удостоєні Державної премії України імені Т. Шевченка.

На вечорі звучали вірші Дмитра Луценка, Оксана Зоряка та Аліна Ібраїмова виконали ві-

ночок українських пісень та пісні на вірші Т. Шевченка.

У цій школі традиційними вже стали творчі зустрічі з видатними діячами культури та викладачами вищих мистецьких закладів. У рамках музич-

ного лекторію пройшли лекції-концерти, присвячені ювілейним датам В.А. Моцарта, Д. Шостаковича, О. Холодної, вечір обрядових пісень.

● Дмитро ЧЕРВІНСЬКИЙ

ЗАСЬ МОЛИТИСЯ
УКРАЇНСЬКОЮ

Святогір'я — блакить куполів перекликається з глибокою блакиттю небес. Тієї суботи всі охочі дісталися до найдальших печер — житла давніх затворників, що своїм подвижництвом створили славу цим крейдяним горам. Вечірній дзвін благовістом лунав в околицях. Служба Божа у величному соборі заспокоювала, налаштовувала на покаяння і вирішено було вранці встати раніше, щоб неодмінно встигнути на вранішню. У неділю дзвін ще затемна покликав на добре освітлену дорогу до храму. Тексти Святого Писання звучали виразно, злагоджений спів хору — вище за всі мирські похвали.

ЧУЖИНЕЦЬКА ОСВІТА

Зі сторінок газети хочу звернутися до міністра освіти України. Пане Ніколаєнко, Ви руйнуєте все українське! Непомітно для людського ока Ви з 1 вересня 2005 р. ввели в українських школах обов'язкове вивчення російської мови з 5 класу. Я не проти російської мови. Адже, як говорив К. Маркс: "Скільки мов ти знаєш — стільки разів ти людина". Але я проти того, щоб з її допомогою знищувалася Україна як незалежна, суверенна держава. Немає мови — немає нації. Немає нації — немає держави. А людство в своїй різноманітності — творіння природи. Те, що створено природою, — вічне, і ніхто не дав права людині втручатися в цей процес. Я, як писав Т. Г. Шевченко, не хочу, щоб ми стали рабами, підніжками, гряззю Москви. А саме через нав'язування нам силіміць російської мови руйнується

МОВНИЙ «ГРІХ»

Обдумуючи свої гріхи і сподіваючись на милосердя Господне, просувалася я до посередника між Богом і людьми. Сповідь моя була не дуже довгою, і відразу пролунало запитання, коли сповідалася раніше. "Минулої неділі в Маріуполі", — відповідаю. А треба сказати, що каялася я на рідній мові, бо молитвам свого часу навчила мене бабуся, що жила на Полтавщині, в розташованому на високому правому березі Ворскли селі Сокілка. Дерев'яна церква там підносилася прямо поряд із її садком, і шоліта ми не пропускали жодної служби. Царство їй небесне, голубоньці моїй, побожна була

старенька. Віку їй відпустив Господь 95 років у доброму здоров'ї. Але повернуся до сповіді.

Дізнавшись, що відвідую я в Маріуполі українську церкву, чернець сказав, що це зрада (сповідаюся, не Господа Бога нашого, а чіхось земних інтересів), і запропонував мені відмовитися від неї в обмін на відпущення гріхів. Пропозиція видалася блюзнірською, і я залишилася нерозкаяною. Недільний день був похмурим, але промінь, що зазирнув через південне віконце собору, підбадьорив, і подумала я про те, що трапилося, так: "Іди й не гріши, щоб не було потреби в таких сповідниках,

на зовнішність — праведників, а всередині лицемірів і беззаконників". Замовляти Сорокоуст для близьких із таких вуст не стала, пробач мене, Господи. І якщо впаде на наші голови і храми гнів апокаліпсиса, про який писав Іоанн Богослов, то не так через нас, грішних, як через пастирів наших неправедних.

Українська мова в наших краях викликає страшне неприйняття і у державних установах, і в приватних магазинах, а вже в тролейбусі слова "Будь ласка, дозвольте пройти" сприймаються гірше за мат. Але щоб у церкві на цій підставі відмовили в сповіді... анафеми тільки не вистачає.

● **Лариса КОЗЛІКІНА,**
м. Маріуполь

ВТРАТИЛИ КІЛЬКА ПОКОЛІНЬ

ся наша культура, звичаї, обряди, традиції. Виростають не свідомі українці, а перевертні, які до ладу не знають ні російської, ні української. Російська мова активно використовується як засіб для знищення України як держави, українців — як нації. Наші 40 % світових запасів чорноземів, працелюбне населення, вродливі дівчата, одні з кращих у світі жінки-господині, хлопці — першокласне гарматне м'ясо — спокою не дають північному сусіду. Він досі не вірить, що втратив це назавжди, звідси й такі потуги: за будь-яку ціну повернути Україну в лоно сучасної російської імперії.

Не знайшлося годин для викладання народознавства, такого

потрібного, особливо для Донбасу, Криму, півдня України предмета, а для обов'язкового вивчення російської мови — знайшлися. У ВНЗ скорочено курс історії України, ділової української мови. У Вас не вистачило розуму перейти на навчання дітей нацменшин рідною мовою лише в початкових класах, адже так робиться в усіх державах світу, зокрема в країнах Євросоюзу. При такій недолугій політиці Міністерства освіти ми вже втратили не одне покоління дітей.

● **Анатолій ЛИСАК,**
м. Нова Каховка
Херсонської обл.

Фото О. Литвиненко

ПАМ'ЯТІ ТОВАРИША

На 70-му році обірвалося життя Івана Овсієвича Пилипенка-Косача, нашого колеги, позаштатного фотокореспондента газети "Слово Просвіти".

26 травня 2006 року був останнім днем земного життя Івана Овсієвича. У цей день — 100-річний ювілей київської "Просвіти" — він у Київському університеті "Київський політехнічний інститут", випускником якого був, відзняв науково-просвітнянську конференцію. Шлях через парк КПП, біля стіни-пам'ятника полеглим у Другій світовій війні студентам і викладачам КПП, став його останньою землею дорогою.

Іван Овсієвич був достойним нащадком старовинного козацького роду Пилипенків-Косачів на Золотоношці. Як родовий козак, мав відповідні документи, видані Російською імперією про "сослов'я в імперії". Він входив до складу Міжнародної асоціації "Козацтво", у якій ми разом працювали у Раді старійшин.

Мені було легко і приємно працювати з паном Іваном і у "Козацтві", і в товаристві "Просвіта". У його особі я мав чесного, принципового й наполегливого однодумця. Іван Овсієвич умів відстоювати власні думки й погляди, але робив це без крику й галасливості. Його характеру були притаманні інтелігентність, обов'язковість, принциповість.

Щирий патріот, він самовіддано любив свою сім'ю, родину, Золотоношину, Україну. Працював для них до останнього дня.

Пішла від нас гарна людина, перестало битися серце відданого українця, відійшла у вічність душа просвітлянина й козака Івана Овсієвича Пилипенка-Косача. Останній день життя ніби поєднав усю сутність життєвого шляху, дії і чину цієї талановитої особистості. На просвітнянській ноті обірвалася його земна пісня швидко й негадано.

Іван Овсієвич поспішав, щоб віддрукувати фотографії, занести в редакцію газети "Слово Просвіти" і встигнути на урочистості в Театр оперети, присвячені 100-річчю київської "Просвіти".

Проводжали його в останню дорогу рідні і багато друзів — з Києва в Золотоношу, на малу батьківщину, рідну Черкашину, яку він щиро і гаряче любив, якою пишався і ніколи не забував.

Тож і в наших серцях залишиться добра пам'ять про Вас, наш побратиме-козаче, наш щирий просвітлянин. Хай пухом буде для Вас наша українська земля, щирим сином якої Ви були. Вічна пам'ять.

● **Михайло СОПІВНИК**
від колективу просвіт'ян

НЕЗАЛЕЖНА ДУМКА

Оцінюючи результати виборів до Верховної Ради України, ловлю себе на думці, що справді, "революція поїла своїх дітей". Національно-патріотичні сили, що були стрижнем Майдану і привели до влади всенародно обраного Президента В. Ющенка, залишилися за бортом. Хто ж тепер захищатиме українські національні інтереси у Верховній Раді V скликання? Мабуть, один, а точніше, останній із "могікан" Володимир Яворівський, якого я не можу уявити у сесійній залі поруч із власником Харківського ринку Фельдманом, який нищить Харківську "Просвіту". Річ у тім, що протягом останніх 15 років національно-демократичні сили діяли одноосібно, розрізнено, "поїдаючи" один одного, тим самим звільнили місце для Партії регіонів, БЮТу та НСНУ, яким нічого не залишилося, як просто поділити на трьох електорат, а отже, й місця у Верховній Раді. Знову надмірні амбіції, небажання об'єднатися, згуртуватися заради національної ідеї привели до провалу.

Після парламентських виборів до влади у центрі і на місцях прийшли представники олігархічних кланів і скоробогатки — бізнесмени, далекі від народу. Вони прийшли для задоволення своїх кланово-маргінальних інтересів. А "лишарі національної ідеї" залишилися в меншості серед розмаїття перевертнів, що замкнули диявольське

ПІСЛЯВИБОРНИЙ АНАЛІЗ ПОЛЬОТІВ ТА ПРОЛЬОТІВ

коло: гроші—влада—гроші. Фактично в суспільстві відбувся державний переворот. Новий склад Верховної Ради — це клуб олігархів, представників крупного капіталу, яких народ змушений був обрати, бо "самоїди", ура-патріоти в цей час нещадно нищили один одного.

Неймовірно розростаються силові та різного штибу каральні органи, чиновницько-бюрократичний апарат — на одного працюючого один чиновник. А яка користь від їхньої роботи, обласна адміністрація дублює функції обласної ради. Кількість чиновників збільшується, а життя не покращується. Ще 2—3 десятиліття тому в сірій будівлі по вулиці Кірова в обласному центрі досить мирно співіснували дві служби — служба безпеки та міліції, а тепер один тільки міліцейський хмарочос уже не вміщає стражів порядку, вони займають ще й дитячі садки, школи. За які гроші гранітом облаштована прокуратура, суди, відділ юстиції, податкові та інші фіскальні органи, представникам яких щорічно підвищується і так немаленька зарплата на тлі збіднілого населення. Проте в суспільстві неймовірно зростає злочинність, наркоманія.

Чому держава вичавлює з країни працездатну молодь, яка заповнила закордонні борделі та малооплачувані робочі місця? Без війни Україна

втратила 10 млн. своїх кращих синів і доньок. А все тому, що в державі немає національної ідеології, а в молоді відсутні віра та ідеали. Де патріотичні молодіжні організації, безплатні спортивні секції, спортмайданчики, гуртки художньої творчості? Натомість, як чортополох, ростуть ресторани, бари, кафе, нічні клуби з гральними автоматами, інтернет-кафе, де молодь витрачає останні батьківські копійки. Мабуть, щось не так у цій державі. "Не туди б'єш!" — сказав би О. Довженко.

Державне чиновництво зараз, як і раніше, переймається більше перерозподілом маєностей учорашніх правителів, аніж духовними потребами й відродженням національної ідеї. Алкогольні ділки вміло грають на амбіціях управлінців-адміністраторів різного рівня: учорашню куфайку міняють на онучу з когорти "любих друзів" за принципом: кум-земляк.

І тому прогнози невтішні. Україна в найближчі роки або скнітиме на задвірках Європи, або повертатиметься в лоно старшого брата — Росії, яка спить і бачить Україну своєю губернією. Але ще міцніше сплять українські патріоти, до яких хочеться закричати: "Прокиньтесь, об'єднайтеся, згуртуйтеся, брати мої українці, бо лихо вам буде!"

● **Борис МАНЖЕЛА,**
м. Суми

ДО 130-РІЧЧЯ
ЕМСЬКОГО УКАЗУ

«НЕ ТАК ТІІ ВОРОГИ, ЯК ДОБРІІ ЛЮДИ»

30 травня 1876 року під час відпочинку в пруському курортному містечку Емс, "найліберальніший" в історії Російської імперії цар Олександр II підписав указ, який, по суті, перекреслив факт існування 25-мільйонного (на той час) українського народу.

"Не допускать ввоза в пределы Империи каких бы то ни было книг и брошюр, издаваемых на малорусском наречии. Печатание и издание в Империи оригинальных произведений и переводов на том же наречии воспретить... Воспретить также различные сценические представления и чтения на малороссийском наречии, а равно и печатание на таковом же текстов к музыкальным нотам..."

Це лише уривок з указу, що був підписаний царем 130 років тому. Але ж був хтось, хто готував цей мерзенний папір на підпис?

Трохи історії. Ще 1863 року до Київського цензурного комітету надійшов рукопис "Притчі Господа нашого Ісуса Христа на українській мові розказані". Головний київський цензор Новицький доповів про це міністру внутрішніх справ Росії Валувеву. Був висловлений глибокий сумнів у тому, що українцям треба читати Євангеліє українською.

Цитую: "Образование в России производится на общерусском языке и употребление в училищах малороссийского наречия нигде не допущено". І твердження, що дуже нагадує дивні рішення Луганської, Харківської, Донецької рад: "Большинство малороссиян таким состоянием вполне довольны..."

Валуєв у своєму листі до царя, переказуючи інформацію цензора, уточнює: "Никакого особенного малороссийского языка не было, нет и быть не может". А якщо немає мови, то про які книжки та й про все інше йдеться?

Валуєвський циркуляр 1863 року передував Емському указу 1876-го і найстрашніше те, що його посилення на "большинство малороссиян", яким рідна мова тільки заважала і була непотрібною, — справедливе...

Оте страшное й підле малоросійство, як через сто років стверджував Євген Маланюк, проявило в нас рабський феномен національного самозаперечення, що існує, на жаль, і сором ще й зараз.

А до утвердження цього ганебного явища активно долучалися тодішні ЗМІ (про сьогоденні мовчу).

Особливо старалася газета "Киевлянин", її редактор Шульгин і донощик Юзефович. Саме той Михайло Юзефович, який допис на Кирило-Мефодієвське товариство у якого Тарас Шевченко у своєму "Журналі" назвав зрадником. Велике задоволення, очевидно, мав від усвідомлення, що "малороссы никогда не ставили родину (Україну) выше отечества (Російської імперії)".

Тому й строчив доноси, викриваючи ворогів імперії. І, напевно ж, не тільки він, а й добра купа "землячків".

Результат не забарився...

● **Зоя ДІДЕНКО,**
голова хмельницької
міської "Просвіти"

Серджіо Бідзаррі.
“Несправжня медуза”

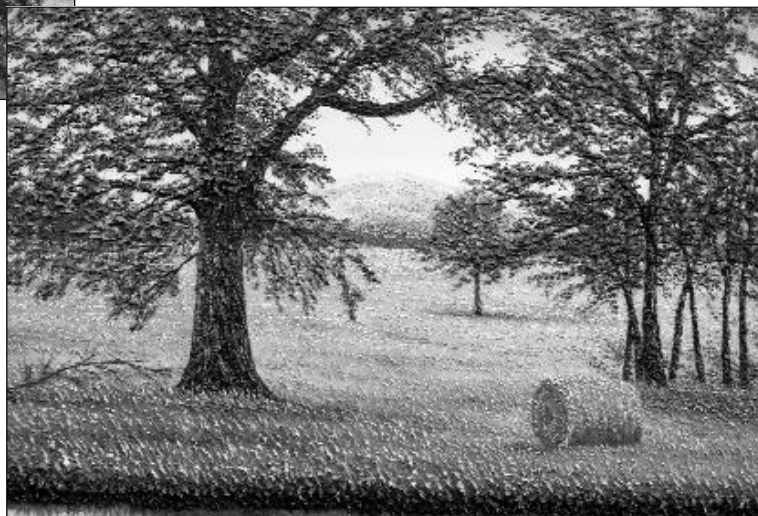
Мистецький досвід італійських майстрів цікавий і для наших професіоналів. Адже всі твори позначені яскравою самобутньою творчою манерою, і кожен митець ішов до цього власним шляхом. І не завжди там були художні академії чи студії. Найповажніший за віком і, може, найвідоміший у своїй країні Серджіо Бідзаррі у юності вчився на музиканта. Але, як сам зізнався, насправді щоранку, загорнувши шматок хліба, поспішав на вокзал, аби вирушити до Риму чи Флоренції, знов у зали знаменитих галерей і музеїв. Подовгу розглядаючи шедеври майстрів Відродження, він набував власного живописного досвіду. Коли продав уперше свою картину, зібрав усіх друзів і пригощав, доки не скінчилися гроші.

Антоніо Гандоссі ще в дитинстві успішно розмальовував стіни своєї домівки, а в початковій школі вже представив виставку з сорока малюнків. Тож не сумніваючись щодо свого професійного вибору, мав один лише клопіт: як об'єднати дві пристрасті — живопис і мандри. Це йому вдалося, бо, мандруючи Європою, також вивчав досвід великих майстрів усіх часів і народів. Академічна освіта і серйозний фах архітектора й дизайнера не змінили веселого характеру римського художника, який жартує в своїх сюжетах, на зразок картини “La restaurant”. А ще за лічені хвилини створює портрети друзів на ресторанній серветці.

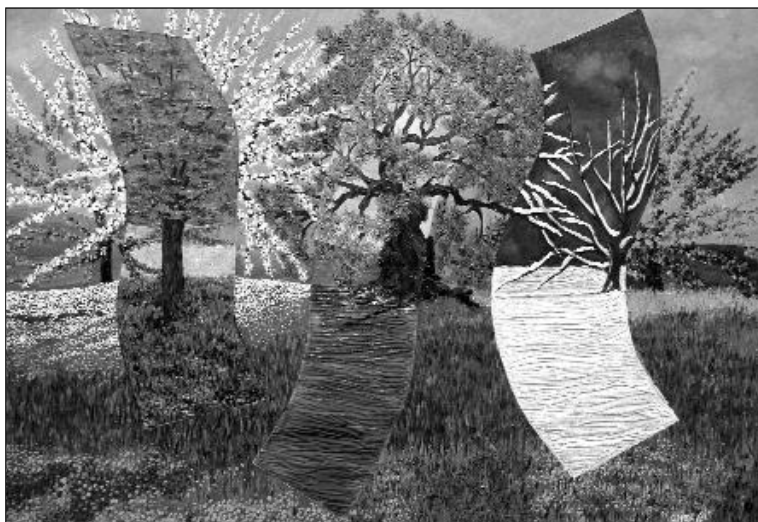
Джанкарло Валентіні — президент асоціації “Сполето арте” зрозумів, що він художник, коли намалював зворушливий образ дивака у незграбних черевиках зі шнурками, що майорили в повітрі, і величезному капелюсі, який закриває лице. Проте глядачу достатньо і цих аксесуарів, аби зрозуміти, що цей добрий і трохи сумовитий прочанин — сам художник, що йде по світах власного життя, розповідаючи свою історію всім зустрічним. Завжди залишаючи обчя яскраві сцени людського буття, рожеві піраміди міст і квітучі долини, він самотній у цьому світі, але й необхідний йому.

Власне, ця філософська тема домінуюча у творчості сучасних італійських майстрів — діалог зі світом, який різко змінився за минуле століття, і вразливий душі все важче у цьому деструктивному середовищі. Усезростаюче прагнення повернути омріяний Едем, гармонію людини і природи.

Пора вічного сяючого літа і радості життя у картинах Серджіо Бідзаррі, що грою барв і манерою письма нагадують джазові композиції. Домінанта золотого кольору утверджує красу буття і любові, що

Джене Помпа. “Сцена ланів”

Антоніо Гандоссі. “Чотири пори”

пронизує світ, як сонячне проміння. У цьому своєрідний творчий маніфест митця, який пише вишукану музику своїх полотен, де всі персонажі є головними героями: Природа і люди, німфи і ельфи. А може, ми з вами у забуттю, але бажаному відчутті розкритості й волі свого тіла. Світ природи на полотнах Бідзаррі первісний і безмежний, яким він, можливо, був у дитинстві людської цивілізації. Цю гармонію художник підкреслює повітряною аурою, яка міражно огортає і земну флору. Люзія марева досягається зваженим співвідношенням теплих і холодних тонів, це скоріше пейзаж-мрія, нірвана для стомленої цивілізацією душі. І входження в такий стан має бути неквапним, споглядальним, митець ніби відкриває нам лише частину, якийсь фрагмент безкінечного простору. Життєдайна сила любові й гармонії як протиставлення деструкції сучасного життя — ось що читається в полотнах маестро Бідзаррі, як його шанобливо величають колеги і мешканці Сполето. В літній усмішці його сюжетів є трохи меланхолії, як жалю за світом гармонії, що його втрачає людство у світі природи і власного духовного середовища. Як пишуть про ці картини критики, в них живе літературно-антропологічна суть справжнього умбра.

Ланфранко Фіноккіолі. “Верф”

СОНЯЧНА ПАЛІТРА ІТАЛІЙСЬКИХ МАЙСТРІВ

У Київській міській галереї “Лавра” відкрилася виставка “Барви італійської Умбрії” за участю відомих італійських художників асоціації “Сполето арте”: Джанкарло Валентіні, Серджіо Бідзаррі, Джене Помпа, Вера Гарофало, Антоніо Гандоссі, Альфредо Тітта, Ланфранко Фіноккіолі. Це перша велика виставка сучасного італійського живопису в Україні. Асоціація “Сполето арте” широко відома в Італії своїми благодійними акціями на допомогу хворим і постраждалим від стихійного лиха. Нинішня виставкова акція започатковує співробітництво в галузі культури і мистецтва між Головним управлінням культури і мистецтв виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) та Департаментом культури регіону Умбрія (Італійська республіка) у рамках міжнародного проекту “Київ — Європейська культурна столиця — 2010”.

Джанкарло Валентіні. “Жива Бефана” (фея)

них геометричних ліній арок і колон з'ява містичних об'єктів — лицарських обладунків замість живих суперників чи вітрильника на підлозі кімнати сприймається як запрошення до осягання світу безкінечного. Світу, в якому, можливо, реальнішим за вічний мармур колон є жива людська фантазія, мрія, що матеріалізує міражі. На його естетичний світогляд мали значний вплив еллінська культура і мистецтво епохи Відродження. Майстер синтезує ці враження у багатьох сюжетах. Ланфранко Фіноккіолі зустрічався і мав спільні виставки з творчою елітою — Гуттузо, Міро, Далі. Його полотно “Святий Франциско — послання миру” перебуває в колекції Пінакотеки Ватикану.

Римський художник Джене Помпа продовжує традиції італійської пейзажної школи в композиціях із обов'язковими елементами природи і архітектури. Однак панорама його ландшафтів виходить за рамки картини. Перспектива полотна, що втягує погляд у простір далекого горизонту, — це “Лавандові долини” Джене, що їх знають у багатьох країнах Європи. Індивідуальна техніка фактурного конструювання пейзажу за допомогою шпателя на виписаній лєсировками площині створює ілюзію реальності, подорожі кожного глядача до обривів і осяяних галявин. Разом із природою ми переживаємо пори року власного життя, і кожен митець зображує у спектрі радісних барв буття. Критики ще називають його поетом кольору, який створює симфонію відтінків, завдяки цьому пейзажі персоналізовані, з внутрішнім настроєм тихої ніжності, задумливості, але незмінно сповнені позитивного заряду. Художник нагадує нам про можливі шляхи в краї світлих одкровенень, де знімає втому життя ме-

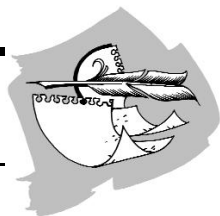
дитативне споглядання навіть одного дерева на сонячній галявині. Інколи він залишає у своїй картині глядачеві дорожній знак з ім'ям того, хто може супроводжувати вас у ті щасливі закутки. На знаку зазначено ім'я: “Джене Помпа”.

Заглиблення у світ почуттів на межі реальності і сну магією кольорів відтворює Альфредо Тітта. Власне, колір є сюжетом і домінантою полотна, де майстер із виваженою точністю еквілібриста витримує рівновагу: сповідуючи, як принцип, рафіновану естетику колористичної композиції і водночас передає напружену пульсацію кольору, створює складну ритмічну архітектоніку площин. Ці картини, мов кардіограма почуттів макрокосмосу, ім'я якому — людина: це колекція наших емоційних сплесків, люмінесцентних грозивих розрядів, смарагдово сяючих хвиль ніжності і якихось дитинних інстинктів. Художник і скульптор Альфредо Тітта, за власним зізнанням, завжди був далеко від академічного стилю, його приваблює пошук нових творчих мотивів і стимулів.

Калейдоскоп образних засобів, гру з елементами і створення нових колористичних комбінацій представляє в своїх творах Антоніо Гандоссі. Він художник-оповідач. Інколи казкар, святкуючи радість життя, складає гербарій незвичайних барв рослинного світу. А іншого разу сторінка його повісті про життя іронічно-тривожна, художник не моралізує, а щось підказує глядачеві своєю улюбленою манерою зіставляти чи об'єднувати об'єкти, алхімією кольору передавати відтінки почуттів. Він художник-архітектор, тож інколи викazuje прагнення структурувати свої полотна відповідно до принципів архітектури. Та якими б не були образні рішення — фігуративними чи абстрактними, контакт із глядачем відбувається одразу, схоже, що художник навіть передбачає момент взаємного споглядання. Якесь об'єкти з живописного простору вибудовуються в асоціативний ряд нашої уяви, і хтось знайде себе в людному натовпі, а хтось упізнає свій смуток в очах самотнього смішного лицедія.

Загалом виставка художників асоціації “Сполето арте” сприймається як кольорова симфонія, присвячена прекрасній Умбрії. Привітаймо себе, що це довгоочікуване знайомство відбулося.

Валентина ДАВИДЕНКО

СПОГАДИ

•

Якщо скористатися мовою літописця, то слава про Сергія Архипчука пройшла по всій Україні. Його творчий діапазон вражає. Він досвідчений діяч фестивального руху в Україні, керівник та ідеолог колективу поетичного театру “Мушля”, викладач Університету культури й мистецтва. Він уміє ставити оперні й драматичні вистави, фестивалі дійства, концерти, ювілейні свята і церемонії. І це, певно, не від всеїдності, а від творчого азарту й широкого кола уподобань.

У Сергія гарний родовід (він народився 1960 року на хуторі Ганнівка на Рівненщині в сім’ї сільських трударів) і чудова освіта — Дніпропетровське державне театральне училище (актор драматичного театру) і Московський державний інститут театрального мистецтва ім. А. Луначарського (режисер музичного театру).

Сергій Архипчук — лауреат Міжнародного конкурсу режисерів естради (Москва, 1989 р.); “Режисер року” (фестиваль “Нові зірки старого року”, 1994 р.); Вагнерівський стипендіат (Байройт (ФРН), 1997 р.).

Серед розмаїття його постановок “Юланта” П. Чайковського і “Набукко”, “Отелло” Верді (Донецьк), “Мачуха Саманішвілі” Г. Канчелі, (Дніпропетровськ, краща вистава 1987 року), “Пан Коцький” М. Лисенка (Коломия, 1991 р., лауреат I Міжнародного конкурсу ім. М. Лисенка), “Аїда” Верді (Львів), “Пігмаліон” Б. Шоу (Ніжин), шоу-вистави з Гуцульським естрадно-фольклорним театром-студією “Заграва” (головний режисер, гастролі в містах: Вроцлав, Москва, Монреаль, Торонто та інші) тощо.

“НАЙБІЛЬШИЙ ПРОКОЛ — ЦЕ РОБОТА, ЩО НЕ ДІЙШЛА ДО ЛЮДЕЙ”

— Сергію, цікаво дізнатися, яким є Ваш режисерський конёнок? У чому Ви найбільш потужно почуваетесь?

— Є так звані кордони і береги, які відокремлюють Сергія Архипчука від іншої режисури. Є знакові речі в різних жанрах, — це опери “Аїда” і “Набукко”, рок-фестивалі “Мазепа-фест” і “Тарас Бульба”, фестиваль авторської пісні та співаної поезії “Оберіг”, авторський вечір поета Павла Мовчана тощо, в яких проглядається мій почерк. Як за кісткою можна зрозуміти, що це динозавр, або засць, або мамонт, чи якась інша істота, так, мабуть, можна сказати, що це я, а не хтось інший.

Для мене найважливішими є національна визначеність, глибинне й чітке усвідомлення того, на якій землі я живу і хто зі мною поруч стверджується. Мені здається, що цей нерозривний зв’язок, жива судинна система відчутна в різних моїх постановках, які зроблені в різних формах і різних жанрах.

А взагалі я дипломований оперний режисер, але завжди готовий до будь-якого іншого матеріалу. Життя привчило мене до того, що треба казати тільки те, що можеш сказати тільки ти, незалежно від матеріалу: чи то мелодрама, дитячий твір, поетична вистава тощо. І цим ти будеш цікавий.

— Чому оперний режисер узався за рок-фестивалі? Це замовлення чи Вами рухає внутрішнє знання жанру?

— Тут інше. Для мене це питання більше культурологічної справедливості, тому що при абсолютно безпардонній, безапеляційній ситуації з окупованим інформаційним простором в Україні, рок і бард-фестивалі були громадянськими вчинками. Наприклад, полтавський “Мазепа-фест” заснований колишнім дисидентом Миколою Кульчинським, мною і музикознавцем Олександром Євтушенком. Для нас ідеологія фестивалю — оприлюднити те, що є сьогодні цікавим у часі, є образом цього часу, формує цей час. Ми вивели на світло ті гурти, які існують, але яких ніби немає.

— Чим Ви пояснюєте змову мовчання навколо них?

— Тим, що відбувалося і сто років тому: національною розмитістю, продажністю, зацикленістю на сусідському городі. Політики,

певні мас-медійники, приходячи додому, заглядають у власний холодильник, а не в сусідський, але на інформаційному городі вони порпаються у сусіда, а той тільки радий, бо просуває свою продукцію за наші гроші.

Поруч із нами живуть угорці, австрійці, поляки, німці, словаки, румуни, які мають свою неповторну культуру, а ми відверто зациклені на старшому браті. “Зацаровані на Схід”, — сказав колись Тичина, ці чари досі багатьох надихають, вони дивляться через зачаровані окуляри, і найгірше, що ті окуляри на серці й у голові.

— Якими роботами Ви найбільше пишаєтеся? Чи траплялися провали?

— Мене вельми тішить одна з останніх робіт — “Заповітне” Миколи Вінграновського в поетичному театрі “Мушля”. Ми безупинно говоримо про відродження, хоча є речі, котрі

був жажливий ляп, особливо з огляду на зміст задуманого. Я б не побажав такого нікому з режисерів.

Найбільші ляпаси — у снах. Мені досі сняться режисерські сні про те, що все зривається: декорації, світло й звук вийшли з ладу, ведучі або захворіли, або не вивчили тексту. Сон повторюється у різних варіаціях і чомусь пов’язаний із фестивалем “Тарас Бульба”.

“КОЛИ ТИ НЕ Є, ЦЕ ЗНАЧНО ТЯЖЧЕ, НІЖ КОЛИ ТИ Є”

— У мене складається враження, що Україна потерпає від дефіциту режисерів. Наприклад, більшість провідних театрів очолюють літні режисери, які часто запрошують для постановок молодших колег з інших країн, наприклад, із Росії, Грузії, Італії. Ваша думка з цього приводу?

— Можна узагальнювати і не узагальнювати. Якщо говорити про Національний театр опери та балету імені Шевченка, то там ситуація з режисурою більш ніж кризова. Замість того, щоб вирощувати, підтримувати своїх фахівців, вірити в них, театральні керівники намагаються взагалі обходитися без постійних режисерів, як це донедавна було в Львівській опері, як нині є в Донецьку, в Одесі, схожа сумнівно-непевна ситуація в Харкові, в Дніпропетровську...

СЕРГІЙ АРХИПЧУК: «ДЛЯ МЕНЕ НАЙВАЖЛИВІШОЮ Є НАЦІОНАЛЬНА ВИЗНАЧЕНІСТЬ»

Сцена з опери Д. Верді “Аїда”

вже не можливо реанімувати, а от щодо поетичного театру, традиція якого існувала впродовж багатьох десятиліть, я нутром відчуваю, що цю прогалину треба засівати, і мені здається, те, що ми зробили, дозволяє побачити й наш час, і наші проблеми, і по тому, як глядач реагує на певні моменти, можна зрозуміти чимало про самого глядача.

І найголовніше те, що від Рівного до Донецька, від Полтави до Києва, незалежно від мови і традицій, цей поетичний колаж Вінграновського сприймався людьми, він потрібен, і саме в такій динамічній сценічній формі.

Пишаюся постановкою опери “Аїда” у Львові, пишаюся фестивалями, які мали своє обличчя, драматургію, сценографію, концепцію, стилістику.

А щодо провалів і проколів... Це ж найкращі наші вчителі! Найбільший прокол — це втрата роботи, коли вона не відбувається взагалі. А відверті провали я забув (сміється).

Хоча... Згадую таке. Ще за радянських часів ми робили дуже трагічне дійство, пов’язане з десятиліттям із дня смерті й сорокаріччям із дня народження Володимира Івасюка. Тоді було дуже багато опору, чимало кадебістів нишкли в залі. Дирекція театру імені Заньковецької дала нам на поміч дещо невірноважену жіночку. Вона відкрила завісу в невідповідний момент, коли на сцені не все ще було готове, хтось зопалу побіг тощо. Це

Театр — це велика розкіш, і советська ідеологічна машина дбала про своїх монстрів, криголамів-велетнів, якими були оперні театри. Тепер це не справа честі держави і, оскільки змінилася система пріоритетів і незалежна Україна дає можливість працювати ліктями на власне “я”, на власну кишеню, ситуація така, як ми її бачимо. Ось і все.

А те що театрами керують літні керівники, то, можливо, річ не у віковій, а в таланті, якби ці літні керівники були талановитими режисерами...

На жаль, в Україні не створено такої ситуації, коли б система вартісних мистецьких пріоритетів була справді очевидною. Часто недолуге, аматорське пробиває собі дорогу, а професійне, талановите затоптується...

— А чи не на заваді клановість, коли своїх молодих і талановитих відпирають заради чужих?

— Тут знову-таки я далекий від узагальнення, треба говорити конкретно. Те, що найкращий театр України — академічний, орденів слави, дружи народів, трьох орденів Леніна і Клари Цеткін перебуває у Верховній Раді, це очевидно. Причому він двомовний театр, який до того ж управно використовує ненормативну лексику. Ні столичні театри імені Лесі Українки, імені Франка, імені Заньковецької, інші провідні драматичні театри України не в змозі сьогодні змагатися з

цим театром. Він багатожанровий, там панує російська трагікомедія, латиноамериканська й індійська мелодрама, італійська комедія, американські бойовики тощо. Український театр, і режисура в тому числі, часто-густо живе не тим життям, яке вирує в приміщеннях цього космополітичного театру. Як легко, наприклад, була затоптана вистава Галини Тельнюк “УБН” (“Український буржуазний націоналізм”) у театрі імені Заньковецької. Можна сперечатися щодо вартості драматургічної, акторської, музичної, але те, що ця вистава була найактуальнішою для мене за всі роки незалежності, — це факт (слава Богу, вона досі йде у Львові). Але дуже легко й швидко київські псевдознавці від театру, люди в червоних халатах і з великими тесаками її зарубали й затоптали.

— Є думка, що українська драматургія слабка, інакше б п’єси наших авторів ставилися по всьому світові.

— Не треба робити зі “всього світу” супераргумент. Колись Катерина II дала добрячий “сармак” французьким літераторам, щоб вони писали про Московію, а інший російський можновладець дав гроші, щоб утворити назву Росія, а не Московія. Це все можна купити і зробити. У світі підробних цінностей, імітації коштовностей не так уже важко роздуть бульку на весь світ.

Із другого боку, згадаймо, як п’єси Коломійця, Корнійчука, Левади, Канівця йшли в театрах по всьому СРСР — це була ідеологія. А те, що зараз відбувається, — теж багато в чому ідеологія: дехто не хоче визнати український театр.

— Сергію, Вас часто можна побачити у філармонії, на виставках художників, на книжкових ярмарках, в опері, в драматичних театрах тощо. Це від всеїдності, чи відбувається акумуляція певних ідей?

— До всеїдності далеко, я б значно більше хотів бачити, ніж можу, до того ж баланую між навалюю інформації і внутрішніми табу, щоб не переїсти тієї інформації.

Під час навчання в ДІТІСі однією з “технологій” було ведення щоденника вражень. І коли мій художній керівник курсу побачив, що один день я в цирку, другий — на концерті італійського співака Джанні Моранді, третій — у Дюссельдорфській опері, четвертий — у драматичному театрі Марселя Марішала, далі — на камерній виставі, на джаз-фестивалі, він сказав: “Я не можу зрозуміти, де ти, а де не ти”. А потім промовив: “А-а, вибач, скільки тобі років? Вісімнадцять?”

Тепер мені далеко не вісімнадцять, але намагання відчувати різні мистецтва не згає, бо вони щільно поєднані з життям. Це як закон сполучних судин. Якщо одну судину підняти, то рівень рідини в іншій обов’язково зреагує. Рок-фестивалі цікаві не тільки як стихія, а як частина життя мого народу, молоді, виникає намагання зрозуміти й підкласти своє вміння, досвід, і не тільки тому, що є біла пляма у висвітленні цього явища, а й тому, що йти незнаними шляхами цікавіше. Ось, наприклад, Андрій Жолдак, вельми яскравий режисер, і той, хто піде його шляхом, буде приречений повторювати. Є люди, які постійно щось повторюють. Для мене цікаво йти своїм шляхом. Є така французька приказка: “Я п’ю з маленької чарочки, але зі своєї”. Я не знаю розмірів моєї чарки, але мені є що сказати і як сказати, і це може бути почуто.

Для того, щоб побачити всі хибі, відхилення, нахили і ракурси режисера або актора, для цього не треба в нього брати інтерв’ю, треба, щоб відкрилася завіса, і ви почали всотувати дійство. Справжнє мистецтво — найбільша винагорода, найбільший гонорар для митця, це той трунок, який не зрівняється з ніякими алкогольним напоями й допінгами.

— А що таке режисура?

— Режисура — це культура. Коли її немає, це відчують усі. А коли є, режисуру можна не помітити, всі подумують, що це так природно: людина вихована, все злагоджено працює. Я люблю вислів Довженка, де йдеться про його мрію поставити такий фільм, щоб у глядача було враження, що сценарист не писав сценарію, режисер не керував знімальним процесом, оператор — камерою, актори не вчили ролей. А все вийшло ніби само по собі, як яблуко, котре росло, дозріло, пригрілося на сонечку і впало.

Спілкувався
Володимир КОСКІН

ЩО ПАМ'ЯТЬ СЕРЦЯ ЗБЕРЕГЛА

ДО НЕБАЙДУЖИХ

“Коли відходить одна людина — з нею вмирає цілий неповторний світ. Коли ж мільйони йдуть у прірву, тоді помирає ціла галактика. Голодомор 1933 р.”

(Слова, викарбувані на дзвоні, що встановлений до 60-ти річчя пам'яті жертв голодомору на Зажур-горі біля міста Лубни Полтавської області)

26 листопада 2005 року на Михайлівській та Софійській площах у Києві зібралися десятки тисяч людей і, похиливши голови, уважно слухали виступ Президента України Віктора Юшенка, який розкривав причини голодоморів і політичних репресій. Присутні, слухаючи й аналізуючи кожне слово Президента, пригадували трагічні події власного життя, бо не можна спокійно, без болю в серці, слухати, що в 1933 році від голоду на території України вмирало 17 людей щохвилини, 25 тисяч — щодоби. На превеликий жаль, став я свідком розмови двох немолодих людей. Узявши свічки, щоб запалити їх у пам'ять жертв голодоморів, один із них зі сльозами на очах розповідає, кого він втрапив під час голодомору 1932—1933 років, а другий з упертою наполегливістю доводить: “Я был коммунистом и останусь им, всё, что делала коммунистическая партия, все правильно...”

А в моїй пам'яті ожили лютевно-березневі дні 1932 року. Село Куколівка Олександрійського району Кіровоградської області. Тут проживали наші дуже працелюбні молоді батьки. За якісь 8—9 років спільного життя збудували хату й усі інші будови: клуню, кошару, конюшню, погріб, без чого не може існувати обійстя нормального селянина. Ті будови не пустували: були коні, корова, вівці, птиця, необхідний сільськогосподарський інвентар та ін. І закономірно, що був і хліб, і до хліба.

А ще в молодій родині було троє дітей. Ваня — 1925 року народження, Галя — 1930 і я, 1928 року. Через одне подвір'я жили татові батьки. У дідуся Лазаря була дуже велика сім'я: сини, невістки, дочки. Тато наймолодший, 1906 року народження. Усі жили дружною сім'єю, і свої потреби забезпечували чесною працею. Дідусь побудувався на горі (село Куколівка розкидане на горбах), тож мав вітряка.

Мали землю, скотину, знаряддя праці й усе необхідне. Нелегка праця селянина, але вона його і годувала, і одягала, і навчала, тож і рід не вмирав.

Здавалося, що страхіття жовтневого перевороту 1917 року, кошмар років громадянської війни, що поглинула більше 20-ти мільйонів кращої працездатної частини населення, роки військового комунізму й інших експериментів над народом із боку “мудрої” комуністичної партії Союзу Радянських Соціалістичних Республік закінчилися. Але не так сталося, як гадалося. Сталіну потрібно було встановити свою одноособову владу над народом Союзу, а особливо над народом України, який домагався незалежності з часів підписання Переяславської угоди (1654 рік).

Він не забув ні гетьмана І. Мазепи (1709 рік, Полтавська битва), ні Пилипа Орлика — автора першої європейської Конституції, ні Симона Петлюри, твори і дії якого були спрямовані проти колоніального становища України, ні молодих героїв Крут, що виступили проти багатотисячної армії Муравйова.

А особливо Сталін не міг змиритися з тим, що значна частина працелюбного українського народу не сприймала його плану колективізації, не хотіла перетворитися на дармову й покірну робочу силу.

У 30-ті роки, виконуючи рішення партз'їздів і радянського уряду, починають насильно загнати людей у колгоспи. Із міст у села направляють революційно налаштованих матросів, солдат, які, розмахуючи перед обличчям сивочолих та й молодих селян револьвером, домагалися “добровільного” вступу в колгосп, назви яким придумували привабливі: “Нове життя”, “Прогрес”,

Батьківська хата здавалася нам найкращою

“Карла Маркса” і т. ін. Щоб земля зародила хлібом, її треба любовно обробляти. А чим? Починається насильне усуспільнення тяглової сили (коні, воли), знарядь праці (плуги, борони, сівалки, молотарки). Якщо й ці методи комусь не допомагали, серед таких були й наші батьки, тоді приходили молодчики й забирали корів, овець, свиней, курей, а також хліб, овочі з погребів — картоплю, буряки й усе інше. Так учинили і з батьками наших батьків, дідусями Лазарем, Гнатом і з усіма членами їхніх родин. Здавалося, все вже забрали, а Сталіну все мало і він посилав в Україну своїх поплічників Молотова й Кагановича, щоб на місці розібралися, чому зривається план хлібозаготівель, і покарали винних.

І знову йдуть “бригади” з ломами, металевими штирями, довбуть подвір'я, клуню, підлогу в хаті. Одна така “бригада” особливо запам'яталася мені.

Смак рідної водиці.
Зліва направо: Іван, Рая, Олександр Кирпенки

Зайшли в маленьку хату п'ятеро, запитують маму: “Де хліб захований?” Мама відповіла, що вже все забрали, немає чим дітей нагодувати, але для них людська мова не зрозуміла. З грубістю почали довбати земляну підлогу, під піччю. Знайшли в горщечку склянку чи дві квасолі — й те забрали, хоча мама дуже просила залишити, бо дітям немає з чого зварити поїсти. А їм цього й треба. Чим більше вимре, тим краще для здійснення сталінського плану колективізації. Немає народу — немає країни.

Батьки були релігійні. Вони добре розуміли Божі заповіді й ними керувалися в своїх вчинках. “Не вбий, не кради...” Але не могли зрозуміти, які моральні принципи лежать в основі політики комуністичної партії і її уряду. Якби хтось пробрався в курник і вкрав курку чи півня, і його спіймали, то судили б як злодія. А як назвати радянський уряд, який організував аморальні елементи,

що творять наругу над чесними людьми, забирають усе те, що нажито сумлінною чесною працею і своїми діями наближають смерть мільйонам людей?

Точної цифри жертв голодомору 1932—1933 років не назве ніхто, бо до тих мільйонів, які називаємо, можна додавати мільйони осіб, які ніде не зареєстровані, не засвідчені органами влади. До них належать мій старший брат Ваня і молодша сестра Галя. А було це так. Коли взимку 1932 року бригади “активістів” забрали все, що могло підтримувати життя, перед батьками стояло питання: що ж робити, як вижити? Допомоги чекати не було від кого. У такому становищі були всі рідні й близькі. Татові тоді було 26 років. Можна зрозуміти душевний стан батьків, коли очі трьох маленьких дітей благально дивляться на них, стражденні від голоду. В цей час і надійшла пропозиція Якименка Данила Мефодійовича, людини працелюбної, господарство якого давно викликало заздрість у тих, хто був охочий пожитися за рахунок чужої праці. Заяви в колгосп він не написав. Тому його обійстя було “почищене” повністю, — залишалось розкуркулити сім'ю і вивезти. Необхідно

було щось негайно робити. Старший син Володимир, 1913 року народження, виїхав у м. Кам'янське, теперішній Дніпродзержинськ і влаштувався там на роботу. А сам Данило Мефодійович довідався, що на станції Понтаївка Олександрійського району лісництво, за державною програмою, планує засадити лісом вільні місця. Там були й горби, й рівнини, які можна було використати для вирощування городніх культур, поки лісові дерева маленькі. Розвідавши все, він запропонував роботу і нашим батькам, знаючи їхню порядність і працелюбність. Не маючи жодних засобів для існування, вони пристали на його пропозицію і, не без його допомоги 30 березня 1932 року, в день Теплого Олексі, ми виїхали зі свого куколівського двору на необжите місце, щоб там посадити ліс, і сподіваючись вижити в той страшний для простих людей час. Збудували п'ять чи шість куренів. Наш — по сусідству з куренем Д. М. Якименка. Його авторитет і тут був відчутний. Він був старший за віком. Пройшов Першу світову війну. Та, можливо, і якісь гроші були, бо на зиму вони придбали хату в селищі “Нове життя” біля самої залізниці, а наші батьки шість років наймали хату чи частину хати, доки не купили частини колгоспного сараю, де й прожили залишок свого життя, а ми, їхні діти, з часом покинули той притулок — кожен вибрав свою дорогу. Але повернімося в курені. Їх не можна було назвати житлом для сім'ї. Це була споруда як для сторожа на баштані, де можна було пересидіти дощ, вітер, іншу неgodу. А в кожному курені була сім'я. У нас троє дітей. У Данила Мефодійовича три сини: Іван, Федір і Василь, а Володимир уже вів самостійне життя. До слова сказати, всі чотири сини воювали в 1941—1945 роках. Василь, наймолодший, загинув, Іван, офіцер, пройшов фронтами від першого до останнього дня війни, Федір воював, був поранений, комісований. Володимир за бойові заслуги нагороджений орденами, медалями. Зараз їх уже немає серед живих. І ніби доля так розпорядилася, що кожному з них відвела по 80 років життя. Тільки Василя війна забрала молодим.

В інших куренях були люди й похилого віку. Наше життя в курені разом не назовеш. Приїхавши в ліс, треба було все одно чимось вгамовувати голод. Мама брала деякі речі і їздила в Західну Україну, щоб обміняти на їстівні — умовно їстівні продукти. Наприклад, тато виміняв пуд “муки” з мишію (бур'ян такий, коли молодий — корови їдять, а коли постаріє, викидає колосок із зернятками, яких ніхто не їсть). Жили на квартирі, то той скарб украла. Брат і сестра були пухлі, а на мені не було чому пухнути — шкіра і кістки та виразки на ногах. І одного літнього вечора батькам хтось дав трохи лущиння з картоплі. У чавуні кипіла вода, а в ній де-не-де плавало лущпайчиння. Це була остання вечеря моїх брата й сестри. На ранок тіла їхні були вже холодні. Ніякої реєстрації смерті для нас, мешканців лісу, тоді не було. Люди мерли десятками щодня в кожному селі. Та на станції Понтаївка і не було органів влади. Одна частина селища відносилася до Понтаївської с/ради, а інша — до Морозівської, а це — близько 5 км. Тіла необхідно було поховати. Мешканці куренів, порадившись між собою, вибрали місце над дорогою, якою вивозили хліб (зерно) із сіл Ясиноватка і Морозівка. Труни не було. Тато, загорнувши в ряднину тіла, поніс їх до ями, яку сам і викопав. Коли помирали люди похилого віку, то їх уже ховали поруч.

А я вижив. Не пам'ятаю, яким бур'яном харчувався, але вижив. Пригадується ще один епізод. 1933 рік. Зима. На голу землю вдарили сильні морози. Їсти нічого. Батьки на зиму найняли у Максима Мовчана комору, а на радгоспному полі була невибрана картопля. Батьки взяли з собою сокиру, лом і пішли на те поле, щоб надобвати, якщо буде змога, тієї картоплі. Я був дома. Під вечір вони прийшли, почорнілі від вітру й морозу, й принесли клуночки, але не картоплі, а груддя замерзлої землі, всередині яких виднілася картопля. Розігріли і зварили її на вечерю. До цього часу смак її я відчую, пам'ятаю, скільки солі сипав на картоплину, щоб перебити нудотно-солодкий присмак.

А навесні знову перебралися в курінь. Тільки тато збудував інший, на вищому місці, щоб у ньому було сушіше. І тут нас спіткало ще одне горе. Тато, допомагаючи одному чоловікові полагодити воза, зачепився за іржаву дротину й роздер ногу. Звичайно, про лікарську допомогу ніхто не думав, та її тут і не було. Сподівалися, що рана сама загоїться. Але час проходить, а нога почала гнити. І тоді вирішили, що необхідно їхати в Олександрію до лікаря. Тато поїхав, але додому не повернувся ні в цей день, ні в наступні. Мама вирішила їхати шукати. Приїхала в Олександрію, і в одній лікарні, а можливо, вона і була тільки одна, їй кажуть, що був такий, але він помер і його поховали. Тоді похорони були швидкі — в яму кинули, як гнилу колоду, — ото й усі похорони... По селах, та й провінційних містах, трупи, що лежали під тинном, під стіною, нікого не дивували.

Мама просить у лікарні, щоб показали татів одяг, аби переконатися, чи справді поховали саме його. Відповіли, що одягу немає, але поховали точно. Приїхала мама додому, горем убита. А що робити? Треба боротися за життя! Проходить місяць, а можливо, й більше. У чудовий теплий сонячний день одна із жінок-сусідок як закричить: “Маріє! Максим іде!” Цей голос чую й сьогодні...

А що ж сталося з татом? Прибув у лікарню, лікарі подивилися на рану й винесли винок — негайно відрізати ногу вище коліна. Та то на це не згодився. Усі його рідні, батьки, сестри, брати, що залишилися в Куколівці, померли. Та якби й були живі, нічим допомогти б не змогли. Людське життя тоді не вартувало нічого, але тато знав, що його тітка Анастасія виїхала зі своєю сім’єю в Софіїв-

сім’я мала корову, тож могла підтримати тата і морально, і фізично. Він усім їм був вдячний до кінця днів своїх.

Після 1933 р. життя повільно, але покращувалося. Тато з 1935 р. почав працювати на залізничному транспорті, де й трудився до пенсії. Хліб привозили зі станції Знам’янка й по картках продавали тим, хто працював на залізниці. Тільки перед війною можна було вільно купити хліба, але не в Понтаївці. У 1938 р. батьки купили частину колгоспного сараю, який і став нашим домом. Народилися мій брат — Іван, 1935 р., сестра Галія — 1937 р. і сестра Рая, 1942 р.

Про те, що в могилах поховані жертви голодомору, говорити не можна було. Але тато щороку, перед Великоднем, ішов у ліс і приводив їх у належний вигляд. Та ось уже більше 20 років немає батьків. А ми раз на рік приїздимо в поминальні дні і до батьків, і до брата з сестрою.

Розрослося селище “Нове життя” за рахунок видобування бурого вугілля Олександрійського басейну. Побудували середню школу № 16 м. Олександрії, школу-інтернат, лікарню й іншу інфраструктуру.

Приїхали для роботи і життя нові люди. Для них історія селища “Нове життя” починається з часу розробки Морозівського та Бандурівського вугільних розрізів. А ті могили, що в лісі, за межами селища, їх абсолютно не цікавили. Дітям зі школи-інтернату, що розташований неподалік, перешкод немає. Їм ніхто не розповідав, чому з’явилися ці могили, ніхто не здогадався підказати, що упокоїлися там діти голодомору. Почали поширюватися різні легенди, що нібито тут поховані парашутисти. У 2000 р., коли ми приїхали на проводи, то побачили розриті до одного метра вглиб могили...

Я звернувся листом до голови селищної ради — просив захистити поховання. Чекав відповідь майже рік. Коли головою селищної ради обрали В. І. Литвин, я одержав щирого душевного листа. Треба відзначити, що за допомогою вихователів і дітей школи-інтернату могили підтримуються в належному стані. Але дороги до них немає, ліс навколо могил не розчищений, хрести часто знаходимо за сотню метрів від могил. Оскільки ніякої довідки про те, хто тут похований, немає, то й могилки наче нічий, нікому не потрібні, крім нас, уже літніх людей, та й мешкаємо ми далеко.

Коли світ відзначав 70-ті річчя голодомору 1932—1933 років в Україні, я звернувся в Понтаївську селищну раду з проханням організувати перепоховання жертв голодомору 1932—1933 років на цвинтар селища, де могили були б у спокої й тоді, коли не зможемо приїздити. Думаю, що люди не були б проти, аби жертви геноциду знайшли свій останній притулок. Але, на жаль, В. Кукуруза, що став в Понтаївці головою селищної ради, посилався на якийсь закон, відмовив.

Я звернувся до голови Олександрійської міської ради п. С. К. Цапюка. А він переслав цього листа знову ж таки В. Кукурузі. Так і точиться наша письмова полеміка, бо людей, які могли б підтвердити об’єктивність моїх слів, засвідчити їх, немає серед живих. Із моїх земляків нікому клопотатися про перепоховання, а всі, з ким я вів і веду справедливу дискусію, знають, що самому мені це не під силу. Надсилаючи цю сумну сповідь до вашої газети, сподіваюся, що вона буде сприйнята мешканцями смт. Понтаївка, м. Олександрії, що мені допоможе громада, бо хто ж, як не люди, поспівчують по-людськи.

● **Олександр КИРПЕНКО,**
жертва голодомору 1932—1933 рр.

ДИТИНСТВО СЕРЕД СМЕРТЕЙ

ВУЗЛИКИ НА ПАМ’ЯТЬ

Моє рідне село Спичинці розташоване у верхів’ї річки Рось на Вінниччині. Хати потопають у садах, живописні береги Росі. З розкішних левад літніми вечорами лунали парубочькі й дівочі пісні. Звідти родом і мої дитячі спогади...

Стояли теплі дні початку вересня. Біля повітки бабуня тіпала коноплі. Тріщала й сипалася з терниці на землю костриця. Я сидів на сніпках конопель і розпитував бабуню про Бога.

Бабуня здивилася на дорогу, якою кудись, по двоє-трьох, поспішають люди. Майже підбігці йшов сусідський син, уже парубок.

— Степане, куди це люди йдуть? — гукнула бабуня.

— А в Глибокому яру, в криничці, Матір Божа втопилася, — скоромовкою відповів Степан і подався далі.

Бабуня залишила роботу, доповіла мамі, і вони, замкнувши хату, пішли до Глибокого яру. Побіг і я.

У Глибокому яру біля польової кринички зібралося багато людей. Протовпившись, я заглянув у криничку: крізь прозору, мов кришталь, воду на дні було видно ікону Божої Матері, завбільшки зі шкільний підручник.

— Що б то воно могло бути? — здивовано міркували люди.

Дід Семен, церковний староста, сказав: — Це якесь знамення, щоб стереглися біди.

Уранці на другий день іконки в криниці не стало.

Зринає в пам’яті ще один випадок. Під час колективізації у людей забрали коней, корів, а годувати нічим, почався падіж. Щоранку з конюшні виволювали по двоє—трьох мертвих коней. Батько мій працював на конюшні, то розповідав, що хтось мертвій коняці вставив у зуби шматок картону, на якому було написано: “*Не дивуйте, люди, нам, бо ще буде таке й вам*”.

Якось увечері бабуня зайшла в хату й каже:

— Собаки по селу виють, як показилися. Це на якесь лихо.

А лихо й справді не забарилося, і тому лиху не могли б зарадити жодні знамення.

Восени 1932 року селом пішли бригади, вилучаючи зерно й інші продовольчі ресурси у кожній хаті. Комісії склалися з комуністів, активістів, членів комнезаму і комсомольців.

Прирікаючи односельців на голодну смерть, вони забирали все істівне під мітелку, тому їх і називали “Червоною мітелкою”.

Голови комісії в райвідділах міліції проходили інструктаж “Как обшаривать закоулки в крестьянских дворах”. Ходили вони з металевими шпичками, довбали ними долівки під столами, скринями, ліжками, на городах, шукаючи закопане зерно.

Одного дня завітали й до нашої хати. На горищі замели збіжжя до зернини, в льоху забрали картоплю, а діжки з капустою та огірками повішували. Один комнезамник подовбав шпичкою стіни, штирхав нею в подушки, розвалив комин.

— Нащо ж ти довбеш? — розгнівалася бабуня. — Щоб тобі довбало в голову й у печінці!

— Нам дозволив сам Сталін, — пролунало у відповідь.

Батько розумів, що не перезимуємо, помремо з голоду, покинув колгосп і влаштувався на роботу в Титусівку, в радгосп “Сигнал”, що кілометрів за три від Козятина. Невдовзі забрав і сім’ю, — матір і нас, трое дітей.

Щоб уникнути арешту, на станцію довелося йти вночі.

У радгоспі давали скупенькі продовольчі пайки, це й врятувало нас від голодної смерті. Голодний люд кинувся в радгосп, але не всі рятувалися, вмирали просто на вулицях. Найбільше жертв було, коли заквітувало жито. Одного мертвого мені довелося бачити з травою в роті: так, пасучись, і заклад із зеленню в зубах. Якесь жінка під тинном вмирала, наче щось ковтала. Біля неї плакала маленька дитина. Я боявся ходити вулицями.

Були й випадки канібалізму. Радгосп спеціалізувався з вирощування хмелю. Між хмелем знайшли голову хлопчика...

На все життя залишився в моїй пам’яті ще й такий випадок: мати повела мене в Козятин до лікаря. У кабінет закликали нас із матір’ю й іншу жінку, також з хлопцем. У нього був величезний живіт, а сам він — дуже виснажений.

— Чем ето ви его так накормили? — запитав лікар хлопцеву матір.

— Лободою, — відповіла та.

Одного вечора, коли вся сім’я сиділа за убогою вечерею, батько згадав:

— Таки пророчими виявилися слова, що були написані на картонці і вкладені мертвій коняці в зуби...

У 1934 році наша сім’я повернулася в рідне село. Голод ніби й закінчився, але гостро відчувалося безхліб’я. Деякі хати були напівзруйновані — господарі вимерли, а люди порозбирали на паливо, бо було і голодно, і холодно. Народ про те казав: “Ой на хаті серп і молот, а у хаті смерть і голод”.

Багато про голод розповідала бабуня по матері, яка чудом залишилася жива, а бабуня по батькові померла. Спочатку померлих возили на ручних візках і тачках на кладовище і там ховали. Пізніше сили людей залишили — то ховали на городах. Коли люди почали вимирати з голоду масово, влада організовувала похоронні бригади, які забирали в хатах мертвих і на кладовиську скидали їх у кагати.

Я не застав серед живих хлопчика, з яким колись грався. Він шукав у ставку молюски, нагнувся, впав у воду, а піднятися не було сили. Його поховали на городі поблизу дороги. Бувало, коли пізно увечері йду додому і прохажу біля місця його поховання, то моторшно стає. Таким було моє дитинство, тож думки про те, чому я був очевидцем, мене ніколи не полишали.

Москва, намагаючись ліквідувати українську націю, нищила молодь, аби зупинити відтворення української людності. А скільки малюків не народилося! У кожному селі від голоду померло майже вдвічі більше людей, ніж загинуло у Другій світовій війні. А це, як повідомив народний депутат Верховної Ради Лесь Танюк, виступаючи на третьому каналі радіо, чотирнадцять мільйонів осіб. Комісія США, яка досліджувала голодомор в Україні, також доповіла Конгресу, що голодом знищено чотирнадцять мільйонів осіб.

Тема голодомору довгий час була забороною як антирадянська агітація. Правду про голодомор ретельно приховували.

Жахлива трагедія української нації має служити пересторогою нам і майбутнім поколінням, щоб берегли нашу незалежність, нашу державу.

● **Микола ГНАТИШ,**
смт. Калинівка Київської обл.
Фоторепродукція
Олександра ЛИТВИНЕНКА

На могилі малолітніх жертв голодомору Івана й Галі.
Щоразу, доглянувши могилку, сподіваємося,
що люди будуть до неї милостиві

ський район Дніпропетровської області (я села не пам’ятаю), а її чоловік Микола Верескун працював там трактористом. І у батька з’явилася надія на спасіння. Від лікарні приїшов на станцію. Такі ще тоді не було в таких містах, як Олександрія, а люди приїздили з різними валізами, іншими речами і, щоб довести їх до необхідного місця, були візники. В Олександрії цим займалися євреї. Поки візник чекає на вигідного пасажера, кінь тим часом підготовується, зануривши голову в торбину (в народі говорили шаньку) з зерном. А витягнувши голову із торбини, махаючи нею, може розкидати зерно навколо себе. Тато підійшов до такого візника і назбирав близько 20 зернин кукурудзи. З’їв їх і з цим “запасом” поїхав шукати свою рідну тітку. Спасибі і тітці, і дядькові, і їхній дочці Надії — прийняли його гарно, відвели в лікарню, де йому зробили операцію, зберігши повністю ногу. Тітчина